

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ANNE-BABALARIN ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI İLE ÇOCUKLARININ
PROBLEM DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ALGILARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öznur Çabuk Bayam

**Ankara
Mayıs, 2010**

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ANNE-BABALARIN ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI İLE ÇOCUKLARININ
PROBLEM DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ALGILARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öznur Çabuk Bayam

Danışman: Doç. Dr. Serap Nazlı

**Ankara
Mayıs, 2010**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Doç. Dr., Serap NAZLI
Üye.....
Yard. Doç. Dr., Metin PİŞKİN
Üye.....
Yard. Doç. Dr., Göksu GÖZEN ÇITAK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../10/2010

(İmza Yeri)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öz-yeterlik kavramı Sosyal Öğrenme Kuramı'nın önemli değişkenlerinden biri olarak ilk kez 1980'li yıllarda Bandura tarafından ifade edilmiş bir kavramdır ve en genel ifadesiyle çözümlenmesi gereken durumların üstesinden başarıyla gelinebileceğine yönelik beklenti şeklinde tanımlanabilir. Anne-baba öz-yeterliği kavramı ise alan yazına bakıldığında yeni sayılabilecek bir kavram olmakla birlikte anne-babanın çocuğun problemlerini ele almada duyduğu güven ve yeterlilik şeklinde ifade edilebilir. Ülkemizde anne-baba öz-yeterliğine ilişkin sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmamın başlamasından tamamlanmasına kadar geçen sürede birçok kişinin katkısı bulunmuştur. Özellikle yaptığı değerli çalışmalarla araştırmama esin ve bilgi kaynağı olan Sayın Prof. Dr. Sema Kaner'e, planlanma sürecinde önerileri ile bana yardımcı olan ve yol gösteren Sayın Doç. Dr. Seher Sevim'e ve araştırmamın tamamlanabilmesi için gereksinim duyduğum her türlü bilimsel katkıyı ve manevi desteği vererek yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Serap Nazlı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Öğrenim hayatım boyunca derslerinde bilgi ve tecrübelerinden faydalanmaya çalıştığım ve öğrencileri olmaktan onur duyduğum birbirinden değerli öğretmenlerime ve yaşadığım sürece bana sağladıkları koşulsuz desteği tez çalışmam sırasında da sürdüren sevgili aileme en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Öznur Çabuk Bayam
Ankara, Mayıs 2010

ÖZET

ANNE-BABALARIN ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI İLE ÇOCUKLARININ PROBLEM DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bayam, Öznur Çabuk
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Serap Nazlı
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Mayıs, 2010, 102 Sayfa + (x)

Bu çalışma, anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Anne-baba öz-yeterliği inancı ebeveynlerin çocuklarına yönelik karar, tutum ve eylemlerinde önemli sayılabilecek bir değişkendir. Araştırmada araştırma grubunda yer alan anne ve babaların öz-yeterlik inanç düzeylerinin belirlenmesi ve öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik olarak problem davranışlarından rahatsızlık duyma, problem davranışlara yönelik nedensel faktörler ile problem davranışlar ile başa çıkma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığının incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırma, İhsan Doğramacı Vakfı Özel Bilkent İlköğretim Okulu velileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya katılan 298 anne ve baba (140 anne ve 158 baba), anne-baba öz-yeterliği inançları ile ilgili olarak “Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği”, çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları ile ilgili olarak da “Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar”, “Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Nedensel Faktörler” ile “Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Başa Çıkma” ölçeklerini içeren “Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu”nu doldurmuşlardır.

Çalışma, anne-babaların öz-yeterlik inançlarının çocuklarının davranış problemlerine yönelik algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesine yönelik olarak ilişkisel tarama modeli ile yapılmıştır. Anne ve babaların yetkinlik ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının, ölçeğin beklenen ortalama değerinden anlamlı olarak farklı olup olmadığını test etmek için, anne ve babalar için ayrı ayrı tek örneklem t-testi uygulanmıştır. Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nden elde edilen puan ortalamalarının, ilişkisiz iki grup olan anne ve babalar arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla veriler üzerinde ilişkisiz gruplar t-testi uygulanmıştır. Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nden elde edilen puanlar ile problem davranış ölçeği-rahatsızlık derecesi, nedensel faktörler ve başa çıkma puanları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını araştırmak için de Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır.

Çalışmada anne ve babaların yüksek düzeyde öz-yeterlik inancına sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca annelerin öz-yeterlik inancı ile babaların öz-yeterlik inancı arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Araştırma bulguları annelerin öz-yeterlik inancının babaların öz-yeterlik inancından yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmada anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarından rahatsızlık duyma, problem davranışlara yönelik nedensel faktörler ve problem davranışlarla başa çıkma boyutlarında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Son olarak anne-babaların etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılımları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Elde edilen bulgular hem anne hem de babaların etkili anababalık yapabilmeleri ile çocuklarında görülen engellenmeye tahammülsüzlük davranışı ve çocuklarının problem davranışları ile olumsuz başa çıkma yöntemleri arasında ters ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Ayrıca babaların etkili anababalık

yapabilmeleri ile çocuklarının problem davranışlarıyla önleyici başa çıkmaları arasında olduğu gibi eğitime aktif karılımları ile çocuklarının engellenmeye tahammülsüzlük davranışları arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunmuştur.

Elde edilen bulgular alan yazın doğrultusunda yorumlanmış ve bulgulara yönelik öneriler belirtilmiştir. Araştırma bulgularının anne ve babalarla gerçekleştirilecek olan psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının planlanmasında ve uygulanmasında destek sağlayacağına, bununla birlikte anne-baba öz-yeterlik inancına yönelik olarak yapılacak farklı çalışmalara ışık tutacağına inanılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Anne-baba öz-yeterliği; öz-yeterlik; anne-babalık; etkili anne-babalık; problem davranışlar.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL SELF-EFFICACY BELIEFS AND PARENT'S PERCEPTIONS OF THEIR CHILD'S PROBLEM BEHAVIOURS

Bayam, Öznur Çabuk

Yüksek Lisans Tezi

Master Thesis

Supervisor: Serap Nazlı, Ph.D.

Department of Psychological Services in Education

May, 2010, 102 pages + (x)

This study was conducted to examine the relationship between parental self-efficacy beliefs and parents' perceptions of their child's problem behaviors. Parents' belief in self-efficacy is an important variable in their decisions, attitudes and actions about their children. This study aims to research whether there is a meaningful relationship between the parental self-efficacy of the parents in the study group and their discomfort, the causal factors and the level of coping with the problem behavior of their children.

Research, was carried out on the parents of Bilkent İhsan Doğramacı Foundation Primary School. 298 parents (140 mothers and 158 fathers) who were involved in the research filled the form called Parental Efficacy Scale, regarding to their self-efficacy beliefs and filled Problem Behavior Scale-Parent Form which includes Problem Behavior Scale-Parent Form-Discomforting Behavior, Problem Behavior Scale-Parent Form-Causal Factors and The Problem Behavior Scale-Parent Form-Coping regarding to their child's problems behaviors. Study was done by the screening model for the relationship to interpret the parents' self-efficacy beliefs according to the perceptions of the variables of their child's behavioral problems. One-sample t-test was separately used to test whether mothers and fathers average competence score of the scale is significantly different from the average

value of the scale. Competence scale scores of parents obtained from the relationship, the two groups showed no significant difference between the mother and father to determine whether the data on unrelated samples t-test. Pearson Product Moment Correlation Coefficients were calculated to investigate parental efficacy scale scores obtained with problem behavior scale-disturbance level, causal factors, and coping scores between the presence of a relationship. All the data obtained were analyzed by SPSS 13.0 for Windows software.

In this study, it is occurred that parents have high level Parental Self-Efficacy. Moreover, there is a meaning full relationship between mothers' and fathers' Parental Self-Efficacy. Research findings show that mothers' Parental Self-Efficacy is higher than fathers' Parental Self-Efficacy. In this study, the relation between Parental Self-Efficacy and the parents' perception of their child's problem behaviors were examined. In conclusion, it was found out that there is not a meaningful relation between the Parental Self-Efficacy and their discomfort in their child's problem behavior, causal factors for behavioral problems and coping with behavior problems.

Finally, it's examined whether there is a significant and inverse relationship between "effective parenting and active participation to education" and "parents' perception of their children's behaviour problems" for both mothers and fathers separately. The results have shown that there is a significant and inverse relationship between "effective parenting style and intolerance to hindered behaviours" and "negative coping strategies to overcome children's behaviour problems" for both mothers and fathers. In addition a significant and inverse relationship was found between "fathers' effective parenting and preventive coping strategies as active participation to education" and also "intolerance to hindered behaviour of their children".

Results were interpreted according to the researches in this field and suggestions were made depending on the results. It is believed that the results of the research will support the planning and applications of the psychological counseling and guidance studies while they will be lighting different studies based on Self-Efficacy.

Key Words: Parental Self-Efficacy; Self-Efficacy; Parenting; Problem Behaviours

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	xi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç	7
1.3. Önem.....	8
1.4. Sınırlılıklar.....	10

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Anne-Babalık Becerilerinde Öz-Yeterlik.....	11
2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz-Yeterlik	11
2.1.2. Öz-Yeterlik Kavramı ve Tanımı	12
2.1.3. Anne-Babalık Becerilerinde Öz-Yeterlik	17
2.2. Problem Davranışlar ve Anne-Baba İlişkisi	22
2.3. İlgili Araştırmalar.....	27
2.3.1. Anne-Baba Öz-Yeterliği ile İlgili Yurt Dışındaki Araştırmalar	27
2.3.2. Anne-Baba Öz-Yeterliği ile İlgili Yurt İçindeki Araştırmalar.....	33
2.3.3. Problem Davranışlar ile İlgili Yurt Dışındaki Araştırmalar.....	34
2.3.4. Problem Davranışlar ile İlgili Yurt İçindeki Araştırmalar.....	38

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	46
3.2. Katılımcılar.....	47
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	49
3.3.1. Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)	49
3.3.2. Ana-Babalık yetkinliği Ölçeği'nin (AYÖ) Geçerlik ve Güvenirlik Özellikleri	50
3.3.3. Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF).....	50
3.3.4. Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu'nun (PDÖ-ABF) Geçerlik ve Güvenirlik Özellikleri.....	55
3.3.5. Anne-Baba Bilgi Formu	59
3.4. Verilerin Toplanması.....	59
3.5. Verilerin Analizi	59

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR	62
-----------------------------------	-----------

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	78
5.2. Öneriler	80
5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler	80
5.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	82

KAYNAKÇA	83
-----------------------	-----------

EKLER.....	103
-------------------	------------

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.	Anne-Babaların Yaşlara Göre Dağılımı.....	47
Çizelge 2.	Anne-Babaların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	48
Çizelge 3.	Anne-Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	48
Çizelge 4.	Cronbach Alfa İç Tutarlık Katsayıları	58
Çizelge 5.	AYÖ Betimsel İstatistikler	62
Çizelge 6.	Yetkinlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları	65
Çizelge 7.	Anne-Baba Yetkinlikleri İle Rahatsızlık Derecesi, Nedensel Faktörler ve Başa Çıkma Arasındaki İlişki	69
Çizelge 8.	Anne-Baba Yetkinlikleri İle Rahatsızlık Derecesi, Nedensel Faktörler ve Başa Çıkma Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki	73

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Öz-yeterlik, Sosyal Öğrenme Kuramı (Social Cognitive Theory)'nın anahtar değişkenlerinden ve Bandura'nın davranış üzerinde etkili olduğunu düşündüğü temel kavramlardan biridir. Bandura (1986) öz-yeterliği bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısı olarak tanımlamıştır. Öz-yeterlik, bireyin becerilerinin bir fonksiyonundan çok, becerisini kullanarak yapabildiklerine ilişkin yargılarının bir ürünü veya sonucudur. Bireyin, farklı durumlarla baş etme ve belli bir etkinliği başarma yeteneğine veya kapasitesine ilişkin kendini algılayışı, inancı ve kendi yargısı, onun öz-yeterlik algısını ifade eder (Senemoğlu, 1998).

Bandura (1986), öz-yeterlik kavramından ilk kez 1977'de söz etmiş, bu dönemden itibaren öz-yeterliğe ilişkin, eğitim bilimleri alanını da içinde bulunduran birçok alanda çok sayıda araştırma ve yayın yapılmıştır. Bu araştırmalarla öz-yeterlik algısının, davranışlar açısından belirleyici olduğu belirlenmiştir. Bandura (1997), başarılı olmak için gerekli becerilere sahip olmanın yanı sıra, bu becerilerin etkin ve güvenli bir şekilde kullanımının gerekliliğini de savunmuştur. Öz-yeterlik algısı yüksek olan birey, herhangi bir işin üstesinden gelmek için, bu algısı düşük olan bireye göre daha çok çaba göstermekte ve o işte başarılı olmak için daha azimli çalışmaktadır. Ayrıca bu birey, herhangi bir şey denemekten ya da herhangi bir yaşantı geçirmekten daha az kaygı duymakta, çevreyi daha çok kontrol edebileceği için olayların

üstesinden gelebilmekte ve bu nedenle yeni olan her şeyi denemekten korkmamaktadır.

Öz-yeterlik, kişinin karşılaştacağı bir olay veya olgu karşısında kendi yeterliği ve bu konuda kendine olan inancıdır. Kişi algılamalarında kendi duygusal reaksiyonlarıyla başa çıkar ve algılarının peşinden gider. Bu kavram, proaktif davranış ile birebir örtüşür. Proaktif işgücünü rekabet avantajlarına karşın geniş ölçüde elde tutulması gerektiği inancının olmasına rağmen, araştırmacılar öyle sınırlı olan bir değişimi ilerletmek ve nasıl değer biçmeleri gerektiği konusunu sorgulamaktadır. Örneğin iki çalışan, üstleri tarafından aynı göreve atandığını farz edelim. Bunlardan biri bu görevi başarılı bir şekilde yerine getireceği konusunda kendinden eminken, diğerinin bu konuda, kendisi hakkında ciddi şüpheleri vardır. Bu kişiler arasında diğer bütün faktörler (yetenek, motivasyon gibi) sabit tutulduğunda, öz-yeterliliğe sahip olan kişinin diğerinden daha başarılı olacağı öngörülebilir. Aslında ilk görev, o işi başaracağına dair kişinin kapasitesine inanmasıdır. Bir görevin içeriği sunulduğunda, kişinin kendinden emin konuşması ve konu hakkında kişisel bakış açılarının olması yeterli değildir. Gerekli olan, bu görevle ilgili kapasitesini geliştirmenin yollarını aramasıdır. Bu konudaysa yapması gereken iki ana faktör vardır. Bunlardan biri, geçmişteki benzer görevlerin geri beslemesini almak, diğeriyse, başkalarının geçmişte yapmış olduğu uygulamalarının performansını incelemektir (Greenberg ve Baron, 1997).

Güçlü bir öz-yeterlik oluşturmada en etkili yol, başarıyla sonuçlanan deneyimlerdir (Bandura, 1994). Başarılı deneyimler, bireyin uzmanlık deneyimleri yoluyla bireye öz-yeterlik bilgisi sağlarlar. Bununla birlikte en güvenilir bilginin kaynağını da sağlarlar. Bireyin uzmanlık deneyimleri bilişsel bilgileri işleme yoluyla öz-yeterlik yargılarını etkiler. Eğer birey tekrar eden bir biçimde bu deneyimleri başarı olarak algılıyorsa, öz-yeterlik beklentileri artar; eğer birey bu deneyimleri başarısızlık olarak algılıyorsa, beklentiler azalır. Performans deneyimlerinden elde edilen algılanan öz-yeterlik etkisinin oluşumu aynı zamanda görevin algılanan zorluğuna, sarf edilen çabaya, alınan yardımın miktarına, başarı ve başarısızlığın geçici durumlarına,

performans sergilenirken içinde bulunan koşullara, deneyimlerin hafızada oluşturulmasına ve bu deneyimlerin uygun zamanda yeniden oluşturulmasına bağlıdır (Bandura, 1997).

Öz-yeterlik kavramı Bandura tarafından ortaya konulduğundan bu yana bir çok kavram ile aynı olarak görülmüştür. Ancak bu kavram diğer örgütsel davranış kavramlarından anlam, kapsam ve uygulama alanlarında farklılıklar göstermektedir (Mutlu, 2003).

Davranışı gerçekleştirmede, idrak edilmiş zorluğa (büyüklük, önem derecesi) bir kimsenin öz-yeterliğiyle ilgili genel duyumlarını etkileyen deneyimleri (genelleme) ve edinilmiş bir davranış veya yeteneğin üstünlüğüne yönelik olarak bir kimsenin beklentilerine (güç) bağlı olarak kişinin öz-yeterlilik beklentisi değişkenlik gösterebilir. Geçmiş deneyim ve başarılar, sözel ikna yeteneği, başkalarının davranışı başarıyla gerçekleştirmesine şahit olma ve duygusal tahrikler gibi faktörlerde bir davranışı gerçekleştirme ihtimalini önemli bir boyutta arttırabilirler. Çıktı değeriye, bir kimsenin beklenen sonuca verdiği önem ve değerdir (Arslaner, 2001).

Bandura (2001), “öz-yeterlik inançları evrensel değildir, fakat benzer yaşamlarda benzer özellikler de gösterebilir” ifadesini kullanarak yaşanan çevrenin ve yaşantıların kişinin öz-yeterlilik inancına olan etkisi üzerinde durmuştur. Öz-yeterlik, kişinin yaşadığı çevreden ve geçmiş yaşantılardan önemli derecede etkilendiğinden farklı şehirlerde veya farklı ülkelerde yaşayan insanların öz-yeterlikleri de farklılık gösterir. Aynı meslekleri seçen farklı kültürlerdeki insanların öz-yeterlikleri de birbirinden farklıdır.

Genel olarak öz-yeterliğin bilişsel alana, akademik öğrenmeye, seçim sürecine, hedef koymaya ve strese çeşitli etkileri bulunmaktadır (Çetin, 2007).

Bandura (1982) öz-yeterliği çözümlenmesi gereken durumların başarıyla üstesinden gelinebileceğine yönelik beklenti şeklinde tanımlamıştır. Anne-babalık kavramları açısından bakıldığında ise bu tanım anne-babanın

çocuğun problemlerini ele almada duyduğu güven ve yeterlilik şeklinde ifade edilebilir. Bugental (1987) ile Bugental ve Shennum (1984) tarafından yapılan çalışmalar anne-baba öz-yeterliğinin anne-baba-çocuk ilişkisinin düzenleyicisi olarak çocuğunun davranışları üzerinde düşük kontrolü bulunan ebeveynlerin duyarlılıklarını yükselttiğini ve çocuklarının olumsuz davranışları taklit etme olasılığını azalttığını göstermektedir. Buna göre öz-yeterlik düzeyine ilişkin olarak anne-baba rolünden kaynaklanan işlevsellik ve memnuniyet derecesi de etkilenmektedir (akt. Johnston ve Mash, 1989). Düşük düzeydeki öz-yeterlik tahammülsüzlük, depresyon, kendini suçlama ve düşük rol memnuniyeti (Bandura, 1982) ile yakın ilişki içerisindedir. Bu nedenle anne-babalığın bu iki boyutu, anne-babalık özsaygısı, öz-yeterliği ve memnuniyeti anne-babalık kavramının anlaşılmasında klinik bağlamda da son derece önemli görünmektedir.

Öz-yeterlik, bireye ait hedeflerin başarılmasında önemli olan belirli örüntülerin işleminde gerekli beceriye sahip olunduğuna ilişkin inancı ifade eden karmaşık bir kavramdır. Her ne kadar Bandura öz-yeterliği doğrudan anne-babalık kavramı ile ilişkilendirmiş olmasa da bazı araştırmacılar (Coleman ve Karraker, 1997; Mash ve Johnston, 1990; Teti ve Gelfand, 1991) bu kavramın önemli bir etki alanına sahip olduğuna yönelik fikirleri desteklemişlerdir. Bandura'ya göre çocuklarıyla ilgili yaşantılara bakıldığında anne-babaların düşük veya yüksek düzeyde öz-yeterliğe sahip olup olmadıklarını tahmin etmek mümkündür. Bu tahmin aynı zamanda karmaşık bir resmi de göz önüne çıkarmış olur. Bu, zorlu çocukluk deneyimlerine sahip olan anne-babaların düşük düzeyde anne-baba öz-yeterliğine sahip olacağı yönünde bir beklenti yaratsa da aynı anne-babaların istismarın yaşandığı bir anne-baba-çocuk ilişkisine sahip olma olasılığını da içerebilir (Mash ve Johnston, 1990). Öte yandan bu karmaşık resim anne-baba öz-yeterliği kavramının gelişimine yarar sağlayacak (yetişkinlerin kendi ebeveynleriyle olan doğrusal geçmişleri gibi) ve niteliksek kavramlara yönelik (yetişkinlerin erken çocukluk öyküleri gibi) araştırmalara öncülük edecektir (Bornstein, 2002).

Öz-yeterlik ile ilgili yurt dışında birçok çalışma (Anderson, 2007; Bandura, 1977, 1982, 1986, 1989, 1990, 1993, 1994, 1997, 1999, 2001; Chase, 1998; Coleman ve Karraker, 1997; Coleman, 2003; De Montigny ve Lacharite, 2005; Desjardin, 2003; Esther ve Crockenberg, 2002; Johnston ve Mash, 1989; Feltz, 1992; Hess, Teti ve Hussey, 2004; Hudson, Elek ve Fleck, 2004; Lynch, 2002; Marijane, 1999; Nadya ve Philip, 1997; Ortega, 2001; Pajares, 1996; Pajares ve Miller, 1997; Pierson, 2005; Prussia, Anderson ve Manz, 1998; Raikes ve Thompson, 2005; Schunk, 1981; Thomas, 2005; Tucker, Gross, Fogg, Delaney ve Lapporte, 1998; Whitbeck, 1987) yapılmıştır. Bu çalışmalar anne-baba öz-yeterliğinin çocuklarına yönelik algı, tutum ve davranışlarında, çocuklarının problem davranışlarını algılama ve bu davranışlarla baş etmede oldukça etkili olduğunu, anne-babalık memnuniyeti, öz-yeterlik gibi bireysel değişkenlerle birlikte de ele alınabilecek önemli bir kavram olduğunu göstermektedir.

Anne-babaların öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesini esas alan bu araştırmada çocuklarda görülen problem davranışlar ve anne-baba ilişkisi de ele alınmaktadır. Çocuklar her yeni gelişim dönemine geçtiklerinde yeni beceriler kazanmaktadırlar. Çocuğun edindiği her yeni beceri beraberinde çözülmesi gereken bir sorunu da getirir. Gelişim dönemlerinde karşılaşılan sorunlar olağan ve geçicidir, ancak çocuk bu dönemlerde çevresindeki yetişkinlerin yanlış tutumlarına maruz kalırsa veya sorunlarını çözerken engellemelerle karşılaşarsa, dönemsel (olağan) diye nitelenen bu sorunların çözümü yeni gelişim dönemlerine ve çocuğun ileriki yaşlarına ertelenir. Bu durumlarda ortaya çıkan sorunlar, problem davranışlar olarak adlandırılmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998).

Problem davranışlar, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak, iç çatışmalarını davranışına aktarması sonucu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, bu çocukların çevreleriyle ilişkileri sürekli olarak gergin ve sürtüşmelidir. Sürekli hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, kavgacılık, okuldan kaçma, çalma, yangın çıkarma, sürekli başkaldırma ve kuralları çiğneme gibi belirtiler bu kümede toplanır (Yörükoğlu, 1994).

Çocuklarda görülen sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımını içeren problem davranışlara yönelik olarak yurt içinde ve dışında gerçekleştirilen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara örnek olarak konunun cinsiyet, yaş, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi gibi sosyo-demografik özellikler (Saewyc ve ark, 1998; Boyd, McCabe ve d'Arcy, 2003; Demirel, Küçüker ve Altekin, 2007) ve ebeveyn-ergen iletişimi, aile içerisindeki uyum, aile yapısı gibi ailevi faktörlerle (Kandel, 1990; Kandel ve Wu, 1995) birlikte benlik algısı, öz-yeterlik gibi kişilik özelliklerinin (Özbay ve arkadaşları, 1991) ele alınarak gerçekleştirildiği araştırmaları vermek mümkündür.

Ülkemizde anne-babalar ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algı ve tutumları arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yönelik çok sayıda çalışma (Akbaba, 1988; Albukrek, 2002; Alisinanoğlu, 2003; Anlıak ve Dinçer, 2005; Arı, Bayhan ve Artan, 1995; Atalay, 1977; Aydın ve Tuncer, 1978; Baran, 2005; Barutçu, 2002; Belegeman, 2005; Cenkseven, 2005; Eren, 1985; Er-Gazeloğlu, 2000; Hatunoğlu, 1994; Hızel, 1999; Kaya, 2003; Kıralp, Dinçyürek, Şahin ve Karagülmez, 2006; Olcay, 2008; Öğretir, 1999; Poyraz ve Özyürek, 2005; Şendoğdu, 2000; Tokol, 1996; Üstün, 1989; Yaşarsoy, 2006; Yörükoğlu ve Akyıldız, 1972) bulunmakla birlikte anne-baba öz-yeterliği ile problem davranışları algılamaları arasındaki ilişkinin ele alındığı benzer bir çalışma bulunmamasının önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

Anne-baba eğitimleri gelişimsel rehberlik anlayışına yönelik olarak anne-babaların farkındalık kazanmasında, ebeveynler ile okul arasındaki iletişim ve işbirliğinin artmasında, anne-babaların çocuklarının bireysel ve akademik gelişimlerini anlamalarında, karşılaştıkları sorunlarla ilgili baş etme ve gerekli öğrenmeleri kazanmalarında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Gelişimsel rehberlik anlayışı ancak kapsamlı rehberlik programları ile etkili bir şekilde yürütülebilir. Kapsamlı rehberlik programları öğrencinin gelişimsel ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeleri kapsarken onu çevresiyle bir bütün olarak ele almayı hedefleyen programlardır ve içeriklerinde bulunan sistem desteğinin sağlıklı işleyişi de büyük önem taşır. Bu çerçevede ele alınan

anne-baba eğitimleri psikolojik danışmanların müşavirlik rollerini içine alan ve doğrudan etki yaratabilecek uygulamalardır.

Bilimsel araştırmalardan elde edilen bulguların anne-baba eğitimlerinin programlanmasında ve uygulamalarında etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırma sonucunda ulaşılan anne-baba öz-yeterliği kavramına ilişkin bulguların ve anne-babaların çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesiyle elde edilecek verilerin çocuk yetiştirme sürecinde anne-babalara ve dolayısıyla çocuklarının sağlıklı gelişimlerine önemli katkılar sağlayacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarının, okullarda görevli psikolojik danışmanların anne- baba öz-yeterliğiyle ilintili çalışmalarında olduğu kadar problem davranışların ele alındığı bireysel ve grupta psikolojik danışma çalışmalarının planlanmasında farklı bir bakış açısı kazandırabileceğine inanılmaktadır.

Sonuç olarak, anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, anne-babaların öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Anne ve babaların, ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inanç düzeyleri nedir?

2. Ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları açısından anne ile babalar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Anne ve babaların ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları ile çocuklarının:

3.1. problem davranışlarından rahatsız olma dereceleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.2. problem davranışlarına atfettikleri nedensel faktörler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3.3. problem davranışları ile başa çıkmada sergiledikleri davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Anne-babaların etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılımları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Önem

Günümüzde geçerli olan çağdaş eğitim anlayışına göre eğitim kurumlarında, bireyin gelişimsel ihtiyaçlarını ön plana alan ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemlerinin ihtiyaçlarını karşılamasını öngören gelişimsel rehberlik anlayışı esastır. Gelişimsel rehberlik yaklaşımının uygulamaya dönük yönünü oluşturan kapsamlı rehberlik programının önemli basamaklarından biri olan sistem desteğinin sağlanmasında psikolojik danışmanların müşavirlik rolünü üstlendikleri anne-baba eğitimlerinin ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Gelişimsel rehberlik anlayışına uygun rehberlik hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde çocuk ile olduğu kadar anne-babayla kurulacak işbirliğinin de büyük önemi vardır. Hangi gelişim döneminde yer alırsa alsın ailenin rehberliği çocuğun gelişimi üzerinde çok etkili olur. Hatalı anne-baba yaklaşımları ve sağlıklı aile yapısı, sağlıklı bir gelişim ortamının da hazırlayıcısı olacaktır. Gelişimsel rehberlik sadece çocuğun değil çevresinde yer alan ve gelişiminde etkisi bulunan kişilerin de eğitilmesini öngörür.

Okullarda gerçekleştirilen anne-baba eğitimlerinde anne-babaların büyük bir kısmının çocuklarının problem davranışlarıyla karşılaştıklarında çocuklarının öz-yeterliklerini olduğu kadar kendi öz-yeterliklerini de değerlendirdikleri gözlemlenmektedir. Anne-babalık yeterliklerini değerlendirmede olumsuz inançlara sahip olan ebeveynlerin çocuklarının problem davranışlarına yönelik olarak da olumsuz algı ve tutumları

benimseyeceklerine yönelik bir beklenti içine girilmektedir. Ayrıca anne-babalarla yapılan çalışmalarda öz-yeterlik inancı olumlu olan anne-babaların çocuklarının problem davranışlarına yönelik olarak daha olumlu bir algıya sahip oldukları, problem davranışları ele almada daha az suçlayıcı ve olumsuz ancak görece daha yapıcı ve olumlu yaklaşımları tercih edecekleri yönünde de bir beklenti olabilmektedir. Sözü geçen gözlem verilerinin bilimsel açıdan ele alınmasının ilginç olabileceği düşünülmektedir.

Anne-baba öz-yeterlik inancı anne-babalık memnuniyeti, genel anne-baba yeterliği gibi işlevsel ebeveyn özellikleri ile doğrusal ilişki içerisinde bulunan bir kavramdır. Ne var ki bugüne kadar ülkemizde öz-yeterlik daha çok öğrenci, öğretmen ve yönetici rolleri açısından incelenmiş, anne-baba öz-yeterliğinin ele alındığı kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmında ise daha çok anne öz-yeterliğinin incelenmesine ağırlık verildiği, anne ve babaların öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılmalı olarak incelendiği araştırmaların son derece sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada anne ve babaların, ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları, ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları açısından anne ile babalar arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı, anne ve babaların ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yaklaşımları, problem davranışlara ilişkin olarak yaptıkları nedensel yüklemeler ve problem davranışlarla başa çıkma yollarını algılayışları arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmesi esas alınmıştır. Anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi başlığını taşıyan bu araştırmanın tüm sınırlılıkları ile birlikte ülkemizde anne-baba öz-yeterliğine yönelik öncü çalışmalardan biri olmasının yanı sıra anne-baba öz-yeterliği konusunda ülkemizde yapılacak yeni ve farklı çalışmalara veri sağlayacak olması bakımından da önem taşıdığına inanılmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Bu araştırma, 2008-2009 Eğitim–Öğretim yılında, Ankara'nın Çankaya ilçesinde yer alan bir özel ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan ilköğretim öğrencilerinin anne ve babaları ile sınırlıdır.

- Araştırma, araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın alanyazın kısmını oluşturan bu bölümde, anne-babalık öz-yeterliği ile problem davranışlar ve anne-baba ilişkisini konu alan kuramsal bilgilere ve ilgili araştırmalara yer verilmektedir.

2.1. Anne-Babalık Becerilerinde Öz-Yeterlik

Bu başlık altında öz-yeterliğin ne olduğu, doğuşu ve gelişimi süreci, başlıca kaynakları, boyutları, etkileri ve süreci konularına yer verilmiş, ayrıca öz-yeterliğe sahip bireylerin özelliklerine yer verilmiştir. Son olarak anne-baba becerilerinde öz-yeterliğin yeri konusuna yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Öz-Yeterlik

Sosyal öğrenme kuramı, insan davranışı, çevre ve kişisel faktörlerin karşılıklı olarak etkileşimli ve birbirlerinin belirleyicisi olduklarını varsaymaktadır. Davranış ve kişisel özellikler arasında iki yönlü etkileşim vardır. Bireylerin inançları, beklentileri ve hedefleri onların davranışlarını şekillendirirken, davranışlarının sonuçları da onların kişisel özelliklerini etkileyecektir. Kişisel özellikler ve çevresel faktörler arasında çift yönlü etkileşim vardır. Bireylerin beklentileri, inançları ve bilişsel yeterlikleri onların çevresiyle geliştiği gibi insanlar da çevrelerini etkilerler. Davranış ve çevre arasında da karşılıklı etkileşim vardır ve bireylerin davranışları hem çevrelerini etkiler hem de çevrelerinden etkilenir (Bandura, 1986).

Sosyal öğrenme kuramı, bireylerin yaptıkları işlerde değişiklik yapma ve yaptıkları işleri etkileme gücüne sahip olduklarını varsaymaktadır. Bandura (1997), insanın, yaptıkları ile istenen sonuçları üretebileceğine

inanmadıkça, o işi yapma güdüsünün az olacağını ifade ederek öz-yeterliğin önemine dikkat çekmiştir.

Bandura (1986)'nın Sosyal Öğrenme Kuramına göre bireyler düşünceleri, hissettikleri, motivasyonları ve olaylar üzerinden kendilerini kontrol etme mekanizmaları geliştirirler. Bu otomatik sistem, kendini kontrol mekanizmalarını sağlar ve sistemle çevre arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda davranışı değerlendirmek ve düzenlemek için bir yapı oluşturur.

Sosyal öğrenme kuramına göre, sadece dışsal uyarıcılardan etkilendiğimiz gibi, yalnızca içsel etkilerle de yönlendirilmeliyiz. Çevresel değişkenler ve bilişsel özellikler kadar, öz-yeterlik, bağımlılık, başarı, saldırganlık gibi kişisel özellikler de bireyin davranışını etkiler. Davranışlar çevresel değişkenler, bilişsel özellikler ve kişisel özelliklerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkar (Selçuk, 2001).

Sosyal öğrenme kuramı, davranışçı ve bilişsel yaklaşımların özelliklerini içerdiği gibi, kişisel faktörleri de içererek bu iki yaklaşıma yeni boyutlar ekler. Bu yaklaşıma göre, sadece dışsal uyarıcılardan etkilenecek, içsel etkilerle de yönlendiriliriz (Zengin, 2003).

2.1.2. Öz-Yeterlik Kavramı ve Tanımı

Öz-yeterlik, verilen işteki belli bir görevi yerine getirebilmek için bir kişinin kendi yeteneklerine olan inancını ifade etmektedir. Bireylerin hayatlarındaki olaylar üzerinde denetim elde etmek için gereken motivasyon, bilişsel kaynaklar ve eylemlerin harekete geçirilmesinde gerekli olan yeteneklere olan inançlarıyla ilgilidir ve verilen görevde başarılı olabilmek için, kişi gereken yeteneklere sahip olmalıdır. Fakat aynı zamanda arzu edilen hedeflere ulaşmadaki olayların kontrolü için gereken yeteneklere aktarılabilen inançları da bulundurulmalıdır (Sağlam, 2007). Alabay (2006)'a göre öz-yeterlik inancı bireyin doğru ya da yanlış etkinlikler yapma davranışını etkilemektedir. Aynı zamanda bireyin bir sorun ile karşılaştığında sorunu çözmek için ne kadar çaba harcayacağı ve ne kadar ısrarcı olacağını da belirtisidir.

Bireylerin kendini yargılama kapasitesi sosyal öğrenme kuramının en önemli ilkesidir. Bireyler kendi düşüncelerini uyguladıktan sonra sonuçları değerlendirir ve kendisini yargılayabilir. İnsanın kendinin farkında olması ve öğrenme kapasitesi ile yapacağı iş arasında değerlendirme yapması, öğrenme sürecinde önemli bir durumdur. Bu olgu, öz-yeterlik kavramıyla açıklanmıştır (Yeşilyaprak, 2002).

Öz-yeterlik kavramı ile ilgili tarihsel süreç incelendiğinde William James, ilk karşılaşılan isim olarak dikkat çekmektedir. Bandura, bir yere gelmek ve belli konularda bir şeyler yapmak için öncelikle insanın kendisini tanıması gerektiğini, kendisi hakkında belli bir fikre sahip olması ve bu fikri içselleştirmesi gerektiğini ifade eden William James'in öz-yeterlik kavramını açıklamada başlangıç noktası olarak görmektedir. Ancak Bandura (1997), James'in öz-yeterlik kavramı yerine özgüven kavramını kullandığını belirtmiştir.

Öz-yeterlikle ilgili ön plana çıkan bir diğer isim de ilk kez 1982 yılında bu kavramı kullanan Albert Bandura'dır. Bandura (1986) sosyal öğrenme teorisinde, inanışların davranışlarla alakalı olduğunu ortaya koyarak, öz-yeterlik duygusunu, insanların belirli çalışma türleri gerektiren faaliyetleri organize etme ve yürütme kapasiteleri hakkındaki kişisel yargıları olarak ifade etmiştir. Bir başka çalışmasında ise öz-yeterliğin bireylerin olası durumlarla başa çıkabilmek için gerekli olan eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine ilişkin bireysel yargılarıyla ilgili olduğunu vurgulamıştır (Bandura, 1982).

Öz-yeterlik sözcüğünün tanımı konusunda değişik fikirler ortaya atılmıştır. Bu tanımlarda yeterlilik, bir kişiye belirli bir rolü oynayabilme gücünü kazandıran özelliklerin varlığı, ya da bu rolü oynayabilmesini engelleyen özelliklerin yokluğudur. Yeterli olmak belli istemleri karşılayabilecek gerekli bilgi veya beceri yahut hem bilgi hem de beceri sahibi bulunmaktır (Bursalıoğlu, 1981). Yeterli kimse, belli bir görevin gereklerini karşılayabilen kimsedir (Karakuş, 2003).

Bandura (1997)'ya göre öz-yeterlik, bir görevi gerçekleştirmek için gerekli olan bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal becerileri düzenleme ve etkili bir şekilde duruma uygulamayı içerir. Öz-yeterlik, yalnızca kişinin sahip olduğu becerilerin çokluğuyla ilgili değil, verilen bir koşulda kişinin bu becerilerle neler yapabileceğine inandığı ile ilgilidir.

Öz-yeterlik, özgül bir durumu veya birtakım koşulları idare etme veya bir görevi yönetmeye yönelik bireyin kendini değerlendirme yeteneğine olan inancı olarak tanımlanmıştır. Öz-yeterliğe literatürde “algılanan öz-yeterlik” de denmektedir. Bu öz-yeterlik algısı, kişinin bir işi yapmak için gerekli becerilere sahip olduğu konusundaki inancıdır (Bandura, 1990) .

Öz-yeterlik, algılanan ve gözlenen bir beceri değildir. Bazı şartlar altında bireyin becerileri ile ne yapabilirim sorusuna verdiği cevap ile ilgili duyduğu içsel inançtır. Yani; durumlarla mücadele etmede ve bunu değiştirmede, yeteneklerini ve becerilerini koordine etmek için bireyin yapabilecekleri hakkındaki inancıdır. Aynı zamanda, öz-yeterlik inancı davranış hakkında basit bir kestirim aracı da değildir ve öz-yeterlik inançları, nedensel özellikler değildir. Nedensel özellikler, olaylarla açıklanır. Oysa öz-yeterlik inancında vurgulanan bireyin ne yapabileceğinin kapasitesidir. Lopez, öz-yeterlik inancının bir hedefe ulaşmak için yapılan davranışın amacı olmadığını da vurgulamıştır. Çünkü bir amaç, büyük olasılıkla yapılabilecek hedefler için söylenir demiş ve motivasyon aracı olmadığını, ancak motivasyonu arttırıcı bir sebep olduğunu vurgulamıştır. Synder ve Lopez, öz-yeterlik inancının, beklenen sonuçlarla ilgisi olmadığını, bir davranışın sonucuna ilişkin inancın, daha çok özel bir durumda, özel bir sonuca yol açan özel bir davranış olduğunu, bir öz-yeterlik inancının, sonucun ortaya çıktığı davranışın icra edilmesi olduğunu belirtmişlerdir (Uzel, 2009).

Öz-yeterlik, bireyin gelecekte karşılaşabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derecede başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır (Senemoğlu, 1998).

İsrael (2007)'e göre öz-yeterlik, birçok disiplinde ve ortamda test edilmiş, değişik alanlardan bulgularla desteklenmiştir. Örneğin; öz-yeterlik fobiler, depresyon, girişkenlik, sigara içme davranışı, sağlık ve atletik performans gibi birçok klinik problemin odak noktasıdır. Son on yıl içinde öz-yeterlik inançları eğitim araştırmalarında ve özellikle akademik güdü alanında da artan bir ilgi görmüştür. Öz-yeterliğin, bireyin inançlarının onun bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişiminde önemli etkileri vardır. Yapılan birçok araştırmada öz-yeterlik inançlarının başarıyı ve edimi diğer beklenti inançlarından daha iyi yordadığının tespiti, bu inancın önemini artırmıştır.

Öz-yeterliğe sahip olan kişilerin kendi yeteneklerine inanarak bu yeteneklerini eyleme dönüştürmesi, özel bir davranıştır. Bu inanç, zorluklarla nasıl yüzleşilmesi gerektiğini, azimle nasıl daha uzun devam edilebileceğini etkiler. Daha yüksek öz-yeterlik sahipolan ve güvenilir kişiler, kendi özel görev alanlarında başarılıdırlar. Bandura, öz-yeterliği geliştirmek için etkili yollardan birinin, modelleme sayesinde öğrenme veya deneyim kazanma olduğunu belirtmiştir. Çoğu modelleme gözleme dayanmaktadır, diğer bir modelleme alternatifiyse, kendi kendine eğitime dayanır (Prussia ve diğerleri, 1998).

Yine Bandura'nın öz-yeterlik inancına göre, öz-yeterliğin üç boyutu vardır; büyüklük, güç ve genellenebilirlik. Büyüklük, kişinin bir davranışı yapabileceğine yönelik inanç düzeyidir. Güç boyutu, kişinin davranışı bu düzeyde yerine getirebileceğine dair güvenidir. Diğer boyut olan genellenebilirlik boyutu ise, öz-yeterliğin bir durumdan diğerine göre değişip değişmediğini veya ne derece değiştiğini gösterir. Yapılan araştırmalar, belirli bir görevi yapabileceğine ilişkin inancı tam olanların, o görevleri daha başarıyla yerine getirebileceğini belirtmişlerdir. Öz-yeterlik ilk başlarda, yalnızca belirli tek bir duruma özgü bir inanç olarak kabul edilmiştir. Daha sonra yapılan araştırmalar, kişisel ustalığın, bir davranışın diğerine genellenmesine, katkı sağladığını göstermektedir (Özdoğu, 2004).

Duman (2007) çalışmasında Bandura'nın öz-yeterliğin, bireylerin yaptıkları seçimleri ve ulaşmaya çalıştıkları rotayı etkilediğini ifade ettiğini

öne sürmektedir. Bireyin karar almasında, etkinliklere katılmasında ve katıldığı etkinlikler için ne kadar çaba harcayacağını belirlemesinde öz-yeterlilik önemli bir rol oynamaktadır. Buna bağlı olarak, öz-yeterlilik, motivasyonu doğrudan etkilemektedir. Bireyler, kendilerini yeterli ve güvenli gördükleri görevlerle uğraşmaya, yapamadıklarından işe kaçınmaya meyillidirler. Öz-yeterlilik, bireylerin engellerle karşılaştıklarında ne kadar dayanacaklarını ve olumsuz durumlarla karşılaştıklarında kendilerini nasıl çabuk toparlayabileceklerini belirlemelerine yardım eder. Öz-yeterlilik ne kadar yüksekse, bireyin zorluklar karşısında kendini toparlama çabası da o kadar büyüktür. Öz-yeterlilik ayrıca, bireylerin bir etkinlik ile uğraşırken bireysel olarak tecrübe ettikleri stres ve endişe miktarını etkiler. Bu özellikler dikkate alındığında görülmektedir ki öz-yeterlilik, bireyin elde ettiği başarı derecesi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.

Araştırmalar, kişilerin kendilerini güvenli ve yeterli hissettikleri işleri yapma, kendilerini yeterli hissetmedikleri işlerden kaçma eğilimi gösterdiklerini; istedikleri sonucu alacaklarına inanmadıkları sürece harekete geçmek konusunda isteksiz davrandıklarını, bir iş yaparken gösterecekleri gayretin düzeyini eylemlerinin tahmini sonucuna göre ayarladıklarını; sonuç olarak, öz-yeterlilik inançlarının seçimlerinde etkili olduğunu göstermektedir (Kurbanoğlu, 2004).

Öz-yeterlilik hissi ne kadar güçlü olursa, o kişide o kadar çok çaba, ısrar ve direnç olacaktır. Ayrıca yeterlilik inançları bireylerin düşünme biçimlerini, problem çözme becerilerini ve duygusal tepkilerini etkiler. Öz-yeterliliğe yeterince sahip olmayan bireyler, olayların, görüldüğünden zor olduğunu düşünür ve her şeye dar bir görüş açısından bakarlar ve karşılaştıkları problemleri çözemezler. Fakat öz-yeterliliği yüksek olan bireyler zor işlerde ve olaylarda rahatlık duygusu içinde daha güvenli ve güçlü olurlar (Kaptan ve Korkmaz, 2001).

Yukarıda yer alan tanımlamalardan öz-yeterlilik inancının bireyin gelişiminde, algılarında ve edimlerinde son derece önemli bir rol oynadığı, algılanan öz-yeterlilik inancı ile bilişsel ve duyuşsal gelişim, karar verme ve

sorun çözme becerisi, öz-güven, öz-denetim ve öz-saygı kavramları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır.

2.1.3. Anne-Babalık Becerilerinde Öz-Yeterlik

Öz-yeterlik, bireylerin nasıl davranacaklarını belirleyen zihinsel süreçlerden biridir. Anne babalık becerilerinde öz-yeterlik anne babalık görevlerinde güven ve onları çocuklarının gelişimlerini pozitif ve etkili bir şekilde etkileme becerisinin algılanmaları olarak tanımlanabilir (Belegeman, 2005).

Öz-yeterlik kişinin bir davranıştaki performansında başarılı olduğunu inancı olarak tanımlanmıştır. Öz-yeterlik, motivasyon, zihinsel süreçler, deneyim vb ile ilişkilidir. Kişinin kendisini yetenekli olarak algılaması daha çok çevre merkezlidir. Öz-yeterlik, bireyin gerekli davranış bilgisine sahip olması ve çevre tarafından onaylanıp onaylanmaması ile ilgilidir (Coleman ve Karraker, 1997). Öz-yeterlik becerisi kişilerin nasıl düşündüklerini, kendilerini nasıl motive ettiklerini, nasıl hissettiklerini ve nasıl davrandıklarını belirler. Güçlü bir öz-yeterlik geliştirmek için öncelikle becerilerde ustalaşmak gereklidir. Başarı insanların yeterlilik inançlarını güçlendirir. Özellikle başarısızlık yeterlilik gelişmeden meydana gelirse yeterlilik inancını yok edebilir (Bandura, 1994).

Anne-baba öz-yeterliği kavramı Bandura'nın (1986) belirttiği gibi, bireyin eylemlerinin arzuladığı şekilde gerçekleşebileceğine ilişkin algılarına dayanır. Öz-yeterlik kavramı kişilerin kronik bir hastalık söz konusu olduğunda gerekli sağlık koruma ve bakım programını yürütebilme becerilerini anlamada da büyük önem taşır.

Pek çok anne-baba, anne babalık deneyimlerini eğlenceli ve mutluluk verici tecrübeler olarak görürler. Fakat anne-babalık gençlik ya da orta yetişkinlik döneminde pek çok ekstra zorlu sosyal, fiziksel, duygusal, zihinsel rol getirmektedir. Anne baba olmak bir bireyin düzenli olarak yıllar boyunca beslenme, bakım, koruma gibi sorumluluklarını alma ve sürdürmeyi gerektiriyor. Hiçbir rol enerji ve zaman konusunda insanları bu derece

zorlamayabilir. Pek çok anne baba, anne babalık sürecinin getirdiği bu güçlükleri karşılayabilecek psikolojik dayanıklılığa sahiptir. Azınlıkta olan bazı anne babalar bu dirençte ya da anne babalık becerilerinde eksiklik yaşamaktadırlar. Anne babaların anne babalık görevlerinde kendisini yeterli hissedebilmeleri için aşağıdaki niteliklere sahip olmaları zorunludur (Coleman ve Karraker, 1997):

- Çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi düzeyi,
- Anne babalık görevini yerine getirecek güven,
- Çocuğun gelişimi ve davranışlarının etrafında bulunan kişiler tarafından desteklenebileceği inancı.

Coleman ve Karraker tarafından yapılan çalışmada; ebeveyn öz-yeterlik becerisi ile annenin ebeveynlik becerileri, çocuğun gelişimi ve davranışları arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Altmış sekiz, orta sosyo ekonomik düzeye mensup, 1-3 yaş arasında çocuğa sahip anne bu çalışmaya katılmıştır. Anneler anne babalık görevlerinde öz-yeterlik ölçeğini doldurmuşlar, çocuklara “Bayley Skalası” uygulanmıştır. Ayrıca anne ve çocuklar yapılandırılmamış ortamda gözlenmişlerdir. Araştırmanın sonucunda annenin öz-yeterlik inancı ile çocuğun gelişimi arasında ve bazı çocuk davranışları (negatif davranışlar, anneden kaçınma, uysallık) arasında doğrudan ilişki bulunmuştur (Akt: Coleman, 2003).

Raikes ve Thompson (2005) sosyal desteğin ve anne babalıkta öz-yeterliğin annelerin stres düzeyine etkisini incelemiştir. Head Start Programına kayıtlı 65 annenin stres düzeyinin, öz-yeterlik sosyal destek, gelir düzeyi ve risk faktörlerinden etkilendiği hipotezi test edilmiştir. Anne babalıkta öz-yeterliğin yüksek olması, sosyal desteğin ve psikolojik kaynakların yeterli olması durumunda stres düzeyinin düşük olduğu, gelir düzeyinin ve bir takım risk faktörlerinin de stres düzeyini etkilediği bulunmuştur.

Son çalışmalar yüksek öz-yeterliğin çocukla olumlu iletişim kurma, çocuğa uyaran sağlama, çocuğu kabul etme, aktif etkili iletişim becerilerini desteklediği, düşük öz-yeterliğin ise annenin depresyonu, çocuğunu negatif

algılaması ve çocukta davranış problemleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ailenin öz-yeterlik inancı çocuğun gelişimini doğrudan etkilemektedir (Coleman ve Karraker, 1997).

Amerika'da 6 yaşın altındaki çocukların yalnızca %25'i uygun güvenlik ve bakım koşullarına sahip değildir. Anne babanın yeterli sosyal, eğitimsel ve finansal kaynağı olmadığı durumlarda anne babada depresyon, kaygı; çocukta ise gelişimsel riskler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılan müdahale programlarında anne babalara yeni pozitif deneyimler, çocuklarını desteklemeye yönelik davranışlar ve beceriler pozitif destekleyici ortamda sağlanmaktadır. Araştırmalar öz-yeterliğin aile eğitimi ve müdahale programlarıyla arttığını göstermektedir. Özellikle risk grubundaki çocuk ve ailelerde anne babalık becerileri desteklenmelidir. Klasik bilgi aktaran müdahale programlarından çok anne babaya bu inancı verebilecek, anne babalık kalitesini en iyi düzeye çıkarabilecek, kendi doğal yeteneklerine inanmalarını sağlayacak programlar gerekmektedir. Anne babalıktan memnuniyet ve kendini yeterli hissetme becerisi, çevresel desteklerle sağlanabilir (Coleman ve Karraker, 1997).

Coleman ve Karraker (1997), anne babalık becerilerinde öz-yeterlik ile ilgili bir literatür taraması yapmışlardır. Öz-yeterliği yüksek anne babalar çocukları ile ilgili problemlere tehdit ve korku ile değil mücadeleciler bir şekilde yaklaşır. Oysa düşük öz-yeterliğe sahip anne babalar problemlerle baş etmede daha çok duygusal yöntemler kullanırlar. Son 15 yılda bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur.

- Anne babaların kendi yeteneklerini algılamaları anne babanın çocuğun sosyal ve zihinsel gelişimi için önemli davranışlar sergilemeleri arasında güçlü bir ilişki vardır.

- Öz-yeterlik, zaman içinde durağan bir şekilde devam eder.

- Yüksek öz-yeterliğe sahip bireylerin, analitik düşünme becerisi, gerçekçi hedefler koyma, problemlere çözümci yaklaşım sergileme becerileri de yüksektir.

- Düşük öz-yeterliğe sahip anne babalar çocuklarına daha fazla kötü muamelede bulunabilmektedirler.

- Öz-yeterlik, anne babanın eğitim için çaba sarfetmesi ile pozitif ilişkilidir. Öz-yeterliği yüksek anne babalar çocuk gelişimi ile ilgi daha çok kitap okumaktadırlar ve aile eğitim programlarına katılmaktadırlar.

Konuyla ilgili yayınlar tarandığında anne-babalık görevlerinde öz-yeterlik inancının anne babanın davranış ve tepkilerine olan etkisi oldukça karmaşıktır. Ek olarak anne-baba davranışları üzerinde doğrudan ve bağımsız etkileri vardır. Öz-yeterlik; annenin depresyon durumu, çocuğun davranışları, sosyal destek ve çocuğun yoksunluğu arasında önemli bir arabulucudur. Bunun anlamı psikolojik olarak risk altında olan çocuklar, anne babalarının yüksek öz-yeterliğe sahip olma durumunda bu risk dengelenebilmektedir. Öz-yeterlik; gelir, iş yükü ya da çocuk bakımı ile ilgili sorumluluklar ile kadınların psikolojik rahatlıkları arasında da arabuluculuk yapar.

Coleman ve Karraker (1997), anne-babalık görevlerinde öz-yeterliğin aşağıdakilerle ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Coleman ve Karraker, 1997).

- Çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olmak,
- Bu bilgileri uygulamaya koyabilme yetenek ve yeterliliğine sahip olmak,
- Anne babaların, çocuklarının davranışlarını ve gelişimlerini etkileyebilecekleri inancına sahip olmak,
- Çocuğun etrafındaki diğer aile bireylerinin çocuğu destekleyebilecekleri inancına sahip olmak.

Kişisel deneyimler ve anne baba çocuk etkileşiminin geri bildirimleri anne babanın kendisini ebeveynlikte yeterli algılamasında dış etkenlerden daha güçlü bir etkiye sahiptir.

Anne ve babanın çocuk gelişimi ve bakımı konusunda bilgi düzeyleri ve öz-yeterlik arasında ilişki beklenenden daha karışıktır. Anne öz-yeterliği ve

anne ile 1-3 yaş arasındaki çocukların etkileşimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Artan bilgi düzeyi ile anne çocuk etkileşimi arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak erken anne baba eğitim programları ile desteklenebilir. Program yöneticilerinin anne baba öz-yeterliği ve davranışları ile çocuğun davranışları arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu bilmeleri gerekmektedir (Raikes ve Thompson, 2005).

Anne-Çocuk Terapi Programı 1-3 yaş arasında çocuk ve anne baba arasındaki olumsuz etkileşimi önlemeye yönelik bir terapi programıdır. Programın iki temel amacı vardır. 1. Anne-babanın çocuğu ile olan iletişimini desteklemek, 2. Annebabanın çocuğu yönetme tekniklerini öğrenmesini kolaylaştırmak. 1-3 yaş dönemi anne-baba çocuk arasındaki iletişimin bozulması ve çocuğun olumsuz davranışlara maruz kalabilmesi açısından riskli bir dönemdir. Bu çalışmanın amacı Anne-Çocuk Terapi Programına etkililiğini test etmek olmuştur. Araştırmaya olumsuz davranışlara maruz kalan 23 aylık çocuklar ve onların anneleri katılmıştır. Çalışmanın sonunda Anne-Çocuk Terapi Programının etkili olduğu, programa katılan anne çocuk çiftlerinin pozitif iletişimlerinde artış olduğu ve iletişim kalitesinde gelişmeler olduğu bulunmuştur (Dombrowski ve ark., 2005).

Davranışsal Anne-Baba Müdahale Programının anne-babanın öz-yeterliğine, anne stres düzeyine ve anne-çocuk etkileşiminin kalitesine etkisinin incelendiği bir çalışmaya 1 yaşını doldurmuş 46 çocuk ile anne ve babaları katılmıştır. Katılımcıların 23 'ü deney, 23'ü de kontrol grubunu oluşturmuştur. Araştırmada Davranışsal Anne-Baba Müdahale Programının annebabanın öz-yeterliğine, anne stres düzeyine ve anne-çocuk etkileşiminin kalitesi üzerinde olumlu değişiklikler yapıp yapmadığı incelenmiştir. Programın öz-yeterliğe, olumlu etkileşime ve stres düzeyini azaltmaya olumlu etkiler yaptığı, babaların eğitim programından daha az yararlanabildiği bulunmuştur. Çalışmada hemen akabinde yapılan değerlendirmede öz-yeterlikte deney grubunda artış kontrol grubunda düşüş meydana gelmiştir. Değerlendirme üç ay ve 1 yıl sonra tekrar yapılmıştır. Bir yıl sonra yapılan değerlendirmede kontrol grubunun öz-yeterlilik puanı aritmetik ortalamasında

düşüş olmuştur. Deney grubundaki annelerin öz-yeterlik puanları ile kontrol grubundaki annelerin öz-yeterlik puanları arasında ki farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Çocukların sergilediği negatif davranışlarda deney grubunda azalma görülürken kontrol grubunda bir yıl sonraki değerlendirmede artış bulunmuştur. Çalışmanın bir yıl sonraki değerlendirmeleri de deney grubunda ki çocukların negatif davranışlarında azalma, pozitif anne baba çocuk etkileşiminde bir artış gözlenmiştir. Anne baba eğitim programının etkililiğinin uzun dönemde de devam ettiği bulunmuştur. Sonuç olarak çocuk ve anne babada negatif davranış örüntüleri yerleşmeden erken dönemde anne baba müdahale programlarının gerekliliği ısrarla vurgulanmıştır (Trucker ve ark., 1998).

Uzmanlara göre anne-baba öz-yeterlik inancı anne-babalık rolleri açısından ele alınması gereken önemli kavramlardan biridir. Çocuklarının bakımı ve sağlıklı gelişimi için gereken bilgi ve beceriye sahip olmalarında, edindikleri kişisel bilgi ve tecrübeleri yaşantıya geçirmelerinde, çocuklarını yetiştirme konusunda olumlu düşünceler taşımalarında, etkili iletişim becerilerine sahip olmalarında, karşılaştıkları sorunlara yönelik algılarında ve sorunlara müdahalede etkili çözümler geliştirmelerinde anne-babaların sahip olduğu olumlu veya olumsuz öz-yeterlik inancının büyük rol oynadığı görülmektedir.

2.2. Problem Davranışlar ve Anne-Baba İlişkisi

Her insan kendisine özgü bir varlıktır. Gösterdiği davranış özelliklerinin aynısına başkasında rastlayabilmek oldukça güçtür. Dolayısıyla bireyin gösterdiği bazı davranış örneklerine bakarak onu problem olarak nitelendirmek yanlış olabilir. Aynı durum çocuklar için de geçerlidir. Üstelik hemen hemen bütün çocuklar normal gelişim basamaklarında zaman zaman çeşitli problem davranışlar gösterirler. Çocuğun davranışları gerek kendisi, gerek çevresi için yararlı, uygun ve olumlu amaca yönelik ise çocuk uyumludur. Eğer bunlarda aksaklık, bozukluk ortaya çıkarsa çocukta uyumsuzluk ve problem davranışlar ortaya çıkmaktadır (Eripek, 1982).

Genel olarak bütün insanların özellikle çocukların davranışlarının ilk bakışta normal olup olmadığını söylemek olanaksızdır. Çocukların uyumu sağlayan kimi özellikleri, onların davranışlarına ilişkin sezgilerin doğmasına yardımcı olabilir. Bunlar sırası ile; çevreyle ve arkadaşlarla iyi ilişkiler kurmak, oyunlara ve gruplara katılmak, yenilgiyi kabul edebilmek, duygu ve coşkuları denetleyebilmek, duygu ve düşüncelerini anlatabilmek, bir sınır içinde güçleri ve engelleri aşabilecek çözümleri bulabilmek, gerektiğinde kendisini savunabilmek, disiplin kurallarına uymak ve okulda yeterince başarı sağlayabilmektir (Köknel, 1981).

Yörükoğlu (1994)'na göre çocukta ortaya çıkan sorunları, problem davranış olarak ele almadan önce, bunların nicelik ve niteliğinin iyice tanınması gerekir. Bunların başında çocuğun gelişme dönemleri ve gelişme özelliklerinin tanınıp bilinmesi gerekir. Herhangi bir yaş, dönem ve çağ için olağan bir belirti ya da bulgu, başka bir yaş, dönem ya da çağ için bir sorun yaratabilir. Örneğin, bir-iki yaşına kadar doğru dürüst yürüyememek, iki-üç yaşına kadar konuşamamak, dört-beş yaşına kadar gece yatağı ıslatmak önemsenmeyecek bir durumken, bu yaşlardan sonra önemli bir sorun oluşturur. Oyun döneminde her söylenene karşı çıkan, arasına yalan söyleyem bir çocuğun durumunu doğal karşılamak, önemsemmek gerekirken, bu durumun okul döneminde de sürdürülmesi önem taşır.

Davranış dinamik bir süreçtir. Dıştan görülen belirtilerden çok onu oluşturan nedenlerin çözülmesi ve anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Gerek normal gerekse normal dışı davranışlar gerçekte, kişinin dünyayı algılayış biçimine göre yaşamını sürdürebilme çabalarından başka bir şey olmadığı ve normal ya da normal dışı sayılan davranışların tümünün işleyişinde aynı temel ilkelerin geçerli olduğu vurgulanmaktadır. Normal dışı belirtilerin yalnızca kişinin uyum yapma çabalarının yetersizliğini yansıttığı, yetersizliğin gerçek nedenini açıklamadığı belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1989).

Problem davranışlar, çocuk ve ergenlerin kendileri için çok karmaşık ya da korku verici olan bir duygu ya da ihtiyaçlarını anne ve babasına aktarabilmek için seçtikleri alışılmadık yollardır (Kızıldağ, 2003). Çocuk

sürekli değişen bir çevre içinde yaşamaktadır. Bu değişiklikler, zaman zaman çocukta uyum güçlükleri ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca çocuğun doğuştan getirdiği doğal güdü ve eğilimleri daima çevrenin eğitsel baskısı altındadır. Bu güdü ve eğilimler de çevreden gelen baskıyı daima kolaylıkla kabul etmeyerek çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Aydın, 2004).

Problem davranışın ne olduğu konusunda literatürde farklı tanımlara rastlanmaktadır. Problem davranışların sağlıklı bir şekilde tanımlanması, bu tür davranışların değiştirilmesi açısından belirleyici öneme sahiptir. Gerçekte problem davranışların sınırlarının çizilmesi zordur. Çünkü davranışın istenmeyen nitelikte olmasını belirleyen etmenler duruma, koşullara, mekana vb. bir dizi değişkene bağlıdır (Karaoğlu, 2002).

Aşağıda problem davranış ile ilgili bazı tanımlara yer verilmiştir:

Martin ve Pear (1992), problem davranışı, öğretmenin beklentileri ve öğrencilerin yaptıkları arasındaki fark olarak ifade etmektedirler. Öğretmenler öğrencilerin dikkat göstermelerini bekler, öğrenciler uyumak isterler. Öğretmenler öğrencilerin birbirleriyle iyi geçinmelerini bekler, öğrenciler kavga ederler. Öğretmenler verdikleri görevlerin zamanında yapılmasını bekler oysa bazı öğrenciler bu zamanı görev dışında geçirirler.

Feldhusen (1978)' in problem davranış tanımı da bu yöndedir ve öğretimin düzenli bir şekilde işlemlerini engelleyerek, okulun beklentilerini olumsuz etkileyen davranışlar olarak tanımlamaktadır. (Akt. Öztürk, 2001, 11).

Problem davranışlar, toplum normları tarafından uygun görülmediği için dikkati çeken ve çeşitli sosyal kontrol mekanizmalarının devreye girmesine neden olan davranışlardır (Donovan ve Jessor, 1985).

Problem davranışlar, bireyin yeni bir beceri öğrenmesini engelleyen ve ortamları dışında kalmasına neden olan, kendisine ya da diğerlerine zarar veren, aynı zamanda bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal normlarına uymayan davranışlar olarak da tanımlanır (Zarkowska ve Clement, 1994).

Problem davranışlar, çocukların sergilediği karmaşık bir davranışsal ve duygusal sorunlar grubu için kullanılan bir terimdir. Birçok kaynakta, davranış bozuklukları başlığı altında rastlanır (Budak, 2000, 192).

Farklı bir yaklaşıma göre ise problem davranışlar, a) öğrencinin ya da diğer öğrencilerin öğrenmesine engel olan, b) sosyal ilişkileri ve etkileşimi etkileyen, c) öğrenciye, akranlarına, yetişkinlere ve aile bireylerine zarar veren davranışlar olarak tanımlamıştır (İftar ve ark., 2004).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere problem davranışlar, sadece öğretme sürecinin öğretmen boyutunda değil aynı zamanda davranışı gösteren öğrencinin kendi öğrenme ve sosyo-duygusal gelişiminden başlayarak gittikçe genişleyen bir çevre üzerinde olumsuz etkilere sahiptir.

Davranışları, problem davranış olarak adlandırabilmek için dört temel ölçüt vardır. Bunlar (Kaya, 2003:17) :

- Davranışın, kendisinin ya da arkadaşlarının öğrenmesini engellemesi,
- Davranışın kendisini ya da arkadaşlarının güvenliğini tehlikeye sokması,
- Davranışın, okulun araç ve gereçlerine ya da arkadaşlarının eşyalarına zarar vermesi,
- Davranışın, diğer öğrencilerle sosyalleşmesini engellemesidir.

Problemlili çocuklar fazla asabiyet, huzursuzluk, rahatsızlık, okula ilgisizlik, akademik çalışmalarda başarısızlık, aşırı kıskançlık, aşırı hırslılık, dikkatsizlik, öfkeli, utangaçlık, korkaklık, güvensizlik, duygusallık, hassaslık gibi davranışlar gösterebilirler (Dodge, 1994). Elbette bu davranışları normal insanlarda da gözlemlemek mümkündür. Sorun, bu davranışların ciddi anlamda süreklilik göstermesidir. Uyumsuz çocuklarda bu davranışların bazıları ya da çoğu sürekli (Campell, 1997).

Ornstein (1990)'ın yapmış olduğu araştırmaya göre, çocuklarda en sık görülen davranış problemleri şunlardır (akt. Karaoğlu, 2002):

- Devamlı olarak oturamama, yerinde duramama,
- Çok konuşma,
- Oyun ve etkinliklere katılmama,
- Sakar olma, dikkatsizce hareket etme,
- Proje ve hobilerini tamamlamama,
- Yavaş uyum sağlama,
- Sürekli ilgi isteme,
- Diğerleri ile alay etme,
- Yalan söyleme,
- Yeni insanlardan çekinme.

Davranış problemlerine sahip çocuk ve ergenler potansiyel olarak öğrenebilir olmalarına karşın başarısız olan, kişilerarası ilişkilerinde yetersiz, garip ve uyumsuz davranışlar gösteren, depresif ve mutsuz görünen çocuk ve ergenlerdir. Bu özellikler farklı zamanlarda, farklı sıklıkta olabilmektedir. Ancak bu davranışların problem olarak değerlendirilebilmesi için belirli zaman süresince, belirli miktarda gösterilmesi gereklidir (Yaşarsoy, 2006).

Problem davranışlara kaynaklık eden anne-baba davranışları ise şunlardır (Olcay, 2008):

- Çocuklara bağırırlar,
- Çocuklara emreder, hükmeder ve onları kontrol ederler,
- Kontrol aracı olarak aşağılama ve alaycılığı kullanırlar,
- Çocuklarıyla dalga geçer, onları azarlar ve eleştirirler,
- Çocukları “aptal, haylaz, adam olmaz, dik kafalı, kötü” olarak etiketlendirirler,
- Çocukları terk edeceklerini söyleyerek tehdit ederler,
- Çocukları, uzaklaştırmakla tehdit ederler,
- Çocukları fiziksel olarak korkuturlar,
- Çocuklara fiziksel olarak saldırırlar,
- Çocukların üzerine yürür, onları çekiştirir ve iterler,

- Çocukları birbirleriyle karşılaştırırlar,
- Davranışın niteliğine uygun olmayan ağır cezalar verirler,
- Ailede belirli gözdeleleri vardır, ayırım yaparlar,
- Çocuklara ilk adlarıyla seslenmezler,
- Aşırı serttirler,
- Çocuklardan aşırı beklenti içerisindeyler,
- Çocukların esenliğine hiç ilgi göstermezler,
- Yanlışları ve başarısızlıkları cezalandırırlar,
- Hatalı oldukları için asla özür dilemezler,
- Çocukların sorumsuz davranışlarına tepkileri tutarsızdır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda çocuklardaki davranış problemleri ile anne-babaların algı, tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Problem davranışın tanımlanmasında belirli ölçütler bulunduğu gibi anne-babaların çocuklarının problem davranışlarının oluşmasındaki etkileri de belirlenmiş ölçütler doğrultusunda ele alınmak durumundadır.

2.3. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde öz-yeterlik ve problem davranışlar ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar, yüksek lisans ve doktora tezlerinin sonuçlarına yer verilmiştir.

2.3.1. Anne-Baba Öz-Yeterliği ile İlgili Yurt Dışındaki Araştırmalar

Anne-baba öz-yeterliği ile ilgili olarak yurt dışında yapılan araştırmalara göz atacak olursak; Anne-baba-çocuk uyumunda olası anne-baba öz-yeterlik rolü ile aile içi duygu ve davranışları anlamada anne-babanın bilişsel rollerinin araştırıldığı bir çalışmada (Jones, Tracy. L., Prinz, Ronald J., 2005) anne-baba öz-yeterliğinin çocukla uyumu doğrudan etkilediği, aynı zamanda da anne-babalık davranışları ile dolaylı bir etkileşim

içinde bulunduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada anne-baba öz-yeterliğinin olası problemleri önleme ve müdahale çabalarında etkili bir faktör olarak görülebileceği ileri sürülmektedir.

Lynch (2002) tarafından gerçekleştirilen ve anne-babaların öz-yeterlik inançları, cinsiyetleri, çocukların okumaya ilişkin algıları, okul başarısı ve cinsiyet arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocukların okumaya ilişkin algıları arasında anlamlı düzeyde olumlu ve olumsuz bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Anne-baba öz-yeterliği ve anne-babalık memnuniyetinin annenin iyilik hali ile ilişkisinin incelendiği bir araştırmada (Young, Marrion, Karraker, Katherine ve Cottrell, Lesley, 2006) anne-babaların çocuklarının davranış ve gelişimlerinde etki edebilirlikleri şeklinde tanımlanan anne-baba öz-yeterliğine odaklanılmıştır. Araştırma sonucunda annenin iyilik halinin oluşmasında anne-babalık memnuniyetinin anne-baba öz-yeterliğinden daha kritik bir önem taşıdığı ancak anne-babalık davranışlarında ve araştırma kapsamındaki bebeklerin davranışlarında anne-baba öz-yeterliğinin annenin iyilik haline göre daha güçlü bir etkisi bulunduğu belirlenmiştir.

Grus ve diğ. (2001) tarafından gerçekleştirilen anne-baba öz-yeterliği ve pediyatrik astım hastalığı konulu bir çalışmada, anne-baba öz-yeterliği ile pediyatrik astım hastalığı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yaşları 5 ve 8 arasında değişen, pediyatrik astım hastalığı teşhisi konulan çocuklara sahip ve çoğunluğu düşük gelirli azınlık ailelerinden gelen 139 anne-baba 22 maddelik öz-yeterlik ölçeğini doldurmuş, ölçümlere yapılan faktör analizleri öz-yeterlik ve öğrenilmiş çaresizlik başlıklı iki faktörü ortaya çıkarmıştır. Korelasyonel analizler öğrenilmiş çaresizliğin astım hastalığının ve hastalığa ait değişkenlerin artışıyla anlamlı düzeyde ilişki içinde bulunduğunu göstermiştir. Öz-yeterlik faktörü ise hastalık süresince kaçırılan okul günlerinin sayısı ile anlamlı düzeyde ilişki içinde bulunmuştur. Her ne kadar astım hastalığı iyileşmekte olan çocuklarla ilgili veriler çok yönlü süreçleri kapsıyor olsa da, bu araştırmanın sonuçları özellikle öğrenilmiş çaresizlik düzeyi yüksek bulunan anne-babalara yönelik bir müdahale programının

geliştirilmesinde yardımcı bir bileşen olarak ele alınabileceğini göstermektedir. (Grus ve diğ., 2001)

Johnston ve Mash (1989) tarafından yapılan anne-babalık memnuniyeti ve öz-yeterliğe ilişkin bir ölçme çalışmasında 4-9 yaş çocuğa sahip 297 anne ve 215 baba ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda anne-babalık anlayışı ile çocukların davranış problemleri arasında anlamlı düzeyde ters oranlı bir ilişki bulunmuştur. Yine çalışmada annelere göre çocuklarda gözlenen davranış problemlerinin anne-babalık memnuniyetine bağlı olduğu, babalara göre de çocuklarda gözlenen davranış problemlerinin hem anne-babalık memnuniyetine hem de anne-baba öz-yeterliği ile ilişkili bulunduğu saptanmıştır. Babaların anne-babalık memnuniyeti açısından anlamlı düzeyde annelerden yüksek değerler elde etmesi anlamında anne ve babaların pozitif korelasyon içinde bulunduğu da araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

Anne-baba öz-yeterliğinin ön ergenlik dönemindeki ergenlerin öz-yeterlik düzeylerine etkisinin araştırıldığı ve 9-15 yaş arasındaki 82 çocukla gerçekleştirilen bir çalışma (Whitbeck, 1987) anne-baba öz-yeterliğinin erkek çocukların öz-yeterlik düzeyi üzerinde büyük etkisi olduğunu, kızların öz-yeterlik düzeyi üzerinde ise anne-baba davranışlarının yüksek oranda etkisi bulunduğunu göstermiştir.

Ortega (2000) tarafından yapılan anne-baba yetkinliği, saldırgan ebeveynlik ve kültürel bağlar başlıklı bir araştırmada anne-baba yetkinliği, çocuk ve ebeveyn çatışmasıyla ilişkili davranışlar ve kültürel bağlar araştırılmıştır. Araştırmada birbirinden farklı kültürel geçmişe sahip güşük gelirli 54 anne Ebeveyn Kontrol Ölçeği, Çatışma Taktiği Ölçeği ve annelerin öz-tanımlamalarını yaptıkları kültürle bağlantı düzeylerini ölçen karma bir ölçekten oluşan soru formunu yanıtlamıştır. Verilerin analizinde parametrik olmayan istatistiksel ölçümler kullanılmıştır. Sonuçlar ebeveynlik ölçümlerinde “yüksek” ve “düşük” düzeyde kültürel bağlantıya sahip anneler arasında anlamlı farklılıklar bulunduğunu göstermiştir. Kendi kültürüyle “yüksek” düzeyde ilişki içerisinde bulunan anneler daha az saldırgan ebeveyn

davranışı göstermekte ve çocuklarının eylemlerinden kendilerini diğer annelere göre daha fazla sorumlu tutmaktadırlar.

Coleman ve Karraker (2000) tarafından çocukları okul-çağında bulunan 145 anne ile gerçekleştirilen okul çağı çocuklarının annelerinin öz-yeterlik, anne-baba öz-yeterliği, çocuğa ve anneye özgü karakteristikler ile anne-babalık memnuniyetinin incelendiği bir ölçme çalışması verilebilir. Çalışmada daha düşük duygusallıkta ve daha sosyal çocuklara sahip, eğitim seviyesi ve aile gelirleri daha yüksek, çocuklarıyla daha zengin geçmiş yaşantıları bulunan annelerin öz-yeterliğinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre annelerin çocuklarıyla yaşadıkları deneyimler, anne-babalık memnuniyetine yönelik kişisel ve ebeveynsel eğilimleri anne-baba öz-yeterliğinden önemli ölçüde etkilenmektedir.

Coleman ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan çalışmada annebabalık becerilerinde öz-yeterlik becerisinin, 1-3 yaş arasındaki çocuklarının Bayley Skaladaki sonucuna etkisi incelenmiştir. 68 orta düzeye mensup anne ve 1-3 yaş arasında çocuğu bu çalışmaya katılmıştır. Anne-babaların olumsuz davranışlarının çocukların Bayley skaladaki sonuçlarını olumsuz etkilediği, öz-yeterlik puanı düşük olan annelerin çocuklarının Bayley puanlarının da düşük olduğu bulunmuştur (Coleman ve ark., 2002).

Davranış problemlerine sahip otistik çocuklar, anne-baba öz-yeterlik düzeyi ve akıl sağlığının incelendiği, Hastings ve Brown (2002) tarafından gerçekleştirilen ve otistik çocuk sahibi 26 anne ve 20 babanın öz-yeterlik, kaygı ve depresyon düzeyine bakıldığı çalışma sonucunda öz-yeterlik düzeyinin anneler açısından çocuklardaki davranış problemlerinin neden olduğu kaygı ve depresyon düzeyini dengelemede moderatör olarak kabul edildiği görülmekle birlikte babalar açısından anlamlı düzeyde herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Ancak öz-yeterliğin babaların çocuklarının davranış problemleri nedeniyle yaşadıkları kaygıda moderatör rolü oynadığına ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Hess ve diğ. (2004) tarafından yapılan öz-yeterlik ve yüksek risk taşıyan bebeklerin ebeveynliği, ebeveynin bebek gelişimine ilişkin bilgi düzeyinin uzlaştırıcı rolü konulu çalışmada yüksek risk taşıyan bebek annelerinin öz-yeterlik inancına ilişkin bağımsız ve ortak değişkenlerle, bebek gelişimine yönelik anne davranışını içeren ebeveyn bilgisi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ebeveyn öz-yeterliği ve bebek gelişimine ilişkin ebeveyn bilgi düzeyini irdeleyen iki anket altmış beş anne tarafından doldurulmuş, anneler bebekleriyle geçirdikleri on dakikalık serbest oyun oturumları sırasında gözlenmişlerdir. Ebeveyn öz-yeterliği ya da bebek gelişimine ilişkin ebeveyn bilgi düzeyi ele alındığında ebeveyn öz-yeterliğinin bağımsız bir etkisi bulunduğuna yönelik bulgulara ulaşılamamıştır. Ancak bebek gelişimine ilişkin ebeveyn bilgi düzeyinin ebeveyn öz-yeterliğini yönlendirici bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Bandura'nın formülasyonlarıyla tutarlı olarak (Akt. Hess ve diğ, 2004) ebeveyn öz-yeterliği ve bebek gelişimine ilişkin ebeveyn bilgi düzeyi yüksek olduğunda araştırma sonuçları pozitif yönde bir etkileşim göstermiştir. Buna karşılık, ebeveyn öz-yeterliği ve bebek gelişimine ilişkin ebeveyn bilgi düzeyi düşük olduğunda araştırma sonuçları ters yönde bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Ebeveyn öz-yeterliği yüksek ancak bebek gelişimine ilişkin bilgi düzeyi düşük olarak belirlenen annelerin bebekleriyle olan oyun etkileşimlerinde çok düşük oranda duyarlılık gösterdikleri gözlemlenmiş, bu bulgunun da bu gruptaki annelerin ebeveynlik becerileri anlamında düşük düzeyde öz-güvene sahip olduklarını gösterdiği belirtilmiştir. Yetersiz öz-güvene sahip annelere ilişkin göstergeler ve varsayımlar tartışmaya sunulmuştur. (Hess ve diğ., 2004)

Anderson (2007) iş stresine bağlı anne-baba öz-yeterliği, işlevsel olmayan anne-babalık ve gençlerin davranış problemlerinin konu edildiği araştırmasında iş stresi ile anne-baba öz-yeterliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 297 aileden toplanan veriler doğrultusunda annelerin ev ve iş çatışması ve babaların düşük iş doyumu gibi işe yönelik stres durumlarının düşük anne-baba öz-yeterliği ile ilişkili olduğuna, gençlerin gözlenebilen ve gözlenemeyen davranış problemlerinde işlevsel olmayan anne-babalığın

etkisi bulunduğuna dair önemli bulgular elde edilmiştir. Ayrıca annelerin düşük öz-yeterlik düzeylerinin gençlerin gözlenebilen davranış problemleriyle doğrudan ilişki içerisinde olduğu, babaların düşük öz-yeterlik düzeylerinin ise gençlerin hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen davranış problemleriyle doğrudan ilişki içerisinde bulunduğu belirlenmiştir.

Halsam ve arkadaşları (2006) yaptıkları çalışmada annenin öz-yeterliği ile sosyal desteğin doğum sonrası depresyona etkilerini incelemişlerdir. İlk bebeğe sahip olacak anne adayları hamileliğin son üç ayında (n=247) ve doğumdan sonra dördüncü haftada (n=192) tekrar değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda annelerin, sosyal desteğin çok ve öz-yeterliğin yüksek olması durumunda düşük düzeyde doğum sonrası depresyon belirtileri gösterdiği bulunmuştur. Eş desteğinin hem öz-yeterlik hem doğum sonrası depresyon üzerinde olumlu etkiler yaptığı bulunmuştur.

Esther ve Crockenberg (2002) yaptıkları çalışmada öz-yeterliğin annenin duyarlılığı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 6 aylık bebeğe sahip 92 ilk çocuğa sahip anne ve çocuğu alınmıştır. Bebeğin sakinliği annenin öz-yeterliğinin yüksek oluşu ile ilişkili bulunmuştur. Bebeğin stresli olması annenin öz-yeterliğinin düşük olması nedeniyle bebeğe karşı sergilediği duyarsız davranışları ile ilişkilidir. Annenin duyarlılığının fazla olması öz-yeterliğinin yüksek olması ile ilişkilidir (Esther ve Crockenberg, 2002).

Hudson ve arkadaşları (2004) yaptıkları çalışmada ilk kez çocuğa sahip anne ve babaların 4 ay boyunca öz-yeterliklerinde fark olup olmadığını incelemişlerdir. Babaların öz-yeterliklerinin ilk dört ay boyunca doğrusal bir biçimde arttığı, annelerin ise üç ayda arttığı, babaların öz-yeterliğinin annelerden daha düşük olduğu, erkek çocuğa sahip babaların öz-yeterliklerinin kız çocuğa sahip olan babalardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

De Montigny ve Lacharite (2005) tarafından yapılan anne-baba öz-yeterlik düzeyine ilişkin kavramsal bir analiz çalışmasında 1980-2000 yılları

arasında sağlık ve psikoloji alanında yayınlanmış 113 makale incelenmiştir. Çalışmada anne-baba öz-yeterliği, çocuk yetiştirilmede anne-baba görevlerinin organize edilmesi ve yerine getirilmesinde gerekli yeterliğe sahip bulunulduğuna yönelik inanç şeklinde tanımlanmıştır. Kapsam analizi neticesinde anne-baba öz-yeterliği kavramına olumlu geçmiş deneyimler, başkalarının deneyimleri, sözel ikna ve psikolojik açıdan uygun ifade şeklinde tanımlanan dört faktörün eşlik ettiğı bulgusuna varılmıştır.

Mondell, Forrest ve Tyler (1981) tarafından yapılan bir araştırmaya göre anne-baba yetkinliği yüksek ailelerin daha tutarlı davranış örüntüleri sergilediğı belirlenmiştir. Bu araştırma bulgularına göre bu aileler çocuklarının kapasitelerini kullanmaları yönünde olumlu etkilemiş ve problem çözümünde daha yardımcı olmuşlardır.

Yurt dışında öz-yeterlik ve anne-baba öz-yeterliği ile ilgili çok sayıda araştırmmanın bulunduğu görülmektedir. Yurt dışında yapılan çalışmalar anne-baba öz-yeterliğinin çocuklarına yönelik algı, tutum ve davranışlarında, çocuklarının problem davranışlarını algılama ve bu davranışlarla baş etmede oldukça etkili olduğunu, anne-babalık memnuniyeti gibi değişkenlerle birlikte de ele alınabilecek önemli bir kavram olduğunu göstermektedir.

2.3.2. Anne-Baba Öz-Yeterliği ile İlgili Yurt İçindeki Araştırmalar

Ülkemizde anne babaların çocuklarının problem davranışlarına yönelik algı ve tutumlarına yönelik çok sayıda çalışmakla bulunmakla birlikte ilgili konularda anne-baba öz-yeterliğinin birlikte ele alındığı benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Anne-baba öz-yeterlik inancının anneler boyutunda ele alındığı araştırmalardan ilki Büyükyörük (2003)'ün doğum sonrası anneler üzerinde yaptığı, ilk doğumunu yapan kadınlarda öz-yeterlik düzeyi ve bunu etkileyen faktörlerin incelendiğı araştırmasıdır. Bir diğer araştırma da 12-36 aylar arasında çocukları olan annelere verilen grup eğitiminin annelerin anne babalık görevlerinde öz-yeterliklerine yönelik katkısının incelendiğı ve Elibol (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmadır. Söz konusu araştırmada 36

anneye nelere ihtiyaçları olduğu doğrultusunda belirlenen başlıklara yönelik (çocuğunu disipline etme, tuvalet eğitimi, çocukla iletişim, çocuğun gelişimsel özelliklerini öğrenme ve destekleyebilme gibi konularda) altı haftalık grup eğitimi verilmiştir. Her iki araştırma sonucunda anne-babalık öz-yeterliği düzeyinde anlamlı farklılıklar elde edilmiştir.

Diken ve Diken (2008) tarafından gerçekleştirilen ve çocukları konuşmada gecikme yaşayan Türk annelerinin sözel etkileşim becerileri ile annelik öz-yeterliği inançlarının araştırıldığı bir çalışma çocukları konuşmada geciken 33 anne üzerinde yürütülmüştür. Araştırma bulguları konuşmada gecikme yaşayan çocuklara sahip annelerin çocukları ile genellikle çocuk doğrultulu konuşma stratejileri ya da uygun sözel etkileşimler kullandıklarını ve yüksek düzeyde öz-yeterlik inancına sahip olduklarını göstermiştir. Ayrıca çocukları ile iletişimdeyken kendilerini çoğu zaman etkili ve yeterli hisseden annelerin kendilerini zaman zaman etkili ve yeterli hisseden annelere göre daha fazla sözel iletişimin gelişmesine yönelik alıştırma yaptıkları bulunmuştur.

Anne-baba öz-yeterliğine ilişkin olarak yurt içinde yapılan araştırmalar son derece sınırlı olmakla birlikte daha çok anne-öz-yeterlik inançlarının araştırıldığı, araştırma sonuçlarında da öz-yeterlik inancı ile bazı değişkenler arasında anlamlı ilişkilere ulaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.3. Problem Davranışlar ile İlgili Yurt Dışındaki Araştırmalar

Vaughn ve arkadaşları tarafından (1988), 3–7 yaşları arasındaki çocukların kişilik gelişimleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile başlatılan çalışma çocuklar ergenlik çağına geldiklerinde de devam ettirilmiş ve çocukların kişilik gelişimlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Sonuç olarak erken çocukluk dönemlerindeki ailedeki sosyalleşme deneyimlerinin çocukların psikolojik gelişimleri için önemli olduğu belirtilmiştir.

Mc Nally, Eisenberg ve Harris (1991) yaptıkları çalışmada, annelerin çocuk yetiştirme deneyimleri ile değerlerinde tutarlılık ve değişim gösterip göstermediklerini incelemişlerdir. Boylamlamasına yapılan çalışmada toplam

32 anneye, annelerin özgürlük ve kontrol, olumlu ve olumsuz etkileşimlerin ifadesi ve disiplin deneyimleri ile ilgili bilgileri içeren Çocuk Yetiştirme Deneyimleri Raporu 8 yıllık bir zaman dilimi içerisinde, çocukları yedi-sekiz yaşından on beş-on altı yaşına gelene kadar beş kez uygulanmıştır. Davranış ve değerlerinde özellikle sekiz yaş döneminde önemli derecede bir denge gözlenmiştir. Orta ergenlik çağında anne kontrolünün yaşla birlikte arttığı saptanmıştır. Olumlu etkileşimlerin dışı vurulmasının çocuğun yaşıyla beraber azaldığı görülmüştür. Anneler oğullarının yaşı büyüdükçe, olumsuz etkileşimlerinin arttığını belirtmişlerdir.

Covell ve Miles (1992), çocukların anne ve babanın kızgınlığını azaltmak için kullandıkları stratejiler hakkındaki inançlarını araştırmışlardır. Araştırma 2 çalışmadan oluşmuştur. Birinci çalışmaya 4–9 yaşları arasında 120 ikinci çalışmaya ise 4–12 yaşları arasında 180 çocuk katılmıştır. Çocuklara anne babanın kızgınlığını azaltmada doğrudan müdahalenin daha etkili bir strateji olup olmadığı ile ilgili sorular sorulmuş; çocukların yaşı büyüdükçe daha karmaşık stratejiler önerdiği görülmüştür. 7–9 yaşları arasında çocuklar ve ebeveynleri arasında bu tekniğin geçerliliği konusunda uzlaşma sağlanamamıştır.

Volling ve Belsky tarafından (1992), anne-çocuk, baba-çocuk ve karşılıklı kardeş ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma okulöncesi 2 çocuğu olan 30 aile üzerinde yapılmıştır. İki çocuktan ilk doğanlar 6 yaşında diğeri ise daha küçük yaştadır. İlk doğan çocuk 12–13 aylıkken anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisi gözlenmiş, çocuk 3 yaşına geldiğinde durum yeniden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak kardeşler arasında yaşanan kavga ve tartışmaların nedeninin anne-bebek ilişkisinden kaynaklandığı tahmin edilmiştir. Bunun yanında destekleyici ve şefkatli bir babanın sosyal yönden çok gelişmiş bir baba-çocuk ilişkisi yapılandırmasına neden olmaktadır. Yine ailelerin ilk çocukları ile yaşadıkları iletişim deneyimleri kardeşler arasındaki iletişimin kalitesini belirlemektedir.

Benasich ve Gunn (1996) araştırmalarında, çocuk gelişimiyle ilgili anne bilgisinin ve çocuk büyütmenin ev çevresinin kalitesine ve çocuğun

bilişsel ve davranışsal çıktılarına etkisi incelenmiştir. 12 aylıktaki anne bilgisinin ev çevresinin kalitesi, çocuk davranış problemleri ve 36. aydaki çocuk zekâsıyla önemli ölçüde ilişkili olduğu saptanmıştır. Anne karakteristikleri hem anne bilgisi ve hem de anne davranışlarıyla ilişkilidir. Çocuk doğum ağırlığı gibi çocuk karakteristikleri anne bilgisi gibi kavramlarla ilişkili değildir. Irk/etnik köken gibi alt grup analizleri de aynı yönde sonuçlar çıkartmıştır. Fakat Afrika-Amerikalılarda 24 ve 36. aylardaki neonatal sağlık durumunun bilişsel çıktılarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Mann ve Mackenzie (1996), evlilik uyumsuzluğu ve çatışması ile ebeveynlerin reddedici tutumlarını ve olumsuz disiplin uygulamalarını, çocuk davranım bozukluklarının belirleyicileri olarak inceledikleri çalışmalarında sonuç olarak evlilik uyumsuzluğunun çocuk davranım bozukluğu üzerindeki etkisinin, babanın reddetme davranışlarının aracı rol oynamasıyla olduğu ve yine çatışmanın çocuk üzerinde etkilerinde, annelerin olumsuz disiplin uygulamalarının rol oynadığına dair sonuçlar bulunmuştur.

Kochanska (1997), tarafından yapılan çalışmada ebeveyn-çocuk arasında karşılıklı tepkisel, tutucu, iki taraflı uyum veya tepkiye alıştırma programı çerçevesinde disiplin kurma sırasında annelerin güç kullanımı ve çocukların anneye ait kuralları evrenselleştirme derecesi gözlemlenmiştir. Çalışmada böyle bir oryantasyonun her iki tarafı da anne-çocuk işbirliği ve anne çocuk arasında paylaşılan pozitif etki, mikro ve makroskopik davranışsal kodlama sistemlerinin kombinasyonları kullanılarak günlük iletişimde birden fazla içerik bağlamında ölçülerek; anneler ve çocukları 21–41 aylar arasında ve 43–56 aylar arasında iki kez gözlenmiştir. Sonuç olarak, karşılıklı tepki oryantasyonunda değerleri yüksek olan çiftlerde, annelerin daha az güç kullanımına başvurduğu ve çocukların çağdaş ve kapsamlı bir çalışma alanında annelerine ait değerler ve kurallar konusunda daha az genelleme yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca empati kurabilen annelerin çocukları ile daha iyi bir karşılıklı iletişim sistemi geliştirdiği gözlemlenmiştir.

Kowal ve Kramer (1997), ebeveynlerin çocuklarına karşı farklı davranışlarının çocuklar tarafından algılanmasını incelemişlerdir. Sonuç

olarak çocuklar kendileri ve kardeşlerine karşı farklı davranışları, yaş, ihtiyaç, kişisel eğilimler, anne-baba ile ilişkiler gibi unsurları göz önünde bulundurarak haklı bulmuşlardır. Anne babalarının farklı davranmalarının kardeşleriyle iletişimlerini olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

Perry, Jensen, Adams (2001) ailelerin çocuk yetiştirme tavrı ve okul öncesi çocuklarının sosyometrik statüsü arasındaki ilişkiyi araştırmış, 120 okulöncesi çocuğun ailesi (60 kız, 60 erkek) "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği" kullanılarak sosyometrik değerlendirmesini yapmıştır. Anketler bir grup örnek çocuğun aileleri tarafından doldurulmuştur. Bu çocuklar sosyometrik olarak şu dört gruptan birine dâhil olarak tanımlanmıştır: popüler, sevilen, izole ve dışlanmış. Diskriminant fonksiyon analizi akranları tarafından izole ya da dışlanmış olarak tanımlanan çocukların ataeril aile yapısını yansıtan, kendine güvenin az olduğu, küçük çocuğun tercihinin az olduğu, övgünün nadiren kullanıldığı, bağımsızlığın teşvikinden yoksun, disipline etmenin az kullanıldığı (anneler) ve üstüne üstlük çocuk yetiştirmenin annenin görevi olduğu düşüncesi hakim olan, çocuk davranışları ile ilgili kesin umutlar olan, çocuk yetiştirme faaliyetleri için sorumluluk hissi olan, çocuğa yönelimin az olduğu, tehdidin nadiren kullanıldığı ve çocukların izinsiz davranışlarına olumsuz tepki olan (babalar) çocuk yetiştirme tavırlarının olduğunu göstermiştir. Sonuçta ailelerin çocuk yetiştirme rolleri ile ilgili anlayışları ile çocuğun akranlarıyla erken çocukluk dönemindeki ilişkisi arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Laible ve Thompson tarafından (2002), yürümeye başlama yıllarında anne çocuk zıtlaması üzerine yapılan bir araştırmada 63 anne ve çocukları ele alınmış yaşanan çekişmelerin görünümü ve sıklığındaki farklılıkların, çocukların daha sonraki sosyal duygusal gelişimlerdeki bireysel farklılıkları ile nasıl ilişkili olduğu 6 ay süren bir çalışma ile ortaya konulmuştur. Çocuklar 30 aylıkken, anneler ve çocuklar bir dizi laboratuvar faaliyetlerine ve 1,5 saatlik serbest ev gözlemlerine katılarak yaşananlar kaydedilmiş ve sonuç olarak anne ile çekişmelerin çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Yurt dışındaki araştırmalar anne-babaların öz-yeterlilik inançlarının anne-babalık davranışları ile olumlu ilişki içerisinde bulunduğunu, çocuklarının davranış problemlerine yönelik algı, tutum ve yaklaşımlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre anne-babaların öz-yeterlilik inancı yükseldikçe anne-baba rollerini yerine getirmedeki bilgi ve beceri düzeylerinin de yükseldiğini, çocuk yetiştirmede karşılaştıkları problemleri tanıma, izleme ve başa çıkma boyutlarında daha olumlu tutum ve davranışlar ortaya koyduklarını ifade etmek mümkündür.

2.3.4. Problem Davranışlar ile İlgili Yurt İçindeki Araştırmalar

Aydın ve Tuncer (1978) anneleri sürekli çalışan bir grup ilkökul çağındaki çocuk ile anneleri ev kadını olan aynı yaş ve sınıftan çocuk arasındaki davranışsal ve duygusal sorunların görülme durumunu ve uyumsuzluk yönünden ayrıcalık olup olmadığını araştırmışlardır. Sonuçta, annelere göre annesi çalışmayan çocukların çalışanlara oranla daha çok öfke nöbetleri geçirdikleri, yaramaz oldukları, kolay kızdıkları, daha çok surat asıp gücendikleri, öğretmenlere göre de annesi çalışmayan çocukların çalışanlara oranla daha çok yaramaz oldukları, hayal kurdukları, çabuk gücendikleri, alingan oldukları ve daha çok korktukları saptanmıştır.

Eren'in (1985) araştırmasında, çoğunluğu uyum bozukluğu şikâyeti ile eğitsel tedaviye alınan 3–10 yaş arasındaki zekâca normal 20 çocuğun annesine, annelerin çocuk bakımı ve eğitimi hakkındaki mevcut bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen anket formu uygulanmıştır. Anket formunun ilk uygulanmasından sonra annelere eğitim verilmiş ve aynı anket formu ikinci kez uygulanarak aradaki fark istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta, annelerin çocuklarda görülen uyum bozukluklarının nedenlerini bilmedikleri ve nasıl davranılacağı konusunda bilgisiz oldukları, günlük yaşamda dayanın hala eğitim ve disiplin aracı olarak kullanıldığı ama eğitim sonrası bu yanlış yargının yıkıldığı, aile içi ilişkilerde annelerin çocuklarını sevmekten kaçındıkları, çocuklara günlük alışkanlıkların kazandırılmasında yeterli güvenin gösterilmediği ortaya çıkmıştır. Alınan tüm

sonuçlardan, annelerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmelerinin çocuklardaki alışkanlık bozukluklarını ve basit uyum bozukluklarını büyük oranda azaltacağı kanısına varılmıştır.

Üstün (1989) araştırmasında beş-onbir yaşları arasındaki çocukların anne babalarının otoritesini algılama farklarının ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Ankara Büyük Kolej İlkokulundan 116 öğrenci araştırma kapsamına alınarak çalışma yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Çocuk sağlığı ve Eğitimi Bölümü Uygulama Anaokulundan beş-altı yaşındaki 88 öğrenci örnekleme grubuna alınmıştır. Araştırmanın sonucunda engelleyici ve aktif otorite boyutundaki çocukların, yaşla birlikte anne babanın koyduğu kuralların nedenlerini açıklama oranının arttığı bulunmuştur. Anne babanın koyduğu kuralların nedenlerini açıklayamayanların daha çok beş altı yaşında toplandıkları gözlenmiştir. Çocukların küçük yaşlarda evde otorite olarak anneyi, daha büyük yaşlarda ise hem anne hem de babayı seçtikleri, tek başına otorite olarak babayı kabul etmedikleri bulunmuştur.

Arı, Bayhan ve Artan (1995), yaptıkları çalışmalarında farklı anne-baba tutumlarının çocuktaki problem durumlarına etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Ankara il merkezindeki 11 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi ve buna bağlı 2642 anne oluşturmaktadır. Veriler, annelere üç bölümden oluşan anket uygulamasıyla elde edilmiştir. Birinci bölümde çocuk, anne ve babayla ilgili demografik bilgiler, ikinci bölümde "Anne – Baba Tutum Ölçeği", üçüncü bölümde duygu, davranış ve alışkanlık bozukluklarının saptandığı sorular yer almaktadır. Serbest tutumda serbestlik düzeyi arttıkça problem görülme oranının azaldığı, demokrat tutumda da daha az problem görüldüğü bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe otoriter tutum oranının azaldığı, tam serbest ve tam demokrat annelere bakıldığında eğitim düzeyi arttıkça serbest ve demokrat tutum düzeyinin de arttığı saptanmıştır.

Hatunoğlu (1994) bu çalışmada; anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri ve saldırganlık alt boyutları (atak, dolaylı, sinirli, olumsuz ve sözel saldırganlık) ile cinsiyet ve sosyo-ekonomik durumla

saldırganlık arasında ilişki bulunup bulunmadığını saptamayı amaçlamıştır. Sonuçta; ana-baba tutumlarıyla saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki ortaya çıkmış, otoriter tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin, ilgisiz ve demokratik tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Demokratik ailelerden gelen öğrencilerin sözel saldırganlık boyutunda en yüksek puanı aldıkları, otoriter ailelerden gelen bireylerin dolaylı ve sinirli saldırganlık eğilimlerinin, ilgisiz ve demokratik ailelerden gelenlerden yüksek olduğu, ilgisiz ailelerden gelen bireylerin atak saldırganlık boyutunda en yüksek ortalamaya ulaştıkları, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde yeti şen bireylerin, üst sosyo-ekonomik düzeyde yeti şen bireylere oranla daha fazla saldırganlık eğilimleri gösterdikleri görülmüştür.

Çağdaş tarafından (1997), iletişim dilinin 4–5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri konulu yapılan çalışmada örnekleme 15’i deney 15’i kontrol olmak üzere toplam 15 çocuk oluşturmuştur. Annelerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını ölçmek için bu araştırma için geliştirilmiş olan “Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği” (EKDDÖ) çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerine ilişkin davranışlarını ölçmek için ise “Davranış Derecelendirme Ölçeği” (DDÖ) geliştirilerek uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre “Anne-çocuk iletişim Dilinin Eğitimi “ sonrasında deneme grubu annelerin, çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yine anne eğitiminin çocukların işbirliği ve sosyal ilişkilerle ilgili davranışlarını olumlu yönde gelişmesini sağlamada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Hızel (1999) çalışmasında, enüresiz ve enkoprezis sıklığını belirlemek ve aile tutumu ile ilişkisini açıklamayı amaçlamıştır. 1999 tarihinde K.K.T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gerekli izin alındıktan sonra, Lefkoşa bölgesinde basit tesadüfî yöntemle seçilen evreni oluşturan 7–12 yaş arasındaki 1480 çocuktan tabakalı örneklem yöntemi ile seçilen 375 çocukla gerçekleştirilmiştir. Çalışma verileri, çocukların tanıtıcı bilgileri ve enüresiz, enkoprezis durumunu belirleyici anket formu ve Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü'nde Le Compte, Le Compte ve Özer tarafından uyarlaması yapılan Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI)'nin çocukların annelerinin doldurmasıyla elde edilmiştir. Verilerin değerlendirmesinde yüzdelik, ortalama, varyans, t testi ve ki-kare testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, çocukların %9.60'ının enürezis %1.6'ının enkoprezis olduğu belirlenirken, okul çocuğunda enürezis ve enkoprezis görülme sıklığı ile görülmemeye sıklığı arasında çok ileri düzeyde anlamlı fark saptanmıştır. Annelerin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği boyutlarından "Aşırı Koruyuculuk ve Baskı, Disiplin" boyutlarını diğer boyutlara göre daha çok benimsediklerine rastlanırken, enürezisi ve enkoprezisi olan, olmayan aile tutum ölçeği ortalamaları ile karşılaştırılması anlamlı bulunmamıştır.

Er-Gazeloğlu (2000), ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine ana-baba tutumunun etkisini incelemiştir. Araştırma da 300 ilkokul 4. sınıf öğrencisi ve ailesi ele alınmıştır. Çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ölçmek için Başaran tarafından geliştirilen "Psiko-Sosyal Gelişim Ölçeği" ebeveynler tarafından cevaplanmış, anne-baba tutumunu ölçmek için ise Polat tarafından geliştirilen "Ana Baba Tutum Ölçeği" çocuklara uygulanmış ve çocuğa ve aileye ait demografik bilgiler ise "Aile Bilgi Formu " ile elde edilmiştir. Bulgulara göre demokratik tutum uygulayan anne-babaların sayısı, otoriter tutum uygulayan anne-babaların sayısına göre daha fazla olduğu, anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik tutum uygulama oranlarının arttığı, üçten daha fazla kardeşe sahip olan çocukların anne-babalarının otoriter tutum uygulama oranlarının arttığı, kız çocukların psiko sosyal gelişim puanlarının erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu, demokratik anne-babaların çocuklarının kendi kendini yönetme, ilgiler ve fertler arası ilişkilerde otoriter tutum sergileyen anne-babaların çocuklarına göre daha başarılı oldukları, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi arttıkça çocukların psiko sosyal gelişim ölçeğinde daha başarılı olduğunu, anne-babanın eğitim düzeyi arttıkça, çocukların psiko-sosyal gelişim ölçeğinde daha başarılı olduğunu, anne-babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların

psiko-sosyal gelişim ölçeğinde başarılı olma oranlarının da arttığı, belirlenmiştir.

Şendoğdu (2000), tarafından anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının tutumlarını algılayışları arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya örneklem olarak alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 150 çocuk alınmıştır. Çocukların ailelerine 'Bilgi formu' ile 'Aile hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği'-(PARI – Parental Attitude Research Instrument) uygulanırken, çocuklara “Aile Tutumları Testi-(Family Attitude Test)” uygulanmıştır. Sonuç olarak çocukların anne-baba tutumunu algılayışında, anne-babanın yaşının, eğitim durumunun, mesleğinin, ailedeki birey sayısının ve çocuk sayısının etkili olduğu tespit edilmiştir.

Albukrek (2002), anne-baba ve çocuk tarafından algılanan babanın çocuğa karşı tutumu ile çocuğun benlik kavramı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada çocuğun ve annenin algılamasına göre; babanın çocuğa karşı tutumunu ölçmek üzere kullanılan Aile Kabul ve Reddetme Ölçeği çocukların benlik algısını ölçmek için çocuk benlik kavramı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk babası ile ilişkilerini olumlu yönde algıladıkça benlik algısı da olumlu yönde etkilenmektedir.

Barutçu (2002), anaokullarına devam eden 6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp-yargıları ile annenin sosyal uyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya örneklem olarak 300 çocuk alınmıştır. Çocuklarla ilgili verileri toplamak amacı ile cinsiyet, kalıp, yargı ölçeği, anneler ile ilgili veriler için ise kişisel bilgi formu ve Hacettepe Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Sonuç olarak, cinsiyete göre cinsiyet kalıp yargı puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kız ve erkek çocukların kadın kalıp yargı ortalamaların erkek kalıp yargı ortalamalarına göre daha düşük olduğu görülmüştür. Annelerin sosyal uyumlarının, kız çocukların kadın kalıp yargı puanların ve toplam kalıp yargı puanlarını annelerin sosyal norm düzeylerin kız çocukların toplam kalıp yargı puanlarını annelerin anti sosyal

ilişkilerinin ise erkek çocukların kadın kalıp yargı puanlarını etkilediği bulunmuştur.

Özyürek (2004), çalışmasında kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5–6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların, çocuklarına karşı tutumlarının, yerleşim birimi ve demografik özelliklere göre oluşan farklılıklarını incelemiştir. Araştırmaya örneklem olarak kırsal kesimde yaşayan 117 ve kentte yaşayan 264 olmak üzere 5–6 yaş grubu çocuğa sahip 381 anne-baba alınmıştır. Araştırmada çocuğa ve ailesine ilişkin bilgileri elde edebilmek için 'Aile bilgi formu', anne-baba tutumlarını belirlemek için ise Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument - PARI) kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, anne babaların çocuklarına karşı tutumları, yaşanılan bölgenin kırsal bölge ve kent olmasına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Kırsal bölgedeki anne ve babaların kentsel bölgede ki anne-babalara oranla daha koruyucu ve daha katı/sert disiplin tutumlarını benimsedikleri belirlenmiştir. Demokratik /eşitlik tutumu ise yerleşim birimlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Baran (2005), yaptığı araştırmada dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışlarını ve aile ortamlarını incelemiştir. Araştırmaya Milli Eğitim Bakanlığı' na bağlı on bağımsız anaokuluna devam eden 300 çocuk ve anne-babaları alınmıştır. Veri toplama aracı olarak Genel Bilgi Formu, Davranış Derecelendirme Ölçeği ve Aile Ortamı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, çocuğun yaşının, anaokuluna devam süresinin, annenin çalışma durumunun, işbirliği ve sosyal ilişkiler puanlarında, annenin çalışma durumunun aile ortamının birlik beraberlik boyutuna ait puanlarda anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur.

Poyraz ve Özyürek (2005), yaptığı araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmekte olan 5–6 yaş grubu çocukların anne-babaların uyguladıkları disiplin yöntemleri ve bu yöntemlerin çocukların problem davranışlarının çözümüne etkili olup olmadığı incelenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 5-6 yaş grubu 66 çocuğun

ebeveynlerin örneklem olarak alınmış ve veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Bulgulara göre çocuklarda problem oluşturan çeşitli davranışlar belirlenmekle birlikte, anne babaların bir davranışın problem olup olmadığına karar vermede, problem davranışları azaltılmasında veya ortadan kaldırılmasında doğru tutum şeklini bilme ve uygulamada kendilerini yetersiz hissettiklerini göstermiştir.

Demiriz ve Öğretir (2007) araştırmalarını, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan 10 yaş çocukların anne tutumlarının incelenmesi amacıyla yapmış ve araştırma örneklemini 143 kız, 157 erkek olmak üzere toplam 300 çocuk oluşturmuştur. Çocukların annelerine “Genel Bilgi Formu” ve “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” uygulanmış ve elde edilen veriler t-Testi ve Varyans Analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda çocukların cinsiyetlerine göre anne tutumları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uyguladıkları görülmektedir. Aşırı Koruyucu ve Sıkı Disiplin boyutundaki annelerin çocuk sayısına göre farklı tutumlar sergiledikleri bulunmuştur. Çalışmayan annelerin çalışan ve emekli olan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip oldukları belirlenmiştir. Emekli olan annelerin çalışan ve çalışmayan annelere göre daha fazla rollünü reddettiği ve geçimsizlik tutum boyutuna sahip oldukları görülmektedir. Annelerin tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, annelerin sadece sıkı disiplin boyutu ile diğer boyutlar arasında güçlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca anne tutumundaki tüm boyutlar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Savi ve Akboy (2008) tarafından gerçekleştirilen ön-ergenlik döneminde bulunan ve ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarına devam eden ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucunda, ön-ergenlik döneminde bulunan ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, ailenin problem çözme işlevi bozuldukça ergenlerin yaşadıkları

davranış soruları artarken; ailenin iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde sağlılık düzeyi arttıkça davranış sorunlarının azaldığı belirlenmiştir.

Problem davranışlar ile anne-baba ilişkisinin ele alındığı çok sayıdaki yurt içi araştırmada çocuklarda görülen ve problem davranış olarak tanımlanan davranış örüntülerinin oluşmasında, sürdürülmesinde, azalmasında ve artmasında anne-baba faktörünün önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Araştırma bulguları anne-babaların yetkinlik, eğitim, bilinç düzeylerinde olduğu kadar ebeveynlik, iletişim ve sorun çözme becerilerinde sahip oldukları olumlu algı ve tutumları ile çocuklarının problem davranışları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir.

Hem anne-baba öz-yeterlik inancı hem de problem davranışlarla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki araştırmalar genel olarak ele alındığında anne-babalık rolleri açısından anne-baba öz-yeterlik inancının belirgin bir öneme sahip olduğunu, problem davranışların ele alınmasında anne-baba faktörünün önemle ele alınması gereken bir rol oynadığını ve anne-baba öz-yeterliğı inancı ile çocuklarının problem davranışları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi konuları ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik betimsel bir araştırmadır. Bu çalışmada, anne-babaların öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesine yönelik ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişki aramadaki betimlemeler (özelliklerin değerlerini belirleme işi) varolanın belli standartlara uyan ölçülerini bulmaya çalışmaktan çok, birey, nesne vb. durumlar arası ayrımların belirlenebilmesi amacına dönüktür. Bu yaklaşımda görelilik anlamlı ve önemlidir (Karasar, 2007).

İlişkisel tarama modelleri, değiştirilemez denek değişkenleriyle çalışıldığı ve bu değişkenlerin etik açıdan değişimlenemediği, araştırma probleminin doğası gereği, bağımsız değişkenin sosyal yaşam veya doğada kendiliğinden (araştırmacı dışında) değişimlenmiş olduğu, araştırmadaki karıştırıcı değişkenlerin bir şekilde tam olarak denetimlenemediği ve sonuçların pratik yaşama genellenebilme (dış geçerlik) kaygısının ağır bastığı ve bu nedenle görece daha geniş ve doğal ortamlarda çalışıldığı durumlarda zorunluluk durumuna gelir (Erkuş, 2009).

3.2. Katılımcılar

Bu çalışma, çocukları Ankara İlçesi Çankaya ilçesinde yer alan Özel Bilkent İlköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 298 anne ve babanın(140 anne, 158 baba) gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan annelerin %1.4'ü (2 kişi) 20 ile 29 yaş arasında, %61.4 (86 kişi)'ü 30 ile 39 yaş arasında, %36.4'ü (51 kişi) 40 ile 49 yaş arasında ve %0.7'si (1 kişi) 50 yaş ve üzerindedir. Babaların ise %32.9'u (52 kişi) 30 ile 39 yaş arasındayken, %55.1'i (87 kişi) 40 ile 49 yaş arasında ve %12'si (19 kişi) 50 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların yaşlara göre dağılımı Çizelge-1'de gösterilmiştir.

Çizelge-1: Anne-Babaların Yaşlara Göre Dağılımı

	Yaş	f	%
Anne			
	20-29	2	1.4
	30-39	86	61.4
	40-49	51	36.4
	50 ve üzeri	1	0.7
Baba			
	30-39	52	32.9
	40-49	87	55.1
	50 ve üzeri	19	12

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında, annelerin %1.4'ünün (2 kişi) ilköğretim, %10'unun (14 kişi) lise, %57.9'unun (81 kişi) lisans, %19.3'ünün (27 kişi) yüksek lisans ve %11.4'ünün (16 kişi) doktora mezunu olduğu görülmektedir. Babaların ise, %0.6'sı (1 kişi) ilköğretim, %10.1'i (16 kişi) lise, %54.4'ü (86 kişi) lisans, %22.2'si (35 kişi) yüksek lisans ve %12.7'si (20 kişi) doktora mezunudur. Katılımcıların eğitim durumları Çizelge-2'de gösterilmiştir.

Çizelge-2: Anne-Babaların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	f	%
Anne		
İlköğretim	2	1.4
Lise	14	10
Lisans	81	57.9
Yüksek Lisans	27	19.3
Doktora	16	11.4
Baba		
İlköğretim	1	0.6
Lise	16	10.1
Lisans	86	54.4
Yüksek Lisans	35	22.2
Doktora	20	12.7

Araştırmada yer alan annelerin %62'si (87 kişi) çalışırken, %38'i (53 kişi) çalışmamaktadır. Babaların ise %98'i (155 kişi) çalışırken, %2'si (3 kişi) çalışmamaktadır. Katılımcıların çalışma durumlarına göre dağılımları Çizelge-3'de gösterilmiştir.

Çizelge-3: Anne-Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	f	%
Anne		
Çalışıyor	87	62
Çalışmıyor	53	38
Baba		
Çalışıyor	155	98
Çalışmıyor	3	2

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

3.3.1. Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)

Anne-babaların, anababalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançlarını belirlemek amacıyla Kaner (2007) tarafından geliştirilen Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ), 52 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. AYÖ'nin iki alt ölçeği bulunmaktadır (Ek-1).

a. Etkili Anababalık Yapabilme (EABY): Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nde ölçülmek istenen etkili anababalık davranışlarıyla ilgili maddelere yer ayrıldığı alt ölçektir. Anne-babanın çocuğu ile birlikte verimli zaman geçirmesi, anne-babanın çocuğunun ilgi alanlarını bilmesi, iyi bir anne-baba olmak için gerekli becerilere sahip olduğuna dair inanca sahip olunması gibi etkili anababalık davranışları otuzdokuz maddeden oluşan ve madde numaraları 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51 ve 52 olan bu alt ölçekle ölçülmektedir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 195 ile 39 arasındadır.

b. Eğitime Aktif Katılabilme (EAK): Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nde anne-babaların çocuklarının eğitimlerine katılım derecelerini ölçmeye ilişkin maddelerin bulunduğu alt ölçektir. Anne-babaların okul içi ve dışındaki eğitim ortamlarında etkili olarak yer almalarını içeren çocuklarının eğitimlerine katılım dereceleri, onüç maddeden oluşan ve madde numaraları 6, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35 ve 36 olan bu alt ölçekle ölçülmektedir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 65 ile 13 arasındadır.

AYÖ, 5'li likert tipi bir ölçek olup, tepki kategorileri “kesinlikle yaparım” (5 puan), “genellikle yaparım” (4 puan), “yaparım” (3 puan), “nadiren yaparım” (2 puan), “kesinlikle yapamam” (1 puan) şeklinde puanlanmaktadır. AYÖ'nden yüksek puan almak, anababalık özelliklerine

ilişkin yüksek yetkinliği ifade etmektedir. AYÖ'nin alt ölçeklerinin yanı sıra ölçeğin tümünden de puan alınmaktadır.

3.3.2. Anne-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin (AYÖ) Geçerlik ve Güvenirliği

AYÖ'nin benzer ölçekler geçerliliğini saptamak amacıyla Dağ (2002) tarafından geliştirilen Kontrol Odağı Ölçeği'nin Kişisel Kontrol Altölçeği ile AYÖ 90 anne ve babaya uygulanmıştır. Kişisel Kontrol Altölçeği toplam puanı ile AYÖ toplam puanı arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon katsayısı elde edilmiştir ($r=0.49$, $p<0.01$). Buna göre yüksek anababalık yetkinliği olan anne-babalar içsel kontrol odağına sahiptirler.

AYÖ'nin ayırt edici geçerliğine Beck Depresyon Ölçeği ile bakılmış, iki ölçeğin toplam puanları arasında negatif ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur ($r= 0.03$, $p> 0.05$).

AYÖ'nin güvenirliliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi yapılmıştır. AYÖ'nin alfa katsayısını belirlemek amacıyla hem tüm ölçeğin, hem de alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir. Ölçek ve alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayılarının belirlenmesinde, temel bileşenler analizi sonucunda ölçekte kalan maddeler kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayılarının birinci faktör (Etkili Anababalık Yapabilme) için 0.92 ve ikinci faktör (Eğitime Aktif Katılabilme) için 0.86 olduğu görülmüştür. Ölçekte yer alan tüm maddeler için yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı 0.93 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, gerek ölçeğin tümünün ve gerekse alt ölçeklerin tutarlı bir biçimde ölçme yaptığı söylenebilir.

3.3.3. Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF)

Problem Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (PDÖ-ÖF) ve Problem Davranış Ölçeği Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF) olarak Kaner (2007) tarafından geliştirilmiştir. Problem Davranış Ölçeği Öğretmen Formu (PDÖ-ÖF), öğretmenlerin, öğrencilerin hangi problem davranışlarından ne derece

rahatsız olduklarını, problem davranışlara atfettikleri nedensel faktörleri ve problem davranışlarla başa çıkmak için kullandıkları yolları belirlemek amacıyla geliştirilmiş, üç ayrı ölçekten oluşan bir araçtır: Problem Davranış Ölçeği Öğretmen Formu-Rahatsız Edici Davranışlar (PDÖ-ÖF-RD), Problem Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu-Nedensel Faktörler (PDÖ-ÖF-NF), Problem Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu-Başa Çıkma (PDÖ-ÖF-BÇ).

Bu araştırmada kullanılan Problem Davranış Ölçeği Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF), anne-babaların, çocuklarının hangi problem davranışlarından ne derece rahatsız olduklarını, problem davranışlara atfettikleri nedensel faktörleri ve problem davranışlarla başa çıkmak için kullandıkları yolları belirlemek amacıyla geliştirilmiş, üç ayrı ölçekten oluşan bir araçtır: Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar (PDÖ-ABF-RD), Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Nedensel Faktörler (PDÖ -ABF-NF), Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Başa Çıkma (PDÖ -ABF-BÇ) (Ek-2).

a. Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar (PDÖ -ABFRD): Bu ölçek, anne-babaların, çocuklarının hangi problem davranışlarından ne derece rahatsız olduklarını belirlemeyi amaçlayan, 39 maddeden ve 5 alt ölçekten oluşan bir ölçektir.

1. Davranım Bozukluğu ve Takıntılı Davranış (DBTD): Bu alt ölçekteki maddeler, başkalarını rahatsız etmek, başkalarının malına zarar vermek, başkalarına ait eşyaları sahibinin izni olmadan almak, okuldan kaçmak, yalan söylemek, kopya çekmek ve kendisinden başkalarını düşünmemek gibi davranışların yanı sıra aşırı titizlik, düzenlilik ve bir şeyi defalarca kontrol etmek gibi davranışları da içermektedir.

Onyed maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 5, 8, 19, 23, 24, 25, 26, 27,30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38 ve 39'dur. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 51 ile 0 arasındadır.

2. Dikkat Problemleri (DP): Bu alt ölçekte, dikkatin kolayca dağılması, dikkati odaklamayla ilgili güçlük, ders çalışmaya isteksizlik, ödevlerini düzensiz yapma gibi sorunları içeren maddeler bulunmaktadır.

Sekiz maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 1, 6, 7, 13, 17, 20, 28 ve 33'dür. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 24 ile 0 arasındadır.

3. Engellenmeye Dayanıksızlık (ED): Bu ölçekte, isteklerinin yerine gelmemesine tahammülsüzlük ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Altı maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 10, 11, 15, 18, 21 ve 22'dir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 18 ile 0 arasındadır.

4. İçer Yönelim (İY): Bu alt ölçekte, güvensizlik, çekingenlik ve arkadaş edinmede güçlük yaşama ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

Beş maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 9, 12, 14, 16 ve 29'dur. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 15 ile 0 arasındadır.

5. Aşırı Hareketlilik (AH): Bu alt ölçekte, amaçsızca hareket etme, yerinde duramama, ellerinin sürekli hareket halinde olması gibi aşırı hareketlilik ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Üç maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 2, 3 ve 4'dür. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 9 ile 0 arasındadır.

PDÖ-ABF-RD, 4'lü likert tipi bir ölçek olup, tepki kategorileri "çok rahatsız oluyorum" (3 puan), "biraz rahatsız oluyorum" (2 puan), "hiç rahatsız olmuyorum" (1 puan), "çocuğum bu davranışı hiç yapmıyor" (0 puan) şeklinde puanlanmaktadır. PDÖ-ABF-RD'nden yüksek puan almak, anne-babanın çocuğun hangi problem davranışlarından ne derece rahatsızlık duyduğunu göstermektedir. PDÖ-ABF-RD'de alt ölçeklerin yanı sıra ölçeğin tümünden de puan alınmaktadır.

b. Problem Davranış Ölçeği-Nedensel Faktörler-Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF-NF): Anne-babaların çocuklarının problem davranışlarına attettikleri nedensel etmenleri belirlemek amacıyla geliştirilen PDÖ-AB-NF, 29 maddeden ve 4 alt ölçekten oluşmaktadır.

1. Manidar Kişiler ile Olumsuz İlişkiler (MKOI): Bu alt ölçekte, anne-baba, kardeşler, akranlar ve öğretmen gibi öğrencinin yaşamında önemli yeri olan kişiler ile olumsuz ilişkiler ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

Oniki maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları.1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,13 ve 14'dür. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 48 ile 0 arasındadır.

2. Olumsuz Öğretmen ve Okul Koşulları (OÖOK): Bu alt ölçekte, öğretmenin öğretimşekli, kişilik özellikleri, sınıf yönetimi becerileri, problem davranışların oluşmasını önleyici ya da problem davranışlarla başa çıkmada kullandıkları yöntemler ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

On maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27,28 ve 29'dur. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 40 ile 0 arasındadır.

3. Ailenin Olumsuz Sosyoekonomik Koşulları (AOSK): Bu alt ölçekte, ailenin düşük gelir ve eğitim düzeyi ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Dört maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları.4, 5, 18 ve 19'dur. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 16 ile 0 arasındadır.

4. Çocukla İlgili Olumsuz Etmenler (ÇAOE): Bu alt ölçekte, öğrencinin çevresindekilerin davranışlarını gözlemlemesi, ilgiyi çekmek istemesi, nahoş durumlardan kaçınmak istemesi ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

Üç maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları.15, 16 ve 17'dir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 12 ile 0 arasındadır.

PDÖ-ABF-NF, 4'lü likert tipi bir ölçek olup, tepki kategorileri “çok fazla” (4 puan), “fazla” (3 puan), “biraz” (2 puan), “çok az” (1 puan) ve “hiç” (0 puan) şeklinde puanlanmaktadır. PDÖ-ABF-NF'den yüksek puan almış olmak, çocuktaki problem davranışlara anne-babaların pek çok nedensel faktör attettiklerini göstermektedir. PDÖ-ABF-NF'nin alt ölçeklerinin yanı sıra ölçeğin tümünden de puan alınmaktadır.

c. Problem Davranış Ölçeği-Başa Çıkma - Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF-BÇ): Annebabaların çocuklarının problem davranışlarıyla başa çıkmada hangi yolları, ne sıklıkla kullandıklarını belirlemek amacıyla geliştirilen bu ölçekte 25 madde, 3 faktörde toplanmıştır.

1. Etkili Başa Çıkma (EBÇ): Bu alt ölçekte, çocuğun istenmeyen davranışları artmadan ve başka öğrencilere de yayılmadan ortadan kaldırabilme derecesi ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

Onbir maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 1, 9, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 23'dür. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 33 ile 0 arasındadır.

2. Olumsuz Başa Çıkma (OBÇ): Bu alt ölçekte, anne-babaların, çocuklarının problem davranışlarıyla başa çıkarken olumsuz ve cezalandırıcı yolları kullanma derecelerini değerlendirmeyi amaçlayan maddeler yer almaktadır.

On maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 2, 3, 4, 5, 10, 13, 14, 15, 24 ve 25'dir. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 30 ile 0 arasındadır.

3. Önleyici Başa Çıkma (ÖÇB): Bu alt ölçekte, anne-babanın, sözel ve sözel olmayan işaretlerle çocuğunun istenmeyen davranışı başlatmasını önleyici başa çıkma yollarıyla ilgili maddeler bulunmaktadır.

Dört maddeden oluşan alt ölçekte yer alan madde numaraları 6, 7, 8 ve 11'dür. Bu alt ölçekten alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar 12 ile 0 arasındadır.

PDÖ-ABF-BÇ, 4'lü likert tipi bir ölçek olup, tepki kategorileri “her gün” (3 puan), “haftada birkaç kez” (2 puan), “ayda birkaç kez” (1 puan), “hiçbir zaman” (0 puan) şeklinde puanlanmaktadır. PDÖ- ABF-BÇ'nin Etkili Başa Çıkma ve Önleyici Başa Çıkma alt ölçeklerinden yükek puan almak, anne-babaların, çocuklarının problem davranışlarıyla başa çıkmada olumlu davranışlar sergilediklerini, buna karşın Olumuz Başa Çıkma alt ölçeğinden yükek puan almak ise annesabaların çocuklarının problem davranışlarıyla başa çıkmada olumsuz davranışlar sergilediklerini göstermektedir. PDÖ-ABF-BÇ'nin alt ölçeklerinin yanı sıra ölçeğin tümünden de puan alınabilmesi için Olumsuz Başa Çıkma alt ölçeğindeki maddelerin tersine puanlanması gerekmektedir.

3.3.4. Problem Davranış Ölçeği–Anne-Baba Formu'nun (PDÖ-ABF) Geçerlik ve Güvenirliğı

Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar'ın (PDÖ-ABF-RD) benzer ölçekler geçerliğini saptamak amacıyla Kaner, Büyüköztürk ve İşeri (2006) tarafından uyarlanan Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form ile PDÖ-ABF-RD 53 anne ve babaya uygulanmıştır. Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form toplam puanı ile PDÖ-ABF-RD toplam puanı arasında pozitif bir korelasyon katsayısı elde edilmiştir ($r=-0.68$; $p<0.01$) (Kaner, 2007).

Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Nedensel Faktörler'in (PDÖ-ABF-NF) benzer ölçekler geçerliğini saptamak amacıyla Kaner, Büyüköztürk ve İşeri (2006) tarafından uyarlanan Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form ile PDÖ-ABF-NF'in 53 anne ve babaya uygulanmıştır. Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form toplam puanı ile PDÖ-ABF-NF'in toplam puanı arasında pozitif ancak anlamlı olmayan bir korelasyon katsayısı elde edilmiştir ($r=0.11$; $p>0.05$) (Kaner, 2007).

Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Başa Çıkma'nın (PDÖ-ABF-BÇ) benzer ölçekler geçerliğini saptamak amacıyla Kaner, Büyüköztürk

ve İşeri (2006) tarafından uyarlanan Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form ile PDÖ-ABF-BÇ'in 53 anne ve babaya uygulanmıştır. Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği – Kısa Form toplam puanı ile PDÖ-BÇ-ABF toplam puanı arasında negatif ve anlamlı olmayan bir korelasyon katsayısı elde edilmiştir ($r=-0.17$; $p>0.05$) (Kaner, 2007).

Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar'ın (PDÖ-ABF-RD) güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi yapılmıştır. PDÖ-ABF-RD'in alpha katsayısını belirlemek amacıyla hem tüm ölçeğin, hem de alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir. Ölçek ve alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayılarının belirlenmesinde, temel bileşenler analizi sonucunda ölçekte kalan maddeler kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayılarının birinci faktör (Davranım Bozukluğu ve Takıntılı Davranış) için 0.91, ikinci faktör (Dikkat Problemleri) için 0.79, üçüncü faktör (Engellenmeye Dayanıksızlık) için 0.71, dördüncü faktör (İçe Yönelim) için 0.72 ve beşinci faktör (Aşırı Hareketlilik) için 0.74 olduğu görülmüştür. Ölçekte yer alan tüm maddeler için yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı 0.90 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, gerek ölçeğin tümünün ve gerekse alt ölçeklerin tutarlı bir biçimde ölçme yaptığı söylenebilir (Kaner, 2007).

Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Nedensel Faktörler'in (PDÖ-ABF-NF) güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi yapılmıştır. PDÖ-ABF-NF'in alfa katsayısını belirlemek amacıyla hem tüm ölçeğin, hem de alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir. Ölçek ve alt ölçeklerinin içtutarlılık katsayılarının belirlenmesinde, temel bileşenler analizi sonucunda ölçekte kalan maddeler kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayılarının birinci faktör (Manidar Kişiler ile Olumsuz İlişkiler) için 0.96, ikinci faktör (Olumsuz Öğretmen ve Okul Koşulları) için 0.93, üçüncü faktör (Ailenin olumsuz Sosyo-Ekonomik Koşulları) için 0.81 ve dördüncü faktör (Çocuk ile İlgili Olumsuz Etmenler) için 0.75 olduğu görülmüştür. Ölçekte yer alan tüm maddeler için

yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı 0.96 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, gerek ölçeğin tümünün ve gerekse alt ölçeklerin tutarlı bir biçimde ölçme yaptığı söylenebilir (Kaner, 2007).

Problem Davranış Ölçeği-Başa Çıkma-Anne-Baba Formu'nun (PDÖ-ABF-BÇ) güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi yapılmıştır. PDÖ-ABF-BÇ'in alfa katsayısını belirlemek amacıyla hem tüm ölçeğin, hem de alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları belirlenmiştir. Ölçek ve alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayılarının belirlenmesinde, temel bileşenler analizi sonucunda ölçekte kalan maddeler kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayılarının birinci faktör (Etkili Başa Çıkma) için 0.71, ikinci faktör (Olumsuz Başa Çıkma) için 0.89 ve üçüncü faktör (Önleyici Başa Çıkma için 0.66 olduğu görülmüştür. Ölçekte yer alan tüm maddeler için yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı 0.85 olarak tespit edilmiştir (Kaner, 2007).

Anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, ölçeğe ait güvenilirlik değerleri, gruptan alınan verilere bağlı olduğundan, yeni uygulanan gruptan elde edilen verilere göre de ölçeklerin güvenilirliklerini hesaplamak doğru olacaktır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geliştirilmesinde, ölçeklerin güvenilirliklerini kestirmek için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, ölçeklerin uygulandığı gruba bağlı değerlerdir. Bu nedenle ölçeklere ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, araştırmaya dahil edilen gruptan elde edilen verilere göre yeniden hesaplanmış ve aşağıda Çizelge-4 ile gösterilmiştir.

Çizelge-4: Cronbach Alfa İç Tutarlık Katsayıları

	Alfa	
	Geliştirilen	Uygulanan
Anababalık Yetkinliği Ölçeği	.93	.96
Etkili Anababalık Yapabilme	.92	.95
Eğitime Aktif Katılabilme	.86	.89
PDÖ – Rahatsız Edici Davranışlar	.90	.94
Davranım Bozukluğu ve Takıntılı Davranış	.91	.94
Dikkat Problemleri	.79	.86
Engellemeye Dayanıksızlık	.71	.80
İçe Yönelim	.72	.80
Aşırı Hareketlilik	.74	.85
PDÖ – Nedensel Faktörler	.96	.98
Manidar Kişiler ile Olumsuz İlişkiler	.96	.98
Olumsuz Öğretmen ve Okul Koşulları	.93	.98
Ailenin Olumsuz Sosyoekonomik Koşulları	.81	.96
Çocukla İlgili Olumsuz Etmenler	.75	.90
PDÖ – Başa Çıkma	.85	.92
Etkili Başa Çıkma	.71	.94
Olumsuz Başa Çıkma	.89	.74
Önleyici Başa Çıkma	.66	.82

Çizelge-4’de görülebileceği üzere, ölçeklerin geliştirilme aşamasında bulunan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ile uygulama sonrası hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları benzeşim göstermektedir. Katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların .70’den büyük olması, ölçek ve ölçeğe ait boyutların güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı, ölçme aracının güvenilirliğine dair bilgi verir. Likert tipi ölçeklerin güvenilirliklerini hesaplamada tercih edilen bu katsayı ne kadar büyükse, maddeler birbirleriyle o kadar tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini ölçüyor denilebilir. Ölçme aracına ait Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .70 ve üzerinde olması yeterlidir (Büyüköztürk, 2009; Erkuş, 2003; Tavşancıl, 2006).

3.3.5. Anne-Baba Bilgi Formu

Anne-Baba Bilgi Formu, ölçeklere, ölçeklerin nasıl doldurulacağına, bu ölçeklerin hangi amaçla kullanılacağına ilişkin kısa bir açıklamanın ve iletişim bilgilerinin ardından araştırmaya katılan anne ve babalardan yaşları, eğitim düzeyleri, meslekleri ve çalışma durumları ile çocuklarının öğrenim gördükleri sınıfları anne ve baba olarak ayrı ayrı işaretlemelerinin istendiği, araştırmacı tarafından geliştirilmiş dokuz maddelik bir bilgi formudur (Ek 3).

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması, Ana-babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ), Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu (PDÖ-ABF) ve kişisel bilgi formlarının anne ve babalara ayrı ayrı olmak üzere öğrenci velilerine uygulanması ile sağlanmıştır. Uygulama Ekim ve Aralık 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan anne-babalar çocukları ile kendilerine iletilen kapalı zarflar içerisindeki ölçek formlarını yanıtlamış, formlar cevaplandıktan sonra tekrar zarfa konularak kapatılmış ve yine çocukları tarafından sınıf öğretmenlerine ve okulun psikolojik danışma ve rehberlik birimi görevlisine teslim edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Ölçeğe ait beklenen ortalama değer, madde sayısı ile ölçeğe ait ortalama madde tepki puanının çarpımı ile elde edilmektedir (Tezbaşaran, 1996).

Anne ve babaların yetkinlik ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının, ölçeğin beklenen ortalama değerinden anlamlı olarak farklı olup olmadığını test etmek için, anne ve babalar için ayrı ayrı tek örneklem t-testi uygulanmıştır.

Tek örneklem t-testinde, elde edilen verilerin ortalaması, ortalaması tahmin edilen bir evrene karşı test edilir. Verilerin en az eşit aralık ölçeğinde elde edilmesi ve normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Ölçekten elde

edilen ortalamaların, beklenen (hipotetik) ortalamadan anlamlı bir şekilde büyük ya da küçük olup olmadığını test etmek için bu teknik kullanılmalıdır (Kalaycı, 2009; Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2007; Tezbaşaran, 1996).

Hem anne hem de babalar için toplanan veriler eşit aralıklı ölçekle elde edilmiştir. Puan dağılımının normalliği ise Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile test edilmiş, hem anne hem de babalardan elde edilen puanların normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği görülmüştür ($p>.05$). Elde edilen ortalamaların, beklenen ortalamadan anlamlı olarak farklı olup olmadığını test etmek için tek örneklem t-testi tekniği uygun görülmüştür. Test sonuçları ise .01 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Anne–baba yetkinlik ölçeğinden elde edilen puan ortalamalarının, ilişkisiz iki grup olan anne ve babalar arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla veriler üzerinde ilişkisiz gruplar t-testi uygulanmıştır.

İlişkisiz gruplar t-testi, birbiri ile ilişkisi olmayan iki gruptan elde edilen ortalamalar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bu tekniğin uygulanabilmesi için, verilerin ilişkisiz iki farklı gruptan ve en az eşit aralık ölçeği ile elde edilmesi, her gruba ait verilerin normallik şartını sağlaması gerekmektedir. Ancak örneklemdeki birey sayısı 30'un üzerinde olduğunda, normalliğin kabaca sağlanmış olması yeterlidir (Büyüköztürk, 2002; Köklü ve diğerleri; 2007, Kalaycı; 2009).

Ölçekten elde edilen puanlar anne ve baba olmak üzere iki farklı gruptan, eşit aralık düzeyinde elde edildiğinden ve örneklem büyüklüğünün 30'dan büyük olmasından dolayı, anne ve babaların ölçekten aldığı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için ilişkisiz gruplar t-testi uygun görülmüştür. Test sonuçları ise .01 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Anne–baba yetkinlik ölçeğinden elde edilen puanlar ile problem davranış ölçeği–anne-baba formu-rahatsızlık derecesi, nedensel faktörler ve

başı çıkma puanları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını araştırmak için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır.

Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı, sürekli değişkenler arasındaki doğrusal bir ilişkinin varlığını, miktarını ve yönünü yorumlamaya yardımcı istatistiksel bir teknik olan, Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu yardımıyla elde edilen katsayıdır ve r ile gösterilir. Katsayının değeri -1 ile +1 arasında değişmektedir ve -1 değeri ters yönde mükemmel bir ilişkiyi gösterirken, +1 değeri aynı yönde mükemmel bir ilişkiyi gösterir. Bu katsayının 0 çıkması durumunda ise iki değişken arasında bir ilişki bulunmadığı söylenebilir (Arıcı, 2006; Baykul, 2002; Büyüköztürk, 2009; Kalaycı, 2009; Köklü ve diğerleri, 2007).

Ölçeklerden alınan toplam puanların sürekli olması ve örneklem büyüklüğünün yeterli büyüklükte ($N > 30$) olması sebebiyle, ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkinin hesaplanmasında bu tekniğin kullanılması uygun görülmüştür. Elde edilen sonuçlar ise .05 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 13.0 yazılımı ile analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algılarının incelendiği bu araştırmada elde edilen bulgular araştırma sorularına göre aşağıda sıralanmıştır.

1. Anne ve babaların, ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inanç düzeyleri nedir?

Araştırmanın birinci sorusuna yanıt aramak için; anne ve babaların ana-baba yetkinlik ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ve puan aralıklarının frekansları belirlenmiştir.

Çizelge-5: AYÖ Betimsel İstatistikler

	$\bar{X}$	S_x	f	%	%tf
Anne	221.41	20.93			
141-160			1	.7	.7
161-180			6	4.3	5
181-200			13	9.3	14.3
201-220			90	64.3	78.6
221-240			-	-	-
241-260			30	21.4	100
Toplam			140	100	
Baba	212.06	25.28			
121-140			2	1.3	1.3
141-160			2	1.3	2.5
161-180			12	7.6	10.1
181-200			32	20.3	30.4
201-220			84	53.2	83.5
221-240			-	-	-
241-260			26	16.5	100
			158	100	

Çizelge-5'de görüldüğü gibi, annelerin yetkinlik ölçeğinden aldığı toplam puanların ortalaması $\bar{X} = 221.41$ 'dir. Bu değer, ölçeğe ait beklenen ortalama değeri olan 156'dan büyüktür. Yapılan tek örneklem t-testi sonucu da, annelerin yetkinlik ölçeğinden aldığı toplam puan ortalamasının ($\bar{X} = 221.41$), ölçeğin beklenen ortalama değerinden ($\bar{X} = 156$) anlamlı derecede büyük olduğunu göstermektedir ($t(139) = 36.97, p < .01$). Bu durumda, annelerin yetkinlik inançlarının ortalamanın üzerinde olduğunu ifade etmek mümkündür.

Benzer şekilde, babaların yetkinlik ölçeğinden aldığı toplam puanların ortalaması $\bar{X} = 212.06$ 'dır. Bu değer, ölçeğe ait beklenen değer olan 156'dan büyüktür. Tek örneklem t-testi yapıldığında, babaların yetkinlik ölçeğinden aldıkları toplam puanların ortalamasının ($\bar{X} = 212.06$), ölçeğin beklenen ortalama değerinden ($\bar{X} = 156$) anlamlı olarak büyük olduğu ortaya çıkmaktadır ($t(157) = 27.87, p < .01$). Bu durumda babaların yetkinlik inançlarının, ortalamanın üzerinde olduğu söylenebilir.

Anne-babaların öz-yeterlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada araştırma grubunda yer alan anne ve babaların öz-yeterlik inançlarının hayli yüksek bulunmasının birçok nedeni olabilir. Bu nedenlerden ilkinin katılımcıların eğitim ve çalışma durumları ile gelir düzeyleri olduğu düşünülmektedir. Öyle ki, araştırmaya katılan annelerin %88,6'sı, babaların ise %89,3'ü lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca annelerin %62'si, babaların da %98'i halen bir işte çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Alan yazına bakıldığında anne-baba öz-yeterliği ile anne-babanın eğitim ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu destekleyen araştırmalar mevcuttur.

Anne-babalık becerilerinde öz-yeterliğin anne-babalık kalitesi ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Anne-babalık kalitesinin yüksek olması durumunun anne babaların bu konuda kendilerini eğitmeleri, kitap okumaları vb. ile olumlu ilişki içinde bulunduğu belirlenmiştir. Anne-babalık kalitesinin

düşük olması durumunda çocukla olan iletişimin, anne-babalık kalitesinin azaldığı görülmektedir (Coleman ve Karraker, 1997). Yine Coleman ve Karraker (2000) tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışmada eğitim seviyesi ve aile gelirleri daha yüksek olan annelerin öz-yeterliğinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Annelerle gerçekleştirilen benzer bir araştırmada annelerin anne-öz yeterliği ile annelerin eğitim düzeyleri ve ailenin gelir düzeyi arasında olumlu yönde ilişkiler bulunduğu belirtilmiştir (Teti ve Gelfand, 1991).

Bu çalışmada eğitim ve çalışma durumları ile ekonomik koşulları nedeniyle üst sosyoekonomik düzeyde yer alan anne-babaların tercih edebildiği özel bir okulda veli olmaları göz önüne alındığında araştırmaya katılan anne-babaların gelir düzeylerinin de yüksek olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda benzer özellikteki anne-babalarla gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda elde edilen anne ve babaların yüksek anne-baba öz-yeterliğine sahip olmalarına ilişkin bulguların yurt dışında yapılan araştırmaların sonuçları ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Öte yandan bu araştırmanın bulguları Kaner (2007) tarafından ülkemizde gerçekleştirilen bir araştırma sonucunda elde edilen, ailenin gelirinin ve okulun sosyoekonomik düzeyinin anababalık yetkinliği düzeylerinde farklılık yaratmadığına ilişkin bulgular ile farklılık göstermektedir. Anne-baba öz-yeterliğine ilişkin araştırmalar çeşitlendikçe bu konudaki benzerlik ve farklılıkların daha kapsamlı olarak tartışılabilir.

Araştırma sonucunda anne ve babaların öz-yeterlik inançlarının hayli yüksek bulunması, katılımcıların eğitim durumlarının yanı sıra çeşitli yollarla farklı ortamlarda edinmeleri muhtemel anne-babalık bilgi ve becerilerini yükselten kişisel ve profesyonel eğitimlerin sonucunda kazandıkları yüksek anne-babalık bilgi düzeyi ile ilişkili olabilir.

Yapılan araştırmalar çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyi arttıkça anne-baba öz-yeterliği ile ebeveynlik becerileri arasında olumlu bir bağ kurulduğunu göstermektedir. Raikes ve Thompson (2005) tarafından

çocukları 1-3 yaşları arasında bulunan annelerle gerçekleştirilen bir araştırmada artan bilgi düzeyi ile öz-yeterlik ve anne-çocuk etkileşimi arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Yapılan bir diğer araştırmada da annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi puanları yükseldikçe öz-yeterlik puanlarının ve olumlu anne-babalık becerilerinin arttığı bulgusuna ulaşılmıştır (Hess ve ark., 2004). Anne-babalık bilgi seviyelerinin yüksek olması da araştırmada kullanılan ölçme araçlarının yanıtlanması sırasında anne-babaları yönlendirici etkiye neden olabilir.

Araştırma kapsamında yer alan anne-babaların yetkinlik inanç düzeylerinin yüksek bulunmasının nedenleri alan yazın çerçevesinde tartışmaya çalışılmıştır. Konuya ilişkin olarak ülkemizde ve yurt dışında yapılacak farklı ve karşılaştırmalı araştırmalar arttıkça bulgulara yönelik tartışmaların da zenginleşeceğine inanılmaktadır.

2. Ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları açısından anne ile babalar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

İkinci araştırma sorusuna yanıt aramak için Yetkinlik Ölçeği'nden alınan puanların, velinin cinsiyetine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği verilere ilişkisiz gruplar t-testi uygulanarak belirlenmiş ve elde edilen sonuçlar **Çizelge-6**'da verilmiştir.

Çizelge-6: Yetkinlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	f	$\bar{X}$	S_x	sd	t
Anne	140	221.41	20.93	296	3.45*
Baba	158	212.06	25.28		

*p<.01

Buna göre, yetkinlik ölçeğinden alınan puanlar, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(296) = 3.45, p<.01$). Annelerin yetkinlik inançları ($\bar{X} = 221.41$), babaların yetkinlik inançlarına ($\bar{X} = 212.06$) göre

daha olumludur. Bu sonuçlardan, yetkinlik ölçeğinden alınan puanların, cinsiyet ile ilişkili olduğu yorumu da yapılabilir.

Anne-baba öz-yeterliğinin anne-babalığa geçişte anahtar bir rol oynadığı ve olumlu anne-babalık davranışlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Thomas, Feeley ve Grier, 2009). Ne var ki alan yazında anne-babalar arasında öz-yeterlik açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları ile benzerlik gösteren ve Hudson ve arkadaşları (2001)'nin yapmış oldukları araştırmada bebeklerin bakımına yönelik öz-yeterlik düzeyleri karşılaştırıldığında babaların annelerden anlamlı oranda düşük bulunduğu bulunmuştur. Araştırmada annelerde bebeğin doğumunu takip eden ilk 8 hafta içerisinde bebek bakımına ilişkin öz-yeterlik skorlarının anne-babalık memnuniyeti ile birlikte doğrusal olarak arttığı, babalarda ise bu sürecin başlangıcının 12. hafta ile 16. haftaya kadar uzayabildiği gözlenmiştir.

Anne-babalığa başarılı uyum, ebeveynlerin bu zorlu görevin üstesinden gelebileceklerine yönelik inanca sahip olmalarını gerektirebilir. Bu anlamda Reece ve Harkless (1998) tarafından yapılan ve anne-babalığa geçiş aşamasında öz-yeterlik, stres ve anne-baba uyumu ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda anneler öz-yeterlik, güven, doyum ve detsek alanlarında babaların önüne geçmişlerdir. Anneler için stres ve öz-yeterlik ters yönde anlamlı bir ilişki gösterirken doğum sonrası öz-yeterliğinin eşiyle kurduğu iletişim, doyum, güven ve destek bakımından olumlu bir ilişki içinde bulunduğu görülmüştür. Babalar içinse, öz-yeterlik ve stres arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmacılara göre öz-yeterlik ve stres anne-babalık uyumunu çok iyi açıklamaktadır. Ayrıca cinsiyet kavramı anne-babalığa duyulan güvene ilişkin öngörü sağlamakta, cinsiyet ve öz-yeterlik etkileşimi anne-babaya anne-babalık rollerinin belirlenmesinde destek sağlamaktadır.

Hastings ve Brown (2002) tarafından gerçekleştirilen ve babalık anksiyetesinin oluşmasında çocukların davranış problemleri ile baba öz-yeterliğinin etkisinin incelendiği bir çalışmada, çocukta problemli bir davranış

gözlendiğinde yüksek öz-yeterliğe sahip babaların daha düşük öz-yeterliğe sahip babalardan daha az kaygı duydukları belirlenmiştir. Ancak çocukta herhangi bir davranış problemi görülmediğinde baba öz-yeterliğinin anksiyete üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Söz konusu araştırma bulguları bu durumun, babaların çocuklarıyla ilgili olarak problemlili davranış gibi özellikle belirgin ve gerekli durumlarda devrede olması ve disiplini sağlaması gereken bir babalık rolünü benimsemeleriyle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Öyle ki aynı araştırmada annelerin anksiyeteleri üzerinde anne öz-yeterliğinin hiçbir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu yukarıdaki bulgular da göz önüne alındığında, anne ve babaların çocuklarının davranışsal problemlerinden farklı etkilenebildikleriyle olduğu kadar kabul ettikleri anne-babalık rollerindeki bireysel ve kültürel farklılıklarla da açıklanabilir.

Öz-yeterlik bireyin belirli bir işte gösterdiği performans sonucunda edindiği algı ve tutumlardan etkilenebilen bilişsel bir kavramdır. Anne-baba öz-yeterliğinin yüksek bulunması anne ve baba olarak hem bilgi hem de beceri düzeyinde gerekli performansın gösterilebileceğine duyulan inançla bağlantılı olabilir. Annelik rolüyle ilişki olarak bebeğin doğumundan itibaren hemen tüm fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerinin öncelikli olarak anne tarafından karşılanmasına yönelik kültürel beklentilerin yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu süreç anneler için zor ve yorucu olduğu kadar donanım ve yeterlik kazanma anlamında geliştirici de olabilmektedir. Babaların bu sürecin dışında kaldığı durumlarda sahip oldukları bilgi ve beceriyi deneyimleme, dolayısıyla öz-yeterlik kazanma şanslarının da azaldığı ifade edilebilir. Pek çok farklı nedenle kadın-erkek rollerinin yeniden tanımlanmak durumunda kaldığı günümüz dünyasında geleneksel düşünceden farklı olarak babaların da bebeğin doğumunun ardından bakım ve yetiştirme konularında gerekli bilgi, beceri ve yeterliğe anneler kadar sahip olabilmeleri babaların öz-yeterlik inançlarının yükselmesine katkı sağlayabilir.

Bu araştırmada yer alan ve yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahip olduklarını ifade eden babaların öz-yeterlik düzeyleri ortalamanın üzerinde

bulunmuştur. Bununla birlikte öz-yeterlik inançları karşılaştırıldığında annelerin babalardan anlamlı düzeyde yüksek öz-yeterliğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Babaların annelere göre daha düşük öz-yeterliğe sahip bulunmasının yukarıdaki açıklamalara eşlik edebilecek birçok nedeni olabilir. Bu alanda annelerin gereksinim ve deneyimlerini açıklamaya ilişkin birçok araştırma (Büyükyörük, 2003; Diken ve Diken, 2008; Elibol, 2007; Hess ve Diğ., 2004; Hudson ve diğ., 2001; Johnston ve Mash, 1989; Ortega, 2000; Oyserman, Bybee, Mowbray ve Kahng, 2004; Raikes ve Thompson, 2005;) olmasına karşın babalarla ilgili yeterli bilgi bulunmamasının tartışmanın sınırlı düzeyde kalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Anne ve babalar arasında yetkinlik inançları açısından farklılık olmadığına ilişkin bulgular da mevcuttur (Kaner, 2007). Konuya ilişkin olarak daha çeşitli değişkenler kullanılarak yapılacak karşılaştırmalı araştırmaların alan yazına yeni ve farklı bilgiler sağlayabileceğine inanılmaktadır. Ayrıca burada tartışmaya sunulan nedenlerin ve alan yazında mevcut araştırma bulgularının da etkisiyle annelerin babalardan yüksek öz-yeterliğe sahip bulunmasının beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir.

3. Anne ve babaların ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarından rahatsız olma dereceleri, problem davranışlarına atfettikleri nedensel faktörler ve problem davranışları ile başa çıkmada sergiledikleri davranışlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın bu sorularına yanıt aramak için anne ve babaların, ana-baba yetkinlik ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocuklarının problemlerinden rahatsızlık derecesi, problemlerin nedensel faktörleri ve problemlerle başa çıkma arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılmış ve bunun için Pearson momentler korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen katsayılar Çizelge-7’de verilmiştir.

Çizelge-7: Anne-Baba Yetkinlikleri ile Rahatsızlık Derecesi, Nedensel Faktörler ve Başa Çıkma Arasındaki İlişki

Grup	Yetkinlik İnançları
Anne (N=140)	
Rahatsızlık Derecesi	-.03
Nedensel Faktörler	-.04
Başa Çıkma	-.01
Baba (N=158)	
Rahatsızlık Derecesi	-.07
Nedensel Faktörler	.05
Başa Çıkma	-.13

*p<.05

Çizelge-7’de görülebileceği üzere, anne yetkinlikleri ile çocuklarının problemlerinden rahatsızlık duyma dereceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r = -.03$, $p>.05$).

Benzer şekilde anne yeterlikleri ile çocuklarının problemlerine neden olan faktörlere karşı algıları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($r = -0.04$, $p>.05$).

Anne yetkinlikleri ile çocuklarının problemleri ile başa çıkma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($r = -.01$, $p>.05$).

Babaların yetkinlikleri ile çocuklarının problemlerinden rahatsızlık duyma dereceleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, bu iki değişken arasında anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır ($r = -.07$, $p>.05$).

Baba yetkinlikleri ile çocuklarının problemlerine neden olan faktörleri algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r = .05$, $p>.05$).

Baba yetkinlikleri ile çocuklarının problemleri ile başa çıkma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r = -.13$, $p>.05$).

Anne ve babaların ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarından rahatsız olma dereceleri, problem davranışlarına atfettikleri nedensel faktörler ve problem davranışları ile başa

çıkma sergiledikleri davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakıldığında beklenilenin aksine herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgu mevcut literatürde yer alan çok sayıda bulguyla benzerlik göstermemektedir. Nitekim Coleman ve Karraker (2003) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynlerin yetkinlik düzeyi ile çocuğun gelişimi arasında ve bazı problem davranışları (negatif, anneden kaçınma, uysallık) arasında doğrudan bir ilişki bulunmuştur.

Johnston ve Mash (1989) tarafından bir başka araştırma sonucuna göre anne-babalık anlayışı ile çocukların davranış problemleri arasında anlamlı düzeyde ters oranlı bir ilişki bulunmuştur. Yine çalışmada annelere göre çocuklarda gözlenen davranış problemlerinin anne-babalık memnuniyetine bağlı olduğu, babalara göre de çocuklarda gözlenen davranış problemlerinin hem anne-babalık memnuniyetine hem de anne-baba öz-yeterliği ile ilişkili bulunduğu saptanmıştır. Babaların anne-babalık memnuniyeti açısından anlamlı düzeyde annelerden yüksek değerler elde etmesi anlamında anne ve babaların pozitif korelasyon içinde bulunduğu da araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

Jones ve arkadaşları (2005)'nin yaptığı çalışmada ise anne-baba öz-yeterliğinin çocukla uyumu doğrudan etkilediği, aynı zamanda da anne-babalık davranışları ile dolaylı bir etkileşim içinde bulunduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada anne-baba öz-yeterliğinin olası problemleri önleme ve müdahale çabalarında etkili bir faktör olarak görülebileceği ileri sürülmektedir.

Yurt dışındaki araştırma bulgularını destekler biçimde ülkemizde yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kaner (2007) yapmış olduğu çalışmada, anababalık yetkinliği, anababalık tükenmişliği ve problem davranışlara ilişkin değerlendirmelerin birbiriyle ilişkili bulunduğunu belirtmiştir. Anne ve babalar karşılaştırıldığında hem anne hem de babaların problem davranışlardan rahatsızlık duyduklarını, benzer nedensel yüklemeler yaptıklarını ancak babaların annelere göre olumlu başa çıkma yollarını daha çok kullandıklarını tespit etmiştir. Anne-babaların eğitim durumlarına bakıldığında daha az eğitilmiş anne ve babaların çocukları

istenmeyen davranışlarda bulunduklarında daha çok olumlu ve etkili başa çıkma yollarına başvurdıkları, lise mezunu babaların ortaokul mezunu babalara göre çocuklarının problem davranışlarından daha çok rahatsızlık duydukları belirlenmiştir.

Alan yazına bakıldığında az sayıda da olsa bu araştırmanın bulguları ile benzerlik gösteren araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Davranış sorunları olan çocuklarda anne-baba öz-yeterliği ile tedavi sonuçlarının incelendiği bir araştırmada, anne-baba öz-yeterliğinin çocukların davranışlarına beklendiği kadar belirleyici rol oynamadığı, buna karşın anne-babanın bağlılık ve ilgi düzeyinin iyileşmeye yönelik gelişmelerde daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Trunzo, 2006). Buna göre anne-babalık becerilerine yönelik gelişmeler anne-baba öz-yeterliğini geliştirmekte olsa da anne-baba öz-yeterliği bir çocuğun davranış sorunlarını azaltmada tek başına yeterli görülmeyebilir.

Bu bulguyu destekleyen bir diğer araştırmada anne-babalığın doğrusal ve doğrusal olmayan şekilde algılanan anne-babalık bilgi düzeyiyle ilişki içinde olduğu ancak çocukların problem davranışları ile doğrudan ilişki içinde bulunmadığı görülmüştür (Soenens, Vansteenkiste, Luyckx ve Goossens, 2006). Hastings ve Brown (2002)'a göre çocuklarının problem davranışlarının düzelmesinde anne-babanın akıl ve ruh sağlığı doğrudan, öz-yeterlik ise dolaylı etkiye sahip bulunabilir. Clarke (2007) tarafından yapılan başka bir araştırmada anne-baba öz-yeterliğinin anne-babalık davranışları, stres ve depresyon üzerinde herhangi bir uzlaştırıcı etkisi bulunmadığı belirlenmiştir.

Anne-baba öz-yeterliği inancının çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkinin ele alındığı bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında hiçbir anlamlı ilişki bulunamamasının, mevcut araştırmalarda da ifade edildiği gibi anne-babaların çocuklarının problem davranışlarına yönelik algılarının öz-yeterlik inançları dışında kalan bazı faktörlerden (anne-babanın bağlılık ve ilgi düzeyi, anne-babanın akıl ve ruh sağlığı, anne-babalık bilgi düzeyi vb.) daha fazla etkileniyor olmaları ile bağlantılı olabilir. Öyle ki anne-

babaların öz-yeterlik inançlarının çocuklarının problem davranışlarını algılamalarında doğrudan değil ancak dolaylı olarak ilişkili olabileceği ihtimali de dikkate değer nedenlerden biri olarak görülebilir.

Anne-baba öz-yeterliği anne-baba, çocuk arasında anne-baba yetkinliği ve çocuklarının davranışlarının belirleyicisi olarak göz ardı edilemez bir öneme sahip olsa da bu araştırmada çocuklarının problem davranışlarına yönelik algılarında herhangi bir etkisi olmadığı görülmektedir. Anne-baba öz-yeterlik inançlarının farklı değişkenler ele alınarak yapıldığı farklı araştırmaların konuya yeni bakış açıları kazandırabileceğine inanılmaktadır. Ayrıca anne-babaların çocuklarının problem davranışlarına yönelik algılarının hangi faktörlerden etkilendiği de ayrı bir inceleme konusu olarak ele alınabilir.

4. Anne-babaların etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılımları ile çocuklarının problem davranışlarını algılamaları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın bu sorusuna yanıt aramak için, Ana-Babalık Yetkinlik Ölçeği'nin Etkili Anababalık Yapabilme (EAY) ve Eğitime Aktif Katılım (EAK) alt ölçeklerinden elde edilen puanlar ile Rahatsızlık Derecesi, Nedensel Faktörler ve Başa Çıkma Ölçeklerinin alt ölçeklerinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı aranmış ve sonuçlar Çizelge-8'de verilmiştir.

Çizelge-8: Anne-Baba Yetkinlikleri ile Rahatsızlık Derecesi, Nedensel Faktörler ve Başa Çıkma Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki

Grup	ABYÖ - 1. Alt Ölçek (EAB)	ABYÖ - 2. Alt Ölçek (EAK)
Anne (N=140)		
Rahatsızlık Derecesi		
1. Alt Ölçek (Dav. Boz. ve Takıntılı Davr.)	-.04	.09
2. Alt Ölçek (Dikkat Problemleri)	-.11	.04
3. Alt Ölçek (Engellenmeye Dayanıksızlık)	-.17*	-.02
4. Alt Ölçek (İçe Yönelim)	-.04	.09
5. Alt Ölçek (Aşırı Hareketlilik)	.04	.06
Nedensel Faktörler		
1. Alt Ölçek (Man. Kişiler ile Olumsuz İlişk.)	-.03	-.04
2. Alt Ölçek (Olumsuz Öğrt. ve Okul İlişk.)	-.03	-.07
3. Alt Ölçek (Olumsuz Sosyoekonomik Koşl.)	-.02	-.06
4. Alt Ölçek (Çocukla İlg. Olumsuz Etmn.)	-.03	-.00
Başa Çıkma		
1. Alt Ölçek (Etkili Başa Çıkma)	.05	.11
2. Alt Ölçek (Olumsuz Başa Çıkma)	-.20*	-.08
3. Alt Ölçek (Önleyici Başa Çıkma)	-.086	.03
Baba (N=158)		
Rahatsızlık Derecesi		
1. Alt Ölçek (Dav. Boz. ve Takıntılı Davr.)	-.03	.02
2. Alt Ölçek (Dikkat Problemleri)	-.08	.07
3. Alt Ölçek (Engellenmeye Dayanıksızlık)	-.16*	-.16*
4. Alt Ölçek (İçe Yönelim)	-.14	-.05
5. Alt Ölçek (Aşırı Hareketlilik)	-.03	.03
Nedensel Faktörler		
1. Alt Ölçek (Man. Kişiler ile Olumsuz İlişk.)	.00	.10
2. Alt Ölçek (Olumsuz Öğrt. ve Okul İlişk.)	.04	.12
3. Alt Ölçek (Olumsuz Sosyoekonomik Koşl.)	.01	.03
4. Alt Ölçek (Çocukla İlg. Olumsuz Etmn.)	-.02	.07
Başa Çıkma		
1. Alt Ölçek (Etkili Başa Çıkma)	-.08	-.00
2. Alt Ölçek (Olumsuz Başa Çıkma)	-.21*	-.08
3. Alt Ölçek (Önleyici Başa Çıkma)	-.19*	-.03

*p<.05

Çizelge-8'de görüldüğü gibi, annelerin Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye

Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.17, p < .05$).

Benzer şekilde, annelerin Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Olumsuz Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunmuştur ($r = -.20, p < .05$).

Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = -.16, p < .05$).

Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Olumsuz Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunmuştur ($r = -.21, p < .05$).

Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Önleyici Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişkinin varlığı gözlemlenmiştir ($r = -.19, p < .05$).

Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Eğitime Aktif Katılabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = -.16, p < .05$).

Annelerle ilgili bulgulara bakıldığında Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)'nin anne-babanın çocuğu ile verimli zaman geçirmesi, anne-babanın çocuğun ilgi alanlarını iyi bilmesi, iyi bir anne-baba olduğuna dair inanca sahip olunması gibi etkili anababalık davranışlarıyla ilgili maddelere yer ayrılan Etkili Anababalık Yapabilme (EABY) alt ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar (PDÖ-ABF-RD) ölçeğinin Engellenmeye Dayanıksızlık alt ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği-

Anne-Baba Formu-Başa Çıkma (PDÖ-ABF-BÇ) ölçeğinin Olumsuz Başa Çıkma alt ölçekleri arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

Bu bulgu annelerin özellikle çocuklarının isteklerinin yerine gelmemesi durumunda gösterdikleri tahammülsüzlükle karşılaştıklarında etkili anababalık yapabilmekte zorlandıkları şeklinde yorumlanabilir. Etkili anababalık yapabilmekle anlamlı ve ters bir ilişki gösterdiği belirlenen ikinci bulgu ise annelerin çocuklarının problem davranışlarıyla başa çıkmada olumsuz yöntemler kullandığında etkili anababalık yapabildiklerine duydukları inancın azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Babalarla ilgili bulgulara bakıldığında ise annelerle benzer olarak Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)'nin Etkili Anababalık Yapabilme (EABY) alt ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsız Edici Davranışlar (PDÖ-ABF-RD) ölçeğinin Engellenmeye Dayanıksızlık alt ölçeği ile anlamlı ve ters bir ilişki içinde bulunduğu görülmektedir. Bu bulgu babaların da annelerde olduğu gibi çocuklarının isteklerinin yerine gelmemesine tahammül edememeleri durumlarıyla baş etmekte zorlandıklarını gösteriyor olabilir.

Anne ve babaların benzerlik gösterdiği diğer bulgu Problem Davranış Ölçeği- Anne-Baba Formu-Başa Çıkma (PDÖ-ABF-BÇ) ölçeğinin Olumsuz Başa Çıkma alt ölçekleri arasında bulunan anlamlı ve ters ilişkidir. Bu bulgu da babaların annelerde olduğu gibi çocukları engellenmeye tahammülsüzlük gösterdiğinde etkili anababalık yapabildiklerine ilişkin inancın zayıfladığı şeklinde açıklanabilir.

Annelerden farklı olarak babalardan elde edilen bulgular Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)'nin Etkili Anababalık Yapabilme Alt Ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği- Anne-Baba Formu-Başa Çıkma (PDÖ-ABF-BÇ) ölçeğinin Önleyici Başa Çıkma alt ölçeği arasında ve Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)'nin Eğitime Aktif Katılabilme alt ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği- Anne-Baba Formu-Rahatsızlık Derecesi (PDÖ-ABF-RD) ölçeğinin

Engellenmeye Dayanıksızlık alt ölçeği arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunduğunu göstermiştir.

Bu bulgu babaların sözel ve sözel olmayan işaretlerle çocuklarının istenmeyen davranışları başlatmalarını önleyici başa çıkma yollarını kullandıklarında etkili anababalık yapabildiklerine ilişkin algılarının olumsuz etkilendiği şeklinde ifade edilebilir. Bu durum babaların önleyici başa çıkma yollarıyla ilgili olarak bilgi ve deneyim düzeyleriyle olduğu kadar etkili anababalık kavramına yükledikleri anlamla da ilişkili olabilir.

Babalara ilişkin olarak elde edilen son bulgu Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ)'nin Eğitime Aktif Katılabilme alt ölçeği ile Problem Davranış Ölçeği-Anne-Baba Formu-Rahatsızlık Derecesi (PDÖ-ABF-RD) ölçeğinin Engellenmeye Dayanıksızlık alt ölçeği arasındaki anlamlı ve ters ilişkidir. Babaların çocuklarının eğitimlerine katılım dereceleri söz konusu olduğunda çocuklarında gördükleri engellenmeye tahammülsüzlük durumundan olumsuz etkilendikleri görülmektedir.

Sonuç olarak hem anne hem de babaların çocuklarında görülen engellenmeye tahammülsüzlük davranışından olumsuz yönde etkilendiği, olumsuz başa çıkma yöntemlerini kullandıklarında etkili anababalık yapabildiklerine ilişkin inançlarının da bu durumdan olumsuz etkilendiği görülmektedir. Son yıllarda büyük bir hızla değişen ekonomik, kültürel ve toplumsal değişimle birlikte çocuk yetiştirmeye yönelik farklı yaklaşımlar ve anne-baba rollerinde yaşanan çatışmalar anne-babalar için olduğu kadar çocukları için de zorlayıcı olabilir. Özellikle tüketim alışkanlığının daha yaygın olduğu sosyoekonomik düzeyde yer alan ailelerin çocuklarının yetiştirilme biçimlerinin de etkisiyle engellenmeye ilişkin dayanıklılıklarının daha düşük olduğu, anne-babalarının da bu durumla başa çıkmakta zorlandıkları gözlenmektedir. Çocuklarında gördükleri engellenmeye tahammülsüzlük durumunda sınır koyma ve hayır diyebilme konularında olduğu kadar akran baskısı ve popüler kültürün de olumsuz etkisiyle anne-babaların etkili anababalık yapabildiklerine ilişkin algıları zarar görebilmektedir. Bu olumsuz algının babaların çocuklarında görülen engellenmeye dayanıksızlık

durumunda eğitime aktif katılımlarının azalması ile de ilişkisi bulunabilir. Bu bulgu olumsuz bir davranışla baş etmek zorunda kalmanın babalar için ayrı bir güçlük teşkil ettiği, okul boyutunda benzer bir olumsuzluk yaşanmasına tahammül göstermelerinin zor olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Bununla birlikte olumsuz ve cezalandırıcı başa çıkma yöntemlerini kullandıklarında da yine kendilerine dair etkili anababalık yapabilme algıları olumsuz etkilenebilmektedir. Etkili anababalık yapabildiklerine ilişkin algının, anne-babalar olumlu ve önleyici başa çıkmaya yönelik bilgi ve beceriler kazandıkça olumlu yönde gelişebileceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulguların özellikle okullarda görev alan ve ailelerle birlikte çalışan psikolojik danışmanlar için büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırma grubunda yer alan anne ve babaların yetkinlik inançları incelendiğinde hem annelerin hem de babaların yetkinlik inanç düzeylerinin ortalamanın üzerinde bulunduğu ve olumlu yetkinlik inançlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

2. Araştırma grubunda yer alan anne ve babaların yetkinlik inançlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular annelerin yetkinlik inançlarının, babaların yetkinlik inançlarına göre daha olumlu olduğunu göstermektedir.

3. Anne ve babaların yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarından rahatsız olma dereceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4. Anne ve babaların yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına neden olan faktörlere yönelik algıları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

5. Anne ve babaların yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışları ile başa çıkma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

6. Annelerin Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi

Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = -.17, p < .05$).

7. Annelerin Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Olumsuz Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunmuştur ($r = -.20, p < .05$).

8. Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = -.16, p < .05$).

9. Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Olumsuz Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki bulunmuştur ($r = -.21, p < .05$).

10. Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 1. Alt Ölçeği'nden (Etkili Anababalık Yapabilme) aldıkları puanlar ile Başa Çıkma Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Önleyici Başa Çıkma) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişkinin varlığı gözlemlenmiştir ($r = -.19, p < .05$).

11. Babaların, Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği'nin 2. Alt Ölçeği'nden (Eğitime Aktif Katılabilme) aldıkları puanlar ile Rahatsızlık Derecesi Ölçeği'nin 3. Alt Ölçeği'nden (Engellenmeye Dayanıksızlık) aldıkları puanlar arasında anlamlı ve ters bir ilişki gözlemlenmiştir ($r = -.16, p < .05$).

Sonuç olarak, tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde anne-baba yetkinlik inançları arasında annelerin lehine bir farklılık bulunduğu görülmektedir. Annelerin yetkinlik inançları babalardan anlamlı düzeyde yüksektir.

Araştırma grubunda yer alan anne ve babaların yetkinlik inançları ile çocuklarının problem davranışlarına yönelik algıları arasındaki ilişkiye bakıldığında problem davranışlardan rahatsızlık duyma dereceleri, problem

davranışlara yönelik nedensel faktörler ve problem davranışlarla başa çıkma düzeyleri açısından anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının alt ölçekleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ilgi çekici bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre hem anneler hem de babaların etkili anababalık yapabilme inançlarının olumsuz başa çıkma davranışlarını kullandıklarında ve çocuklarında engellenmeye dayanıksızlık davranışıyla karşılaştıklarında olumsuz etkilendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Babalarda annelerden farklı olarak önleyici başa çıkma yöntemini kullanmanın etkili anababalık inançlarıyla uyum göstermediği ve çocuklarının engellenmeye tahammülsüzlük durumunun babaların eğitime aktif katılımlarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

5.2. Öneriler

Alan yazına bakıldığında anne-baba özyeterlik inançlarına yönelik olarak sınırlı sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Özellikle Türkiye’de yapılan araştırmalar incelendiğinde öz-yeterlik kavramına ilişkin olarak daha çok mesleki ve akademik araştırmalar yapıldığı, anne-baba öz-yeterliği inançlarına yönelik kapsamlı araştırmaların az sayıda yapılmış olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmaların önemli bir kısmında da sadece annelerin öz-yeterlik inançları ele alınmış, öz-yeterlik inancının babalar ya da anneler ve babalar olarak farklı değişkenlerle ele alındığı fazla sayıda araştırmaya ulaşılamamıştır. Bu durumun, çocuk yetiştirmede birçok sorunla karşılaşması olası anne ve babaların yeterlik inançlarının tespit edilmesi ve yükseltilmesi anlamında hazırlanabilecek eğitim ve uygulama planlamalarının gerçekleştirilmesinde engelleyici bir faktör olduğu düşünülmüştür. Bu araştırmanın bulgularına bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma üst sosyo ekonomik seviyede yer alan ve çocukları özel okulda öğrenim gören anne-babalarla gerçekleştirilmiş, anne-baba öz-yeterlik inançları ortalamasının üzerinde bulunmuştur. Benzer bir çalışma farklı sosyo

ekonomik düzeylerde yer alan, çocukları farklı öğretim kurumlarında öğrenim gören, farklı coğrafi bölgelerde ve farklı alt kültürlerde yaşayan anne ve babaların öz-yeterlik inançları farklı değişkenlerle birlikte ele alınabilir ve karşılaştırmalı bir çalışma gerçekleştirilebilir.

2. Anne-öz yeterliği ile baba-öz yeterliğinin ayrı ele alındığı ve öz-yeterlik inançlarının kişisel özellikleri, anne-babalık tutumları, çocuk yetiştirme tarzları, stres düzeyleri, iletişim biçimleri, eş rolleri ve evlilik uyumları gibi değişkenler açısından incelendiği çalışmalar yapılabilir .

3. Anne-baba öz-yeterliği inancı cinsiyete bağlı değişkenler açısından ele alınarak çocuklarının öz-yeterlik düzeylerinin incelendiği anne-kız ve anne-oğul ile baba-kız baba-oğul konulu araştırmalar yapılabilir.

4. Anne-baba öz-yeterliği inancı ile çocuklarının akademik başarısı, meslek seçimleri, problem çözme becerileri gibi değişkenler arasındaki ilişkinin ele alınabileceği araştırmalar gerçekleştirilebilir.

5. Okullarda görevli psikolojik danışma ve rehberlik birimi uzmanlarınca gerçekleştirilen veli bilgilendirme ve paylaşım toplantılarının, anne-babalara sunulan eğitimlerin ve müşavirlik hizmetlerinin anne-baba öz-yeterlik inançları üzerinde etkisi bulunup bulunmadığına yönelik bir araştırma yapılabilir.

6. Anne-babaların çocuklarının problem davranışlarını algılamalarında ve başa çıkmalarında hangi faktörlerin rol oynadığının incelendiği ayrı bir araştırma gerçekleştirilebilir.

7. Anne-baba öz-yeterliğine ilişkin alan yazındaki sınırlılıklar, ölçüm sorunları, tanımlamalardaki çeşitlilik ve nedenselliğe yönelik araştırmalardaki eksikliklerin ele alındığı bir çalışma planlanabilir.

8. Anne-baba öz-yeterliği konusunda ülkemizde yapılan çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, eğitim ve psikoloji alanında bu konuda daha farklı ve daha büyük örneklem gruplarıyla araştırmalar yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

5.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Anne ve babaların çocuklarıyla birlikte katılabilecekleri ve anne-baba öz-yeterlik inançlarının çocuklarının öz-yeterlilik duygusu üzerinde ne denli etkili olabileceğinin tartışılacağı grup çalışmaları düzenlenebilir.

2. Anne-babaların çocuklarının engellenmeye tahammülsüzlük gibi problem davranışlarıyla etkili ve önleyici başa çıkma yollarına ilişkin bilgi ve beceri düzeyini arttırmaları amacıyla okullarda görev yapmakta olan psikolojik danışma ve rehberlik birimi uzmanlarınca bireysel ve gruplarla uygulanabilecek çalışmalar planlanabilir, bu sayede anne-babaların etkili anababalık yapabildiklerine yönelik inançları desteklenebilir.

3. Anne-babaların çocuklarının onları en fazla rahatsız eden problem davranışları ile bu davranışlarla başa çıkmada kullandıkları yöntemlerin kişisel algılarını ve ailevi ilişkilerini nasıl etkilediğinin paylaşıldığı toplantılar planlanabilir.

4. Anne-baba öz-yeterlik inançları yüksek bulunan anne-babaların çocuklarının kişisel ve sosyal özellikleri, problem davranış gösterme sıklığı, sorun çözme becerilerine yönelik olarak gözlemde bulunulabilir, gözlem sonuçları anne-baba ve çocuklarla paylaşılabilir.

5. Anne-baba öz-yeterlik inancını oluşturan ve şekillendiren bir faktör olarak, öz-yeterlik kavramının bireylerde küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi gereken bir kavram olduğu gerçeğinden hareketle, okullarda öğrencilerin olumlu bir öz-yeterlik inancı gelişimine katkı sağlayabilecek rehberlik etkinlikleri geliştirilebilir ve bu konuda aile işbirliği sağlanabilir. Bu sayede, toplumda öz-yeterlik kavramına ilişkin bir farkındalık oluşturulabilir ve/veya mevcut farkındalık düzeyi yükseltilebilir.

KAYNAKÇA

- Alabay, E. (2006). İlköğretim Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Fen ile İlgili Öz Yeterlik İnanç Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı.2(1).
- Albukrek, İ. (2002). *Anne, Baba ve Çocuk Tarafından Algılanan Babanın Çocuğa Karşı Tutumu ile Çocuğun Benlik Kavramı Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı.1(1).
- Anderson, O.A. (2007). Linking Work Stress, Parental Self-Efficacy, Ineffective Parenting, and Youth Problem Behavior. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences 67(4-A), 1548.
- Anlıak Ş. ve Dinçer, Ç. (2005). Okul Öncesi Dönemde Kişiler Arası Bilişsel Problem Çözme Becerilerinin Gelişimi. *Eğitim Araştırmaları*. Sayı.20. ss.122-134.
- Arı, M., Bayhan, P. ve Artan, İ. (1995). Farklı Ana-Baba Tutumlarının 4–11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması.10. *YAPA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara.
- Arıcı, H. (2006). *İstatistik, Yöntemler ve Uygulamalar*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Atalay, S. (1977). Korku, Hiperaktif Çocuklar, Kıskançlık, Çocukta Cinsel Eğitim. Bilir, Ş. ve Alpsen B. (Ed.). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı*. (ss.99-109). Ankara: H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Yayınları.

- Aydın, B. (2004). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İkinci Basım. İstanbul: Atlas Yayıncılık.
- Aydın, C. ve Tuncer, O. (1978). Annenin Ev Dışında Çalışmasının Çocuk Gelişimi ve Davranışına Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları XII*. Ankara.
- Bandura A. (1990). Perceived Self-Efficacy in the Exercise of Personal Agency. *Journal of Applied Sport Psychology*. Vol.2. pp.128-163.
- Bandura A. (1994). Self-Efficacy. In V.S. Ramachauran (Ed). *Encyclopedia of Human Behavior*. (pp.71-81). Vol.4. New York: Academic Press.
- Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change. *Psychological Review*. Vol.84(2). pp.191-215.
- Bandura, A. (1982). Self Efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychology Journal*. Vol.37. pp.122-147.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). Social Cognitive Theory. In R.Vasta (Ed.). *Annals of Child Development*. Vol.6, Six Theories Of Child Development. (pp.1-60). Greenwich, CT: JAI Pres. <http://www.des.emory.edu/mfp/Bandura1989ACD.pdf> adresinden 04 Mart 2010'da alınmıştır.
- Bandura, A. (1993). Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist*. Vol.28. pp.117-148.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. ABD: W.H. Freeman and Company.
- Bandura, A. (1999). A Social Cognitive Theory Of Personality. In Pervin John (Ed.). *Handbook Of Personality*. (pp.154-196). New York: Guilford Publications.

- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory of Mass Communacations. (Ebsco Host Research Databases Academic Search Premier). *Media Psychology*. Vol.3(3). pp.265-299.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Cappara, G.V. ve Pastorelli, C. (1996). Multifaceted Impac of Self-Efficacy Beliefsfs on Academic Functioning. *Child Development*, Vol. 67(3), pp.1206-1222.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V. ve Patorelli, C. (2001). Self Efficacy Beliefs As Shapers Of Children's Aspirations and Career Trajectories. *Child Development*. Vol. 72(1).
- Baran, G. (2005). Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışlarının ve Aile Ortamlarının İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Sayı.321.
- Barutçu, E. (2002). *Özel Anaokullarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıpyargıları ile Annenin Sosyal Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beem, M.R. (2000). The socioecological risk model for youth Problem Behavior andThe Mediating Role of Internalized Values: A Comprasion of Three Ethnic Group. *Unpublished Doctorate Dissertation*. USA: University of California.
- Belegeman, T. (2005). Annede Depresyonun Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Üzerinde Etkileri. Ö. İ. Ertem (Ed.). *Gelişimsel Pediatri* (ss.211-223). Ankara: Çocuk Hastalıkları Araştırma Vakfı Yayınları.
- Benasich , A.A. ve Gunn, J. B. (1996). Maternal Attitudes and Knowledgeof Child-Rearing: Associations with Family and Child Outcomes. *Child Development*. Vol.67. pp.1186–1205.
- Bernat, T. ve Bulleit, T. N. (1985). Effects of Sibling Relationships on Preschool's Behavior at Home at School. *Developmental Psychology*. Vol.21.
- Bilgin A.H. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Morpa Yayınları.

- Bingham, C.R. ve Shope, J.T. (2004). Adolescent Problem Behavior and Problem Driving in Young Adulthood. *Journal of Adolescent Research*. Vol.19(2). pp.205-223.
- Bornstein, H. M. (2002). *Handbook of Parenting*. Volume 3. Being and Becoming A Parent. Lawrence Erlbroum Associates, 512.
- Boyd, C.J., McCabe, S.E. ve d'Arcy, H. (2003). Ecstasy use Among College Undergraduates: Gender, Race and Sexual Identity. *Journal of Substance Abuse Treatment*, Vol.24(3). pp.209-215.
- Brand, M.W. (1993). *A Structural Equation Model of Family-Life Variables in Theetiology and Progression of Substance Abuse and The Development of Problem Behaviors Among Public School Adolescents in Abiline Texas*. (Unpublished Doctorate Dissertation). The University of Texas,USA.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bumpus, M.F., Crouter, A.C. ve McHale, S.M. (2001). Parental Autonomy Granting During Adolescence Exploring Gender Differences in Conrext. *Developmental Psychology*. Vol.37. pp.163-173.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Büyükyörük, N. (2003). *İlk Doğumunu Yapan Kadınlarda Öz-Etkililik-Yeterlilik Düzeyi ve Bunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Campbell, S. B. (1995). Behavior Problems in Preschool Children: A Rewiev of Recent Research. *J. Child Psychol*. Vol.36(1). pp.113-149.
- Canan, İ. (2001). *Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Chase, M.A. (1998). Sources of Self-Efficacy İn Pysical Education and Sport. *Journal of Teaching İn Physical Education*. Vol.18 (1). pp.76-89.

- Cirhinlioğlu, F.G. (2001). *Okul Öncesi Dönem Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Clarke, B. L. (2007). *Parental self-efficacy: Examination of a Protective Factor for Parents of Low-Income with Young Children*. (Unpublished Dissertation). University of Nebraska-Lincoln, USA.
- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (1998). Self-Efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Coleman, P.K. ve Karraker, K. H. (2000). Parenting Self-Efficacy Among Mothers of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, and Correlates. *Family Relations*, 49, 13-24.
- Coleman, P.K. (2003). Maternal Self-Efficacy Beliefs Competence in Parenting and Toddler's Behavior and Developmental Status. *Infant Mental Health Journal*, Vol. 24(2). pp.126-148.
- Coleman, P.K. ve Karraker, K.H. (1997). Self Efficacy and Parenting Quality Findings and Future Applications. *Developmental Review*. Vol.18. pp.47-85.
- Coleman, P.K., Trent A., Bryan S., King B., Rogers N. ve Nazır. M. (2002). Parenting Behavior Mother's Self-Efficacy Beliefs and Toddler Performance on Bayley Scales of Infant Development. *Early Child Development and Care*, Vol.172(2). pp.123-140.
- Collins, W.A. ve Russell, G. (1991). Mother-Child and Father-Child Relationships in Middle Childhood and Adolescence: A Developmental Analysis. *Developmental Review*. Vol.11, pp.99-136.
- Covell, K. ve Miles, B. (1992). Children's Belief About Strategies to Reduce Parental Anger. *Child Development*. Vol.63. pp.381-390.
- Crouter, A.C., Helms-Erikson, H., Updegraff, K. ve McHale, S.M. (1999). Conditions Underlying Parents' Knowledge about Children's Daily Lives in Middle Childhood. *Child Development*. Vol.70. pp.246-259.

- Crouter, A.C., MacDermid, M.S., McHale, S.M. ve Perry-Jenkins, M. (1990). Parental Monitoring and Perceptions of Children's School Performance and Conduct in Dual-and Single-Earner Families. *Developmental Psychology*. Vol.26. pp.649-657.
- Cüceloğlu, D.(1989). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağdaş, A. (1997). *İletişim Dilinin 4–5 Yaş Çocuklarının Sosyal Gelişimine Etkileri*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çağdaş, A. (2003). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. İkinci Basım. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Anne-Baba Eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çağlar, D. (1981). *Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi*. İkinci Basım, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No.103. Ankara: A.Ü. Basımevi.
- De Montigny, F. ve Lacharite, C. (2004). Perceived parental efficacy: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49 (4) pp. 387-396.
- Demirel, R., Küçükkel, H. ve Altekin, S. (2007). Afyonkarahisar emniyet müdürlüğü çocuk şubesine 2002-2004 yıllarında getirilen çocuklara ait sosyo- demografik özelliklerin değerlendirilmesi. Investigation of the sociodemographic features of the children who were taken to child branch of Afyonkarahisar police department in the years from 2002 to 2004. *Sağlık ve Toplum Dergisi*. Sayı.17(4). ss. 93-99
- Demiriz, S. ve Öğretir A.D. (2007). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Sayı.15(1). ss.105–122.
- Desjardin, J. L. (2003). Assessing Parental Perceptions of Self-Efficacy and Involvement in Families of Young Children with Hearing Loss: Ebsco Host Research Databases Academic Search Premier. *The Volta Review*. Vol.103(4). pp.391-409.

- Diken, İ. H. (2007). Turkish Mothers' Self-Efficacy Beliefs and Styles of Interactions With Their Children With Language Delays. *Early Child Development and Care*. Vol.1-13, First Article.
- Diken, İ. ve Diken, Ö. (2008). Turkish Mothers' Verbal Interaction Practices and Self-Efficacy Beliefs Regarding Their Children With Expressive Language Delay. *International Journal Of Special Education*. Vol. 23-3.
- Dishion, T.J. ve McMahon, R.J. (1998). Parental Monitoring and the Prevention of Child and Adolescent Problem Behavior. *Clinical Child and Family Psychology Review*. Vol.1. pp.61-75.
- Dombrowski, S.C., Timmer, S.G., Blacker D.M. ve Urquiza, A.J. (2005). A Positive Behavioural Intervention for Toddlers: Parent Child Attachment Therapy. *Child Abuse Review*. Vol.14. pp.132-151.
- Donovan, J.E. ve Jessor, R. (1985). Structure of Problem Behavior in Adolescence and Young Adulthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Vol.53, pp.890-904.
- Dönmezer, İ. (2000). *Eğitim Psikolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Duman, B.A. (2007). *Lise Öğrencilerinin İngilizceye Yönelik Özyeterlik Algı Puanlarının Cinsiyete, Alanlara ve Farklı Düzeylere Göre İngilizce Başarısını Yordama Gücü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elek, S. M., Hudson, D. B. ve Bouffard, C. (2003). Marital and Parental Satisfaction and Infant Care Self-Efficacy During the Transition to Parenthood: the Effect of Infant Sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*. Vol.26. pp.45-57.
- Elibol, F. (2007). *12-36 Aylar Arasında Çocukları Olan Annelere Verilen Grup Eğitiminin Annelerin Anne Babalık Görevlerinde Özyeterliliklerine Yönelik Katkısının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Eren, N. (1985). *Grup-Terapiye Katılan Çocukların Annelerinin Çocuk Bakımı ve Eğitimi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Er-Gazeloğlu, C. (2000). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Ana-Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi*. (Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eripek, S. (1982). Problem Çocuğu Tanımlama Sorunu. *A.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı.15(1). ss.357-364.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri Üzerine Yazılar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Esther M. L., Crockenberg S. C. (2002). The Development of Maternal Selfefficacy and its Impact on Maternal Behavior. *Infancy*, Vol.3(2). pp.227-247.
- Feltz D.L. (1992). Understanding Motivation in Sport: A Self-efficacy Perspective. In Roberts GC. Ed. *Motivation in Sport and Exercise*,Champaign. (ss.107-128). IL: Human Kinetics.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ErgenGelişimi*. Bekir, O. (Ed.). Beşinci Baim. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gençtan, E. (1984). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. Büyük Fikir Kitapları Dizisi No.83, İstanbul: Evrim Matbaası.
- Gençtan, E. (1996). *İnsan Olmak*. Onyedinci Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gordon, T. (2005). *Çocukta DışDisiplin mi İç Disiplin mi?*. Özkan, B. (Ed.). Yedinci Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Greenberg, J. ve Baron, R.A. (1997). *Behavior in Organizations*. Sixth Edition. USA: Prentice Hall International.
- Grus, C. L., Ph. D., Christina Lopez-Hernandez, Ph. D., Alan Delameter, Ph. D., Brooks Appelgate, Ph. D., Arturo Brito, M.D., Gwen Wurm, M.D. ve Adam Wanner (2001). M. D. School Of Medicine, University of Miami, Florida. *Journal of Asthma*. Vol.38 (1), pp.99-106.
- Gülerce, A. (1996). *Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Halsam, D.M., Pakenham K. ve Smith, I. (2006). A.Social Support and Postpartum Depressive Symptomology: The Mediating Role of Maternal Self Efficacy. *Infant Mental Health Journal*. Vol.27(3). pp.276-291.
- Hastings, R.P. & Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*, 107(3), 222-232.
- Hatunoğlu, A. (1994). *Ana-Baba Tutumları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hay, D.F., Payne, A. ve Chadwick, A. (2004). Peer Relations in Childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol.45(1). pp.84-108.
- Hess, C. R. Teti, D. M. ve Hussey B. (2004). Self-Efficacy and Parenting of High-Risk Infants: the Moderating Role of Parent Knowledge of Infant Development. *Journal of Applied Developmental Psychology*. Vol.25(4). pp.423-437.
- Hızel, M. (1999). *Okul Çocuklarında (7–12 Yaş) Görülen Enüresiz ve Enkopresiz Sıklığının Aile Tutumu İle İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukla İlişkiler: Ana Baba, Kardeş ve Akrabalar*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Hudson, D.B., Elek, S.M. ve Fleck, M.O. (2001). First-Time Mothers' and Fathers' Transition to Parenthood: Infant Care Self-Efficacy, Parenting Satisfaction and Infant Sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*. Vol.24(1). pp.31-43.
- Humphreys, T. (1999). *Çocuk Eğitiminin Anahtarı: Özgüven*. İkinci Basım. (Çev: T. Anapa). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- İftar, G.K., Erbaş, D. ve İftar, E.T. (2004). *İşlevsel Değerlendirme: Davranış Sorunlarıyla Başa Çıkma ve Uygun Davranışlar Kazandırma Süreci*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- İsrael, E. (2007). *Özdüzenleme Eğitimi, Fen Başarısı ve Özyeterlilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Jessor, R. (1991). Risk Behavior in Adolescence: A Psychosocial Framework for Understanding and Action. *Journal of Adolescent Health*. Vol.12. pp.597-605.
- Johnston, C. ve Mash, E.J. (1989). A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*. Vol.18 (2). pp.167–175.
- Jones, K., Ling, M.Q. ve Charlton, T. (1999). Professional Developmentin Response toProblem Behaviours in Primary and Special Schools in Singapore. *Journal of In-Service Education*. Vol.25(1). pp.55-68.
- Jones, Tracy L. ve Prinz, Ronald J. (2005). Potential Roles of Parental Self-Efficacy in Parent and Child Adjustment: A Review. *Clinical Psychology Review*; Vol. 25 Issue 3, p341-363, 23p
- Kalaycı, Ş. (Editör), 2009. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın: Ankara.
- Kandel, D.B. ve Wu, P., (1995). The Contribution of Mothers and Fathers to Intergenerational Tranmission of Cigarette Smoking in Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*. Vol.5.

- Kandel, D.B., (1990). Parenting Styles, Drug Use and Children's Adjustment in Families of Young Adulthoods. *Journal of Marriage and The Family*. Vol.52.
- Kaner, S. , Büyüköztürk, Ş., İşeri, E. (2006). Psychometric Properties of the Turkish Version of the Conners Parent Rating Scale Revised/Short Form. (2006). *Uluslararası Gelişimsel Nöropsikiyatri Toplantıları*. 12-14 Eylül 2006, İstanbul.
- Kaner, S. (2007). Öğretmenlerin ve Anne-Babaların Öz-Yetkinlik İnançları, Tükenmişlik Algıları ve Çocukların Problem Davranışları. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*. Ankara.
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Hizmet Öncesi Fen Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri ve Öz Yeterlik İnanç Düzeylerine Etkisi. http://www.fedu.metu.edu.tr/UFBMEK-5/b_kitabi/PDF/OgretmenYetistirme/Bildiri/t291DA.pdfadresinden 20 Mart 2010'da alınmıştır.
- Karakuş, İ. (2003). *Farklı Kaynaklardan Gelen Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri Gerçekleştirme Düzeyleri (Kayseri Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Karaoğlu, M. (2002). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında İstenmeyen Davranışlar ve Yönetimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumları İle Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındakilişkiye Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kıralp, Y., Dinçyürek, S., Şahin, S. ve Karagülmez, Ç. (2006). İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Ana-Baba Tutumu ve Bazı Aile Özellikleri Açısından İncelenmesi. *15. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*. Muğla.
- Kızıldağ, Ö. (2003). Çocuk ve Ergenlerde Davranış Problemleri. Şendil, G. (Ed.). *Çocuk Ergen ve Anne Baba*. (ss.155-169). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Kochanska, G. (1997). Multiple Pathways to Conscience For Children With Different Temperaments. *Developmental Psychology*. Vol. 33. pp.228-240.
- Kowal, A. ve Kramer, L. (1997). Children's Understanding of Parental Differential Treatment . *Child Development*. Vol.68. ss.113–126.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., Bökeoğlu, Ö.Ç. (2007). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Pegem-A Yayıncılık: Ankara.
- Köknel, Ö. (1981). *Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı*. İstanbul: Hürriyet Yayınları No.264.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2003). *Farklı Gelişen Çocuklar*. İkinci Basım. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Kurbanoglu, S. S. (2004). Öz-Yeterlik İnancı ve Bilgi Profesyonelleri İçin Önemi. *Bilgi Dünyası*. Sayı.5(2). ss.137-152.
- Laible, D.J. ve Thompson, R. A. (2002). Mother-Child Conflict in The Toddler Years: Lessons in Emotion, Morality and Relationships. *Child Development*. Vol.73. pp.1187-1203.
- Lynch, J. (2002). Parents' Self-Efficacy Beliefs, Parents' Gender, Children's Reader Self-Perceptions, Reading Achievement and Gender. Journal of Research in Reading. Vol. 25, Number 1, pp. 54-67(14)

- Magee, T., Roy, C. S. (2008). Predicting School-Age Behavior Problems: The Role of Early Childhood Risk Factors. *Pediatric Nursing*. Vol.34(1). pp.37-44.
- Mann, B.J. ve Mckenzie, E.P. (1996). Pathways Among Marital Functioning, Parental Behaviors and Child Behavior Problems in School age Boys. *Journal of Clinical Child Psychology*. Vol.25(2). pp.183–191.
- Marijane, F. (1999). Apply Therapy Intervention And Its Relationship To Self-Efficacy And Learning Behaviors. *Professional School Counseling*. Vol. 2(3).
- Martin, G. ve Pear, J. (1992). *Behaviour Modification What It Is And How To Do It?*, USA: Prentice Hall International Editions.
- Mash, E. J., & Johnston, C. (1990). Determinants of parenting stress: Illustrations from families of hyperactive children and families of physically abused children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 313-328.
- MC Nally, S., Eisenberg, N. ve Harris Jerry, D. (1991). Consistency And Change In Maternal Child-Rearing Practices And Values: A Longitudinal Study. *Child Development*. Vol.62. pp.190–191.
- Merrell W.K. ve Holland, L.M. (1997). Social-Emotional Behavior of Preschool-Age Children With and Without Developmental Delays. *Research in Developmental Disabilities*. Vol.18(6). pp.393-405.
- Mondell S. & F. Tyler. (1981). Parental Competence and Styles of Problem Solving/Play Behavior With Children. *Developmental Psychology*, Vol. 17, No. 1, 73-78.
- Morawska, A., Winter, L. ve Sanders, M. R. Title. (2009). Parenting Knowledge and Its Role in the Prediction of Dysfunctional Parenting and Disruptive Child Behaviour. *Child: Care, Health & Development*; Vol. 35 Issue 2, pp. 217-226, 10p

- Mutlu, S. (2003). *Öz Yeterlilik, Eşitlik Duyarlılığı ve Çalışma Tutumları Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nadya, F. ve Philip, S. (1997). Reliability And Validity Evidence For The Middle School Self-Efficacy Scale. *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*, Vol. 30(1).
- Nilsen, B.A. (1997). *Week by Week Plans for Observing and Recording Young Children*. Albany: Delmar Publishers
- Olca, O. (2008). *Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi; Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Dördüncü Basım. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ortega, D. M. (2001). Parenting Efficacy, Aggressive Parenting and Cultural Connections. School Of Social Welfare, University Of Kansas. Lawrence, Kansas, USA. Accepted for publication: June 2000. *Child and Family Social Work*. Vol.6, pp 47-57.
- Oyserman, D., Bybee, D., Mowbray, C. ve Kahng, S. K. (2004). Parenting Self-Construals of Mothers With a Serious Mental Illness: Efficacy Burden and Personal Growth. *Journal of Applied Social Psychology*. Vol.34(12). pp.2503-2523.
- Özbay, H., Göka, E., Mavili Aktaş, A., Öztürk, E., Şahin, N., Güngör, S. (1991). Ergenlerde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımının Benlik İmajı, Depresyon ve Anksiyete Ölçümleri ile İlişkileri. *27. Ulusal Psikiyatrik Bilimler Kongresi, 1991. Düşünen Adam Dergisi*. Vol.4(3). pp.53-58.
- Özdoğan, B. (1986). Okul Fobisi. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Sayı.19(1). ss.239-247.

- Özdoğan, B. (2004). *Çocuk ve Oyun*. Dördüncü Basım. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdoğu, S. (2004). *Kariyer Geliştirme Girişiminin Proaktif Özelliği ve Rol Ötesi Özyeterliliğiyle İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ozer, E. M. & Bandura, A. (1990). Mechanisms Governing Empowerment Effects: A Self-Efficacy Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(3), 472-486.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1997). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar: Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Öztürk, M. O. (1997). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Yedinci Basım. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5–6 Yaş Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pajares, F. (1996). Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings. *Review Of Educational Research*. Vol.66. pp.543-578.
- Pajares, F. ve Miller, M.D. (1997). Mathematics Self-Efficacy and Mathematical Problem Solving: Implications of Using Different Forms. *Journal of Experimental Education*. Vol.65(3).
- Perry C. J., Jensen, L. ve Adams G. R.,(2001). The Relationship Between Parents Attitudes Toward Child Rearing and the Sociometric Status of Their Preschool Children.*The Journal of Psychology*. Vol.7/9(6). pp.567–574.
- Pierson, S. (2005). *An Investigation of the Effects of the Formal Reporting Process On Primary Students' Self- Efficacy*. (Unpublished Doctorate Dissertation). University of Toronto, Canada.

- Pike, A., Lervolino, A.C., Eley, T.C., PR İCE, T.S. and Plom İn, R. (2006). Environmental Risk and Young Children's Cognitive and Behavioral Development. *International Journal of Behavioral Development*. Vol.30(1). pp.55-66.
- Poyraz, H. ve Özyürek, A. (2005). Okul Öncesi 5–6 Yaş Çocukların Problem Davranışları ve Ebeveynlerin Disiplin Yöntemlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı.166.
- Prussia, G.E., Anderson, J.S. ve Manz, C.C. (1998). Self- Leadership and Performance Outcomes: The Mediating Influence of Self- Efficacy. *Journal of Organizational Behavior*. Vol.19(5). pp.523-538.
- Raikes A.H. ve Thompson R. A. (2005). Efficacy and Social Support as Predictors of Parenting Stres Among Families in Powerty. *Infant Mental Health Journal*. Vol.26(3). pp.177-190.
- Reece S. M. ve Harkless G. (1998). Self-Efficacy, Stress, And Parental Adaptation: Applications to the Care of Childbearing Families. *Journal of Family Nursing*. Vol. 4. No.2. pp.198-215.
- Rhodes J.E. ve Jason L.A. (1988). *Preventing Substance Abuse Among Children and Adolescents*. New York: Pergamon Pres.
- Saewyc, E. M., Skay, C. L., Bearinger, L. H., Blum, R. W., Resnick, M. D. (1998). Demographics of sexual orientation among American Indian adolescents. *American Journal of Orthopsychiatry*. 68(4), 590-600.
- Salk, L. (1995). *Çocuğun Duygusal Sorunları*. Altıncı Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Savi, F. ve Akboy, R. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Schultz, D.P. ve Schultz, S.E. (2002). *Modern Psikoloji Tarihi*. Aslay, Y. (Ed.). İkinci Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Schunk, D. H. (1981). Modeling and Attributional Effects on Children's Achievement: A self-efficacy Analysis. *Journal of Educational Psychology*. Vol.73. pp.93-105.
- Selçuk, Z. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Sekizinci Basım. Ankara: Nobel Yayınları.
- Senemoğlu, N. (1998). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Özsen Matbaası.
- Soenens, B. , Vansteenkiste, M. , Luyckx, K. ve Goossens, L. (2006). Parenting and Adolescent Problem Behaviour: An Integrated Model With Adolescent Self-Disclosure and Perceived Parental Knowledge as Intervening Variables. *Developmental Psychology*. Vol. 42, No. 2, pp. 305-318.
- Stevenson, D.L. ve Baker, D.P. (1987). The Family-School Relation and the Child's School Performance. *Child Development*. Vol.58, pp.1348-1357.
- Sürücü, A. (2003). Anne-Baba Çocuk İletişimi. Sünbül, M.A. (Ed.). *Eğitime Yeni Bakışlar*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Şendoğdu, M.C. (2000). *Anaokuluna Devam Eden 5–6 Yaş Grubu Çocukların Anne Babalarını Algılamaları ile Anne Babaların Kendi Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tanboğa, E. (2004). Aile Terapisi. Bölükbaşı, B. (Ed.) *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlikte Çocuk ve Aile*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Teti, D.M. ve Gelfand, D.M. (1991). Behavioral Competence Among Mothers of Infants in the First Year: The Mediational Role Of Maternal Self-Efficacy. *Child Development*, 62, 918-929.

- Tezbaşaran, A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Thomas, M. (2005). *The Effects of Looping on Student Achievement and Self-Efficacy of Exceptional Education Students*. (Unpublished Doctorate Dissertation). The University of Central Florida, Orlando.
- Thomas, j. , Feeley, N. ve Grier P. (2009). The Perceived Parenting Self-Efficacy of First-Time Fathers Caring for Very-Low-Birth-Weight Infants. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*. Vol. 32. pp. 180-199.
- Thompson, L. ve Walker, A. (1989). Gender in Families: Women and Men in Marriage, Work, and Parenthood. *Journal of Marriage and Family*. Vol.51. pp.845-872.
- Tucker, S. , Gross D., Fogg, L., Delaney K. ve Lapporte, R. (1998). The Longterm Efficacy of a Behavioral Parent Training Intervention for Families With 2 Years Old. *Research in Nursing Health*. Vol.21. pp.199-210.
- Trunzo, C. A. (2006). *Engagement, Parenting Skills, And Parent_Child Relations as Mediators Of The Relationship Between Parental Self-Efficacy And Treatment Outcomes For Children With Conduct Problems*. (Unpublished Doctorate Dissertation). University of Pittsburgh, USA.
- Uzel, A. (2009). *Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Yabancı Dile Yönelik Özyeterlilik Algılarının ve Öğrenme İhtiyaçlarının Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üstün, K.E. (1989). *Okul Öncesi Eğitimi Alan 5–6 Yaş ve İlkokula Devam Eden 7–8, 9–10, 11 Yaş Grubu Çocukların Anne-Babalarının Otoritesini Algılama Farklarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara.

- Vaughn, B. E., Black, J. H. ve Block, J. (1988). Parental Agreement On: Child Rearing During Early Childhood and The Psychological Characteristics Of Adolescents. *Child Development*. Vol.59. pp.1020–1033.
- Volling, B. L. ve Belsky, J. (1992). The Contribution of Motor-Child And Father Child Relationships To The Quality of Sibling Interaction: A Longitudinal Study. *Child Development*. Vol.63(2). pp.1209–1222.
- Whirter, J.M. ve Acar, N.V. (1998). *Çocukla İletişim*, Ankara: MEB Yayınları.
- Whitbeck, L. B. (1987). Modeling Efficacy: The Effect of Perceived Parental Efficacy on the Self-Efficacy of Early Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 7, No. 2, 165-177.
- Yaşarsoy, E. (2006). *Duygusal Zeka Gelişim Programının, Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*. Sekizinci Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(1999). *Çocuk Psikolojisi*. Onsekizinci Basım,İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Navaro, L., Oktay, A. ve Razon, N. (2003). *Ana-Baba Okulu*. Onuncu Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2002). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Young, M., Karraker, K. ve Cottrell, L. (2006). *Parenting Self-Efficacy and Satisfaction with Parenting: Relations with Maternal Well-Being*. Paper presented at the annual meeting of the XVth. Biennial International Conference on Infant Studies, Westin Miyako, Kyoto, Japan, Jun 19.
- Yörükoğlu, A. (1994). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ondokuzuncu Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.

- Yörükoğlu, A. ve Akyıldız, S. (1972). Çocukta Yeni Başlayan Kekemelik Üzerine Bir İnceleme. *VII. Milli Nöro-Psikiyatri Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. (ss.373-381). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık.
- Zarkowska, E., ve Clements, J. (1994). *Problem Behavior and People With Severe Learning Disabilities: The Star Approach*. New York: Chapman Hall.
- Zengin, U. (2003). *İlköğretim Öğretmenlerinin Öz-Yeterlilik Algıları ve Sınıf İçi İletişim Örüntüleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.